

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

**HASAN KALLIMCI'NIN DESTAN ROMANLAR SERİSİNİN
ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İLKELERİ BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yunus Emre UYAR

Danışman

Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mayıs 2019

TELİF HAKKI

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek Madde 40 hükümleri çerçevesinde (Ek:22/2/2018-7100/10 md.) “*Lisansüstü tezler yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmadıkça, bilime katkı sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılır.*”

Araştırmacılar tezlerin tamamı veya bir bölümünü yazarın izni olmadan ticari veya mali kazanç amaçlı kullanamaz, yayımlayamaz, dağıtamaz ve kopyalayamaz. Ulusal Tez Merkezi Web Sayfasını kullanan araştırmacılar, tezlerden bilimsel etik ve atıf kuralları çerçevesinde yararlanırlar.

YAZARIN

Adı : Yunus Emre

Soyadı : UYAR

Bölümü : Türkçe Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Hasan Kallimci'nin Destan Romanlar Serisinin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi

İngilizce Adı : The Evaluation of Hasan Kallimci's Epic Novels (Destan Romanlar) Series In The Context Of The Basic Principles Children's Literatur

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Yunus Emre UYAR

İmza: .....

KABUL VE ONAY

Yunus Emre UYAR tarafından hazırlanan “Hasan Kallımcı’nın Destan Romanlar Serisinin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Türkçe Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Bu tezin **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Türkçe Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Ali ERASLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

Türkçe yaşıyan topluluklara...

TEŞEKKÜRLER

Lisans ve yüksek lisans eğitimim sürecinde ilgi ve teşvikleriyle yanımda olan, akademik birikimi ve tecrübesiyle yol gösteren kıymetli hocam Doç. Dr. Şeyma Büyükkavas Kuran'a, eğitimim için gerekli koşulları ömür boyu sunan annem Fatma Uyar ve babam Tarık Uyar'a, uzakta olmasına rağmen hep yakın hissettirerek desteğini esirgemeyen yazar Hasan Kallımcı'ya, beni şevklendirmekle kalmayıp birikimiyle destek olan meslektaşım ve eşim Gamze Uyar'a teşekkürü borç bilirim.

HASAN KALLIMCI'NİN DESTAN ROMANLAR SERİSİNİN ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İLKELERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Yunus Emre UYAR

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mayıs 2019

ÖZ

Bu çalışmada Hasan Kallimci'nin "Destan Romanlar"ı çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden belge (doküman) inceleme yöntemi ile yürütülmüştür. Hasan Kallimci'nin konusunu Türk destanlarından alan 13 çocuk edebiyatı eseri belge inceleme (doküman inceleme) yöntemi ile çözümlenmiştir. Öncelikle literatür taraması yapılarak çocuk edebiyatı eserlerinin taşınması gereken özellikler belirlenmiştir. Bunlardan hareketle bir çocuk edebiyatı değerlendirme ölçütleri listesi hazırlanmıştır. Seçilen eserler ölçütler arasında yer alan dil ve anlatım, konu ve tema, kahramanlar, plan, kâğıt, boyut, punto, görseller, cilt ve kapak açısından incelenmiştir. Ayrıca eserler temel eğitsel ilkeler açısından da değerlendirilmiştir. Çözümlemeler yoluyla elde edilen veriler doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Eserler dış yapı özellikleri bakımından çocuğa görelilik ilkesine büyük ölçüde uygundur. Ancak düzeltilmesi gereken birtakım özellikler vardır. Görsellerin

renklendirilmesi bunların başında gelir. Eserlerin içeriği konu ve tema bakımından çocuk okurların ilgisini çekebilir. Kahramanlar çocukların özdeşim kurabileceği özelliklere sahiptir. Planlar çocuklara uygun, yalın ve nettir. Dil ve anlatım özellikleri hedef kitlenin dil gelişim düzeyine uygundur.

Anahtar Kelimeler : Hasan Kallimci, Çocuk, Çocuk Edebiyatı, Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri, Destan

Sayfa Sayısı : 136

Danışman : Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN

İkinci Danışman :

**THE EVALUATION OF HASAN KALLIMCI'S EPIC NOVELS
(DESTAN ROMANLAR) SERIES IN THE CONTEXT OF THE
BASIC PRINCIPLES OF CHILDREN'S LITERATURE**

MS Thesis

Yunus Emre UYAR

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

May 2019

ABSTRACT

In this study, Hasan Kallimci's "Epic Novels(Destan Romanları)" were reviewed in terms of the basic principles of children's literature. The study was carried out using the document review method of qualitative research methods. In this study, Hasan Kallimci's "Epic Novels (Destan Romanları)" were examined in terms of the basic principles of children's literature. Firstly, the characteristics that children's literature works should carry were determined through literature review. Based on these factors, a children's literature assessment scale was prepared. The selected works were examined in terms of language and expression, subject and theme, characters, plan, paper, size, font size, images, volume and cover. In addition, the works were assessed in terms of basic educational principles. Based on the data obtained through the analysis, the following conclusions were reached: The works are largely in accordance with the principle of relativity to the child in terms of external structure characteristics. However, there are some features that need to be corrected. Coloring of the images is

one of them. The content of the works may be appealing to children readers in terms of subject and theme. The characters have the characteristics that children can identify with. Plans are simple, clear and suitable for children. The language and expression features are suitable for the language development level of the target audience.

Key Words : Hasan Kallimci, Child, Children's Literature, Basic Principles of Children's Literature, Epic

Number of Pages : 136

Advisor : Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN

Co-advisor :

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI.....	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	III
KABUL VE ONAY	IV
TEŞEKKÜRLER	VI
HASAN KALLİMCİ'NİN DESTAN ROMANLAR SERİSİNİN ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İLKELERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	VII
ÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER	XI
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
I. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem	1
1.2 Amaç	1
1.3 Önem.....	2
1.4 Sınırlılıklar	2
İKİNCİ BÖLÜM.....	3
II. KURAMSAL ÇERÇEVE	3
2.1 Çocuk.....	3
2.2 Çocuk Edebiyatı	4
2.3 Çocuk Edebiyatı ve Destan İlişkisi.....	8
2.4 Yetişkinler İçin Yazılan Metinleri Çocuk Edebiyatı Metinlerine Dönüştürme/Uyarlama/Sadeleştirme	10
2.4.1 İçerik.....	14
2.4.2 Dış Yapı	16
2.5 Hasan Kallimci'nin Hayatı ve Eserleri.....	17
2.6 İlgili Çalışmalar	19
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	20
III. YÖNTEM	20
3.1 Yöntem	20
3.2 Evren ve Örneklem	20
3.3 Verilerin Toplanması ve Analizi	20
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	21
IV. BULGULAR.....	21
4.1 Eserlerin Çözümlemesi	21

4.1.1 Altaylar'da Bir Yiğit	21
4.1.2 Anadolu'dan Yükselen Ses	25
4.1.3 Çanakkale İçinde	28
4.1.4 İkiz Kardeşler	30
4.1.5 Kafkas Bahadırları	35
4.1.6 Kırk Kahraman Kız	40
4.1.7 Kayadan Doğan Kız.....	45
4.1.8 Küçük Avcı.....	49
4.1.9 Manas.....	53
4.1.10 Manas'ın Oğlu.....	59
4.1.11 Ölümsüzlük Pınarı.....	64
4.1.12 Ya Ben İstanbul'u Alacağım.....	69
4.1.13 Yardımsever Avcı	73
4.2 Eserlerin Dil ve Anlatım Açısından Çözümlemesi	77
4.2.1 Sözcükler	77
4.2.2 Deyimler ve Atasözleri	78
4.2.3 İkillemeler.....	81
4.2.4 Söz Sanatları	82
4.3 Eserlerin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Bakımından Değerlendirilmesi.....	86
4.3.1 Eserlerin Dil ve Anlatım Açısından Değerlendirilmesi	86
4.3.2 Eserlerin Kahramanlar Bağlamında Değerlendirilmesi.....	92
4.3.3 Eserlerin Konu ve Tema Bağlamında Değerlendirilmesi	97
4.3.4 Eserlerin Plan Bağlamında Değerlendirilmesi.....	101
4.3.5 Eserlerin Dış Yapı Unsurları Bağlamında Değerlendirilmesi	102
4.3.6 Eserlerin Çocuk Kitaplarının Dayanması Gereken Eğitsel İlkeler Bağlamında Değerlendirilmesi	107
BEŞİNCİ BÖLÜM	112
V. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	112
5.1 Sonuç ve Tartışma	112
5.2 Öneriler	113
5.2.1 Öğretmenlere ve Ebeveynlere Öneriler	114
5.2.2 Yayınevine Öneriler	114
5.2.3 Yazara Öneriler	115
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	125

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Eserlerdeki kahramanların özellikleri..... 20

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
TDK	Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

1.1 Problem

Eğitimin önemli bir boyutu kasıtlı kültürleme etkinliği olmasıdır. Destanlar, türünün özelliği gereği içerdiği birtakım tarihsel olgu ve olaylarla, değerlerle kültür aktarımı açısından önemli materyallerdir. Destanların içinde bir ulusun bakış açısı, değer yargıları beklentileri, umutları, duyarlılıkları, önemli şahsiyet ve mekânları bulunur. Bu nedenle bir ülkenin genç kuşaklarıyla destanların buluşturulması gerekir. Destanlar, içerdikleri özelliklerle gençlerin kültürleme sürecine katkı sağlayan edebî türlerdir.

Destanların ilk ortaya çıktıkları ve anlatılmaya devam ettikleri süreçte muhatabı öncelikle çocuklar değildir. Ayrıca eski çağların yaşam biçimlerinden kalma birçok kavram, değer yargısı destanlarda yer almaktadır. Bu sebeple destanların çoğu, günümüz çocuk gerçekliğine uygun değildir. Üstelik dili, üslubu, kahramanları, olay örgüsü vb. birçok bakımdan çocuğa görelilik ilkesine aykırıdır. Bu nedenle destanların çocuklara olduğu hâliyle sunulması birçok sorunu beraberinde getirecektir.

Destanların doğal haliyle sunulması durumunda karşılaşılabilecek sorunların çözümü destanların yeni bir formda güncellenerek işlenmesiyle mümkün olabilecektir. Hasan Kallimci, Türk destanlarını hikâye/roman biçiminde çocuklara göre yeniden ele almıştır. Türk destanlarının çocuklar için yeniden yazılmasıyla yeni eserler çıkmıştır. Ancak bu eserlerin de çocuk edebiyatı ilkeleri açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada “Hasan Kallimci tarafından yazılan Destan Romanlar adlı kitap serisinde yer alan eserler çocuk edebiyatının ilkelerine ne ölçüde uymaktadır?” problem cümlesine yanıt aranacaktır.

1.2 Amaç

Tezin amacı Hasan Kallimci tarafından yazılan Destan Romanlar adlı kitap serisinin çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluğunu değerlendirmektir. Bunun için şu sorulara yanıt aranmıştır:

Ele alınan eserler çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?

Eserler dil ve anlatım yönüyle çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?

Eserler kahramanları yönüyle çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?

Eserler konu ve tema yönüyle çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?

Eserler metin planı yönüyle çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?

Eserler biçimsel özellikleri yönüyle çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?

Eserler çocuk kitaplarının dayanması gereken eğitsel ilkelere uygun mudur?

1.3 Önem

Destan Romanlar'ın çocuk edebiyatının ilkelerine ne ölçüde uygun olduğu bilinmemektedir. Alan yazında bunu araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Destan Romanlar'ın eğitimde kullanılabilmesi için çocuk edebiyatı ilkelerine ne denli uygun olduklarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.4 Sınırlılıklar

Araştırma, Destan Romanlar serisinin Hikmet Neşriyat tarafından basılmış ve içinde herhangi bir Türk destanına dayanmayan üç eserin elenmesiyle elde kalan 13 eser üzerinde yapılmıştır. Değerlendirme çocuk edebiyatının alan yazını taranarak elde edilen toplam 45 ölçüte göre yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Çocuk

Sözlükte “Küçük yaştaki erkek veya kız” (TDK, 2019) ifadesiyle tanımlanan “çocuk” kavramı, söz konusu çocuk edebiyatı olduğunda çok yönlü ve kapsamlı bir nitelermeye muhtaçtır. Hem edebiyat ürününün değerler, normlar, bilgiler, duygular gibi çok boyutlu bir örüntü olması hem de çocuk denen varlığın bir insan olarak ahlakî, cinsel, kişisel, bilişsel, fiziksel, dilsel yönleriyle çok boyutlu bir sistem olması böyle bir nitelermeyi gerekli kılar.

O hâlde çocuğu tanımlamak için “küçük yaştaki” demek yeterli olmayacaktır. Çocuk kavramının yanına yukarıda bahsedilen yönler eklenerek küçük bilişteki, küçük fizikteki, küçük ahlâktaki gibi uygun olmayan bir tanıma ulaşılır. Fakat “Lukens’in dediğı gibi çocuklar küçük yetişkinler değildir” (Sever, 2003, s. 31). Onların da kendilerine göre duyuşları, biliş düzeyleri ve dünyaları vardır. O hâlde yetişkin merkezli bir yaklaşımla değil çocukların içinde buldukları gelişim döneminin özellikleri göz önünde bulundurularak onları kendi dönemlerinin koşulları altında değerlendirmek gerekir.

Çocuk kavramı üzerinde literatürde kesin bir uzlaşmaya varılamamıştır. Dünya görüşüne ve insan algısına bağılı olarak kaynakların çocuklara bakış açısında birtakım farklılıklar bulunur. Kimileri çocuğu küçük bir yetişkin gibi görürken kimileri onun kendine mahsus özellikleri olan bir varlık olduğunu kabul eder. Kimileri için çocuk kendisine birtakım değer yargıları yüklenmesi gereken boş bir levha iken kimilerine göre kendi değerlerini yapılandırması için desteklenmesi gereken bir varlıktır. Tüm bu farklılıklara rağmen çocuk hakkındaki tanımların birçok ortak yönü vardır. Söz gelimi Şimşek’e (2007) göre çocuk “Doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insandır” (s. 13). Bu bakış açısı “küçük insan” nitelmesi sebebiyle tartışmaya açık olsa da belirlediğı yaş aralığı açısından birçok tanımla örtüşür. Daha ayrıntılı bir tanımla çocuk, “Kendine özgü algıları olan, dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendiren; sosyal, dilsel, ruhsal yetileri henüz tam olarak gelişmemiş ya da yetişkinlerin dünyasıyla bütünüyle örtüşmeyen bir varlıktır” (Dilidüzgün vd., 2009, s. 39). Herhangi bir

yaş sınırlandırılmasına gerek duyulmayan bu tanımda çocuğun kendine özgü özelliklerini gözeten bir duyarlılık dikkati çeker. Çocuk, Demirel (2010) tarafından daha ayrıntılı biçimde şöyle tanımlanır:

"Doğduğu andan itibaren kendisine has bir karaktere, davranışa, duyguya, zekâya ve görünümüne sahip olan, içinde bulunduğu her bir yaşa göre ayrı ayrı fiziksel, ruhsal ve zihinsel özellikler gösteren ve bu özellikleri henüz tam olarak yerli yerine oturmamış olan, bütün bunların yanında yaratıcı özelliği en yaygın ve en renkli süreci kapsayan, kendine özgü ilgi ve ihtiyaçları olan ve yine kendine özgü yeteneklerle donatılmış insan yavrusu" (s. 1).

Konuyla ilgili önemli bir ayrıntı olarak İpek (2017) şu bilgiyi aktarmıştır:

"Çocukluk için yaş sınırı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de 18 olarak belirlenmiştir. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ise çocuk; yaş kriteri etrafında tanımlanır ve 18 yaşının altındaki her insan çocuk olarak ifade edilir" (s. 5).

Ancak yine de çocuk tanımına ergenlik dönemini dâhil etmeyip bunu 14 hatta 12 yaşa kadar indirenler de vardır. Söz konusu yaş sınırlandırması çocuk edebiyatı bahsi bağlamında Yalçın ve Aytaş (2005) "ilk gençlik çağlarının bitişi 16 yaş civarı olduğundan, 0-16 yaş arası çocukların fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimine yardımcı olacak bir eğitim sürecinin çocuk edebiyatı dönemi olduğuna inandığını" belirtir. Bu tanımın ise çocukluğu 0-16 yaş arasında sınırlandırdığı görülür.

Yukarıda yer alan tanımlar, çocukların eğitim öğretim süreçlerinde farklı özelliklerinin dikkate alınması gerektiği noktasında ortak bir özellik arz ederler.

2.2 Çocuk Edebiyatı

Sözlü ve yazılı metinler, insanoğlu var olduğundan beri kültürleme süreçlerinde önemli bir yere sahip olmuştur. Yetişmekte olan nesillere kültür aktarılırken kullanılan metinler üzerine tarih boyunca tartışmalar yapılagelmiş, nihayetinde bir metin için yedi temel ölçüt belirlenmiştir. Bunlar "Bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, ikna edicilik, bilgilendiricilik, duruma uygunluk, metinler arasılık" olarak sıralanır. (Günay, 2013).

Öte yandan psikolojinin özellikle gelişim psikolojisi ve eğitim psikolojisi gibi dallardaki Piaget, Kohlberg, Freud, Bemm, Erikson gibi araştırmacıların çabalarıyla ortaya çıkan gelişmelerin ve çocuğa değer veren anlayışların ışığında çocuklara sunulacak metinlerin de belli başlı özelliklere sahip olması gerektiği kanısı yaygınlaşmıştır. Bu çabaların ürünü olarak ayrıca bir çocuk edebiyatı alanı ortaya çıkmış öte yandan böyle bir alanın varlığı üzerine tartışmalar yaşanmıştır.

Çocuk edebiyatı kavramı etrafında sürdürülen bu tartışmalara Gürel (2009) “Çocuk edebiyatı çocuktan bahseden edebiyat mı? Çocukların yarattığı edebiyat mı? Çocuklar için yazılmış veya uyarlanmış çocuk edebiyatı mı? Çocuk edebiyatı ilaç mı, yoksa silah mı? Yoksa edebiyat mı?” (s. 259) diyerek katılmıştır. Bu söylemde çocuk edebiyatının tanımına duyulan ihtiyacı görmek mümkündür. Çünkü burada çocuk edebiyatının tam olarak ne olduğuna karar verememekten kaynaklanan bir itiraz bulunmaktadır. Aynı tartışmaya Nazım Hikmet Polat’ın (2012) da değindiği görülür:

“Eğer çocuk edebiyatı diye bir edebiyat alanı varsa gençlik edebiyatı, yetişkinler edebiyatı, kadın edebiyatı niye olmasın? Kadın edebiyatı zaten yeteri kadar yerleştiğine göre bunlar da yaygınlaşabilir. Bu terimler, bazen okuyucu kitlelerini bazen de eserdeki bakış açısını anlatır. Kadın edebiyatı derken daha çok kadınların okuduğu ya da okuması niyetiyle yazılan eser akla gelebilir. Cümlelerin bağlamına göre aynı terim, kadınlarla ilgili toplumsal meselelere dikkat çeken eserler için kullanılabilir. Bu arada kadınlar için meydana getirilen edebiyat için Türkçede başka bir terim bulunmadığını belirtelim. Çocuk da kadın gibi öncelikle ve özellikle dikkat merkezi olması gereken kitleleri ifade eder. Kadın edebiyatı için yukarıda kaydedilenler, çocuk edebiyatı için de söylenebilir” (s. 114).

Görülen o ki Polat, çocuk edebiyatını çocukların yazdığı ya da çocukları anlatan edebiyat değil çocuklar için yazılan edebiyat olarak görür.

Enginün (1987) çocuk edebiyatının edebiyattan ayrı bir kavram olarak ele alınmasına karşı çıkanların gerekçelerini şöyle özetler:

“Öteden beri çocuk edebiyatı ve benzeri ayrımlar beni rahatsız etmiştir. Çocuk edebiyatı, salon edebiyatı, kadın edebiyatı vs. gibi tasniflerle kastedilen

edebiyat sadece o zümrenin belirli bir dönem için ihtiyacına cevap verir, o dönem geçtikten sonra bir kenara bırakılır. Bundan dolayı çocuklar için, sadece onların okuması için ayrı bir edebiyat yaratmanın gerekli olduğunu sanmıyorum” (s. 56).

“Üç Neslin Yazarı” diye bilinen Dayıoğlu (1987) çocuk edebiyatının müstakil bir kavram olarak kullanılmasını şöyle savunur:

“Çocuklar için ayrı bir edebiyat türü var mıdır? sorusunu hep yadırgamışım. Çocuk edebiyatı diye ayrı bir edebiyat kolu yoktur, diyenlerin amaçlarını hiçbir gün anlayabilmiş değilim. Çocuk edebiyatının genel edebiyat yelpazesinde ayrı bir yeri vardır” (s. 317).

Hatta Dayıoğlu (1987) meseleyi daha ileri boyuta götürür. “Çocuk edebiyatının da kendi içinde dallara ayrılacak kadar kapsamlı bir alan olduğunu” belirtir. (s. 317) Mustafa Ruhi Şirin’in G. Munde Children’s Literature in Education’den aktardığı tanım çocukları bu alanın belirleyicisi olarak kabul eder: “Çocuk edebiyatı değeri olan ve çocuklara yönelik eserleri içerir. Çocuk edebiyatı bu iki ögeyi yani ‘edebiyat değeri’ ve ‘çocuklara yönelik olması’ ögelerini kesinlikle içermelidir. Büyükler eserleri seçen kişiler ve edebi değerleri yargılayan / belirleyen arabulucular olabilir ama kendilerine hitap eden kitapları en iyi seçen / belirleyen ise çocuklardır” (Şirin, 2018).

Yalçın, Yakar, Şimşek (2011) “Gelişim sürecindeki çocuğun anlama ve kavrama düzeyini dikkate alarak duygu ve düşünce dünyasına seslenen edebiyata çocuklar için edebiyat ya da kısaca çocuk edebiyatı denir” (s. 39) diyerek çocuk edebiyatını çocuk için olma, ona dönük olma kavramlarıyla özdeşleştirirler.

Sever’e (2012) göre çocuk edebiyatı “Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” (s. 17). Bu tanımda da yukarıda çok boyutlu olmayla ifade edilen durum “duygu ve düşünce dünyası” diye yazılmış, üstelik iletilerin niteliği ve temel işlevi de hesaba katılmıştır.

Çocuk edebiyatının kapsadığı alanı Oğuzkan (2001) “Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır” (s. 2-3) cümlesiyle belirler. Bu hâlde çocuk edebiyatı kavramı “iki yaşından başlayarak ergenlik dönemine kadar geçen süreçte çocukların hayat tecrübeleri, ilgi, ihtiyaç ve algılama düzeylerine uygun bütün nitelikleri kapsar” (Sınar 2006, s. 175).

Yukarıda yer alan tanımlardan hareketle çocuğa yönelik, çocuğa göre olma kaygısı taşıyan ve edebî değeri olan ürünleri içeren alana çocuk edebiyatı denir; şeklinde bir sonuca ulaşılabilir. Bir edebiyat ürününün çocuğa yönelik olması, hitap ettiği yaş döneminin çok boyutlu gelişim özelliklerine uygun olmasıdır.

Çocuk edebiyatı alanında yer alan edebî metinlerin “çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliği” ölçütlerine uygun olması beklenir.

Psikolojideki ilerlemeler insanın yalnızca bedeninin değil zihninin ve duygularının da zamanla farklı özellikler gösterdiğini vurgulamıştır. Bu durum çocukların yetişkinlere göre farklı algılama düzeyine sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Zihinsel ve duygusal yönden farklı algılara ve hislere sahip olan çocukların içinde yaşadığı bazı gerçekler vardır. “Çocuklar, dünyayı ve çevreyi kendi öznel değerlendirmeleriyle algılayan ve bu gözlükle dünya ile ilişki kuran varlıklardır. Bu nedenle onlar için üretilecek kitaplarda çocukların bütün bu koşullarının göz önünde bulundurulması gerekir” (Dilidüzgün, 2003, s. 41). Meseleye Binbaşıoğlu'nun (1988) yaklaşımı şöyledir: “Kendi gerçekliğini yaşayan çocukların bu bağlamda algılamakta güçlük çekeceği birçok kavram, üslup, yaklaşım vardır. Çocuk kitaplarında bunların çocuğun algılarına göre işlenmesi gerekir. Çocuğa görelik ilkesi, eğitimde çok kapsamlı bir ilkedir” (s. 61). Bu, “çocuğun düşünme gücüne seslenen, onu rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceği dili ve anlatım biçimini barındıran ilgi duyabileceği konuları işleyen, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onu kavrayabileceği bir düzeyde olan, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arıtılmış olan” (Sever, 2003, s. 9) olarak tanımlanabilir.

2.3 Çocuk Edebiyatı ve Destan İlişkisi

“Destan; bir milletin veya toplumun hayatında derin bir iz bırakmış olaylardan kaynaklanıp; çoğunlukla manzum, bazen de manzum-mensur karışık; birden fazla olayın aktarımına izin veren genişlikte; usta bir anlatıcı tarafından veyahut ustalardan öğrendiğini aktaran bir çırak tarafından bir dinleyici kitlesi önünde bir müzik aleti eşliğinde veya sadece ezgiyle anlatılan; sözlü olarak anlatılanlardan bazıları yazıya geçirilmiş; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren kahramanlık konusuna sahip; dinlendiğinde veya okunduğunda millî değerleri, şahsi değerlerin üstünde tutmayı benimseten sözlü veya yazılı edebi yaratmadır” (Ekici, 2002, s. 18).

Halk edebiyatı, kültürümüzün çeşitli öğelerini taşıması bakımından bir kültür hazinesidir. Eğitim de bir tür kasıtlı kültürlenme yolu olduğundan eğitim süreçlerinde, bunların önemli bir parçası olan çocuk edebiyatında halk edebiyatı ürünlerinden faydalanmak büyük önem taşır. “Destanlar halk edebiyatının ürünlerindedir. Birçok kaynakta masalımsı eser sınıfına dahil edilir” (Oğuzkan, 2013, s. 64). Yalçın ve Aytaş (2005) ise “kendi eserlerindeki masal hakkında söyledikleri her şeyin destan için de geçerli olduğunu” belirtir. (s. 101) Bu nedenle destanların çocuk edebiyatıyla olan ilişkisinden söz ederken halk edebiyatı ürünlerinin ve özellikle masalların özelliklerini de göz önünde bulundurmak gerekir.

Yalçın ve Aytaş’a (2005) göre “Halk edebiyatı ürünlerimiz çok zengindir. Bu türlerin çocukların eğitiminde kullanılması konusuna günümüze kadar yeterli önem verilmemiştir. Eğitimcilerimizin ve yardımcı ders aracı hazırlayan uzmanların bu malzemeyi doğru ve etkili kullanmaları eğitim kalitemizin gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır” (s. 54). Özcan’a (2008) göre

“Çocuklara yönelik eserler yazılırken kaynak olarak halk edebiyatı türlerinden yararlanılması geniş imkânlar sunacaktır. Çünkü bu kaynaklar yüzyıllar boyunca halkın yaşama, düşünme biçimlerine ve zevkine uygun olarak türetilmiş, milletin dilinde işlenerek benimsenmiş ve nesillerden nesillere aktarılagelmiş, kültürel özellikleri içinde barındıran edebi mahsullerdir. Sanat dallarında o millete ait kaynaklardan yararlanılması temel bir ihtiyaçtır. O topluma ait kültür ve medeniyet değerlerinin çocuklara aktarılması, çocukta

millet ve millî kimlik şuurunu oluşturulmasında ifade ettiğimiz kaynaklardan yararlanma zorunluluğu vardır” (s. 584).

Çocuk edebiyatı eseri yazarken kültür aktarımının sağlanmasında halk edebiyatı zengin bir kaynak teşkil eder. Çocuk okurlar destanlarda kendi milletlerinin tarihsel süreç içinde yaşadığı tecrübelerle dayanarak damıttığı gelenekleri, törenleri, örfleri, hayat görüşünü, olay ve olgulara bakış açısını vb. görebilir. Bu da onların mensubu buldukları toplumun kültürünü edinme ve sosyal gelişim süreçlerini destekler.

“Halk edebiyatı ürünleri çocukları anadilinin söz varlığıyla tanıştırır. Bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, söz kalıplarını, özdeyiş ve atasözlerini, dil musikisini çocuklara halk edebiyatı ürünleri kazandırır” (Çevirme, 2004, s. 7).

Halk edebiyatı ürünlerinden olan destanlar da dil ve anlatım olarak çocuk okurların algılarına uygun birtakım özelliklere sahiptir. Bu tür metinlerin genelinde ortaya konan akıcı üslup, yalın dil ve anlatım, eylemlerin bolluğuyla olayların hızlı bir akış içinde olması, yine olayların fazla ayrıntıya girmeksizin anlatılması, olay akışını donduran betimlemelerin fazla uzatılmamış olması onları özellikle biçim yönüyle çocuklar için çekici kılabilmektedir.

Çocukların kitaplardan en büyük beklentilerinden biri de serüvendir. Serüven tutkusuyla kitabı eline alan çocuklar destanlarda; sürekli bir devinim, savaş türünden mücadelelerin uyandırdığı heyecan, birtakım fedakârlık örnekleri ve kahramanlık olaylarıyla karşılaşır. Bu içerik, destan türünün gerektirdiği yalın ve coşkulu anlatımla birleştiğinde ortaya çocukların ilgisini ve dikkatini çekebilecek metinler çıkar.

Meselenin dil ve anlatımla ilgili diğer boyutu çocuk okurların söz varlığıyla ilgilidir. Destanlar tarihten süzülüp gelen birçok deyim, atasözü, alkış, kargış vb. içerdiklerinden çocuk okurun bunları edinmesi için örnek teşkil eder. Çocuklar destanlarda atalarından miras kalan birçok kalıp sözü ve ifadeyi bu eserlerden öğrenebilir. Bu da dil gelişiminin temel basamaklarından biridir.

Destanların çocuk edebiyatındaki başka bir önemi ise kişilik gelişimine olan katkısıdır. “Destanlar 12 yaş üzeri çocuklar için önerilebilecek metinlerdir. Çocuklar için örnek

ve model oluşturacak tiplerin, karakterlerin hikâyesi anlatılır” (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2011, s. 189). Yalçın ve Aytaş (2005) “Destanlar yalnızca çocuklarımızın hayal gücünü zenginleştirmekle kalmamakta, onlara yaşadığı toplumun niteliklerini, kendine özgü kimliğini kazandırmaktadır. Bu özellikleri ile paylaşma bilinci, ortak bir duyuş ve düşünüş duygusunu güçlendirmektedir.” (s. 100) diyerek destanların çocuklar için kişilik gelişimi ve sosyal gelişim açısından faydasını işaret eder.

O hâlde destanların çocuk edebiyatıyla olan ilişkisini şu başlıklar altında özetlemek mümkündür:

Destanlar çocuk edebiyatına kaynak teşkil eder.

Çocukların okuma eğilimlerine uygun dil ve anlatım özelliklerinden birçoğuna sahiptir.

Eğitimin hedeflerinden olan kültür aktarımı için birer kültür hazinesi niteliğindedir. Konuları, kahramanları ve olay örgüleri gereği çocukların okuma motivasyonunu artırır.

Dil gelişimine, toplumsal gelişime ve kişilik gelişimine katkı sağlar.

2.4 Yetişkinler İçin Yazılan Metinleri Çocuk Edebiyatı Metinlerine Dönüştürme/Uyarlama/Sadeleştirme

Çocuklara dönük edebiyat örnekleri, ilk çağlarda sözlü gelenekte yer alsa da bugünkü anlamda bir çocukluk ve çocuk edebiyatı algısı çok geç dönemlerde ortaya çıkmıştır. Öyle ki insanlık tarihinin önemli bir kısmında çocukla yetişkin aynı dünyaları paylaşmış, çocuğa yetişkinin bir minyatürü gözüyle bakılmıştır. O dönemde yetişkinlere uygun bir hayatı “çocuklar da büyükler gibi paylaşmak ve yaşamak durumundadırlar” (Şimşek, 2007, s. 30). Böyle bir bakış açısıyla bugünkü anlamıyla görelilik ilkesine uygun yapıtların ortaya çıkması mümkün olmamıştır. Nitekim “Yetişkin anlatıcıların yaş farkı gözetmeksizin dinleyicilere yönelik oluşturduğu masalların çocuk okurlar tarafından kolayca anlaşılması pek olası değildir” (Tatar Kırılmış, 2019, s. 263). Sorun yalnızca anlaşılma ile ilgili değildir. Ne kadar anlaşılır olursa olsun çocuğa görelilik ilkesi gözetilmeden ortaya çıkan eserler taşıdığı değer yargıları bakımından da birtakım sorunlar içerir.

İşte yukarıda bahsedilen gerekliliklerden dolayı çocukların kendilerine özgü bir dünyaya sahip olduklarının farkına varıldığında onlara ayrı bir dille ve içerikle seslenme

ihtiyacı duyulmuş ve çocuğa göre eserler ortaya çıkmıştır. Ancak bu eserler, her zaman doğrudan çocuklara özel, çocuklar için yazılarak değil yetişkinler için yazılan metinlerin çocuklara uygun olabilecek şekle uyarlanmasıyla da üretilebilir. Benzer biçimde çeviriler de çocuğa göre olma kaygısı taşımaktadır. Gerek türler arası dönüştürmelerde gerek diller arası çevirilerde buna dikkat edilir. “Eğer bir metin, çocuklara izin verilen ya da yasaklanan şeylere uygun değilse, ya da metin çevirmene göre çocuklar tarafından anlaşılamayacaksa, çoğu kez büyük değişikliğe uğrar” (Çeviribilim, 2018, Aralık). Bu değişiklik eserin yalnızca dili ve anlatımıyla sınırlı kalmaz. Eserin kapak, görseller vb. birçok biçimsel unsuru da bu değişiklikten payını alır. “Bütün bunlardan yola çıkarsak çocuk edebiyatı çevirisinde metne müdahalenin, uyarlama ve kısaltmaların mümkün olabileceğini söylemek tarihsel bir gerçeklik olduğu kadar bilimsel bir gerekliliktir.” (Çeviribilim, 2018, Aralık). Bu gereklilik sadece eseri bir dilden başka dile çevirirken ortaya çıkmaz. Yetişkinler için yazılan eserlerin aynı dilde farklı yaş grupları için yeniden yazılması için de aynı gereklilik söz konusudur. Ancak bu gerekliliğin yeterince dikkate alınmadığına dair alan yazında eleştiriler yer alır. Nitekim yetişkinler için yazılan eserlerin çocuklara sunulmak amacıyla dönüştürülmüş/uyarlanmış hâllerine bakıldığında bazı eksiklikler görülür. “Eserlerin nasıl seçildiği, sadeleştirildiği ya da uyarlandığına dair bir yöntem ortaya konmadığı gibi; günümüzde kullanılmayan kelimelerin karşılıklarının verilmesi, bugün yer verilmeyen gramatikal yapıların metinden çıkarılması gibi yolların yayınevlerince ve editörlerce yeteceği düşüncesi hakimdir” (İsen Durmuş, 2011, s. 932). Oysaki bir eseri çocuklar için dönüştürürken bunlarla sınırlı kalmak yetersizdir. Çünkü edebiyat eseri bunlardan çok daha fazla bileşene sahiptir. Ayrıca çocuk gerçekliği ve çocuğa görelik ilkeleri bunlardan daha fazla ayrıntıya dikkat edilmesini gerekli kılar. Bunun temelinde de çocuğun yetişkinlerden yalnızca yaş olarak değil bilişsel, dilsel, ahlaki, sosyal, cinsel vb. çok yönlü olarak ayrılması vardır.

Yukarıda bahsi geçen gereklilikler dolayısıyla dünyanın pek çok ülkesinde yetişkinlere yönelik eserlerin çocuklara göre uyarlandığı görülmektedir. “Batıda okullarda eğitim sisteminin ve müfredatın gereği olarak ders malzemesi olarak yer alan klasikler, öğrencinin bugüne uyarlayabileceği yollarla ele alınmakta ancak okul dışında da çocuklar değişik yayınevlerinin yayınladığı uyarlanmış ya da sadeleştirilmiş metinlerle devam edebilmekteler.” (İsen Durmuş, 2011, s. 934) Çocuklar için metin uyarlanırken

birtakım işlemlere başvurulur. “Bazı sözcük ya da paragraflar çıkarılır, bazı sözcüklerin günümüzdeki karşılıkları verilir, metinler kısaltılır, sözcük sayıları sınırlandırılır ve böylelikle çocukların okuma düzeylerine uygun bir dil ve temada büyük ölçüde yeniden yazılır.” (İsen Durmuş, 2011) Çocuklar için uyarlanmış metinlerle eğitim yapılması yetişkinler için yazılan eserlerin genç kuşaklarla tanıştırılmasında ortaya çıkan düzeye uygunluk problemine çözüm olmaktadır. Ancak ülkemizde bu çalışmaların oldukça sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Işık ve Karakuş (2017) çocukluk dönemindeki dil ve edebiyat eğitimi kapsamında efsane, destan ve masal metninin kullanımını inceledikleri çalışmalarında bu sonuca ulaşmıştır. Bu eksiklik edebiyatımızdaki kaynakların çocuklar için ve çocuklara göre yeniden yazılması için çaba sarf edilmesinin gerekliliğini ortaya koyar. Şirin (2007) de aynı sorunu dile getirir ve çocuk edebiyatı için kültürel kaynaklarımızdan yararlanmanın gerektiğini vurgular:

“Medeniyet coğrafyamızda biçimlenen ve günümüze ulaşabilen sözlü halk edebiyatı türlerinin çocuğa göre ilkesiyle yenilenmesi, çocuk ve gençlik edebiyatımızın önceliklerinden biri olmalıdır. Bu yenilikçi edebiyat kaynakların yenilenmesi, türlerin aynen tekrarı ile değil konu ve içeriğin dil, biçim ve anlatım bakımından özgün bir edebiyata dönüşerek geleceğin okurunu dikkate alan, kültürel değeri olan, öncü ve yenilikçi bir çaba ile gerçekleştirilebilir” (s. 59).

Görülen o ki destan, masal, fabl, halk öyküsü, mit gibi çoğu anonim olan ve uyarlandığında çocuklar için de yararlı olabileceği varsayılan türler söz konusu dönüştürme/uyarlama işleminde kullanılabilir olan başlıca malzemelerdir. Bunu Işık ve Karakuş (2017) da şu ifadelerle destekler: “Hacimli bir tür olan destanların, okul öncesi çocuğun eğitiminde kullanılması için resimli ve kısa anlatımlarla yeniden kaleme alınması faydalı olabilir.” (s. 122)

Dil, anlatım, cümle yapıları, kurgu, şahıs kadrosu gibi metni oluşturan birçok ögenin gözden geçirilip çocukların algı düzeyleri de dikkate alınarak yeniden üretilmesi, çocuk edebiyatının gelişim sürecinde önemli bir aşamadır. Miyasoğlu’ya (2002) göre

“Çocuk edebiyatında destan, masal ve bilmece gibi folklor ve edebiyatın ortak malzemesinden yararlanarak eser vermek orijinal eser vermektense daha önemlidir. Dünyanın bütün büyük çocuk edebiyatçıları da büyük ölçüde masal ve folklordan yola çıkanlardır. Kaynaklar yeterince ortaya çıkmadığı

toplumlarda, yalnız yabancılaşma değil kültürsüzleşme de yaygınlaşır. Bu hâlde çocukların ilgi alanlarını dolduran kaynaklara ve konulara ağırlık vermemiz de kaçınılmaz olacaktır” (s. 385).

Nitekim destan, masal gibi kaynağını halk kültüründen alan eserler, bireyin sosyal gelişimi için gerekli olan birtakım değerlerle karşılaşabileceği kaynaklardır. Bu kaynaklarda millî değerler, örf, gelenek, hayat felsefesi, olgu ve olaylar karşısında takınılan tutum olay örgüsü içinde görülür. Toplumlar kendi kültürlerini genç kuşaklarına taşımak için bu tür eserleri asırlarca kullanmıştır. Destanların çocuk edebiyatına kaynaklık etmesinin tek gerekliliği yabancılaşma ve kültürsüzleşme tehlikesi değildir. Destanlar dil ve anlatım olarak da çocuklara hitap etme konusunda oldukça işlevseldir. “Anlatımındaki coşku ve samimiyetle ortak duyuyu, düşünüş oluşturdukları ve çıktıkları toplumun dilinin en güzel örneklerini vererek olağanüstü olayları anlattıkları için destanlar erken çocukluk döneminde çocuk eğitiminde kullanılması gereken yazın türleridir.” (Işık ve Karakuş, 2017, s. 118)

Bu araştırmanın inceleme nesnesi olan Hasan Kallimci’nin “Destan Romanlar” adlı serisini meydana getiren yapıtların her birinin kaynağını yüzyıllar öncesinde çocuk gerçekliği, çocuğa görelilik gibi ilkeler gözetilmeksizin üretilen destan metinleri oluşturmaktadır. Yazar, bu metinleri bir dönüştürmeye/uyarlamaya tâbi tutarak yeniden yapılandırmıştır. Bu sayede Türk çocuk edebiyatında önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Çocuklara yönelik üretilmemiş olan edebiyat eserlerinin çocuk edebiyatı ürünlerine dönüştürülmesinde nelere dikkat edildiğini, hangi işlemlerin yapıldığını saptamak için bu bölümde şöyle bir yol izlenecektir: Dönüştürülme/uyarlama işlemine tabi tutulmuş bulunan üç metin ve onların dönüştürülmeden önceki hâlleri kıyaslanacak ve bu yolla dönüştürme sırasında hangi işlemlerin yapıldığı ortaya konacaktır. Böylece yetişkinler için yazılmış olan metinlerin çocuklara yönelik hâle getirilmesinde nelere dikkat edildiğine dair bir şablona ulaşmak mümkün olacaktır. Bu işlem için şu yapıtlar seçilmiştir: Manas’ın Emine Gürsoy Naskali tarafından yayımlanan asıl metni, Manas’ın Hasan Kallimci tarafından yazılan çocuk metni, Cervantes’in Donkişot romanının asıl metni, Cervantes’in Donkişot romanının çocuklar için yayımlanmış metni, Mehmed

Akif'in Safahat'ının asıl metni ve çocuklar için hazırlanan Safahat'tan Öyküler adlı eser.

Ele alınan eserler karşılaştırıldığında onlarda şu açılardan değişiklikler yapıldığı tespit edilmiştir: Tür, sayfa sayısı, kahramanlar, sözcükler, başlık, kapak, punto, boyut, kâğıt, cilt, görseller.

2.4.1 İçerik

2.4.1.1 Tür

Yetişkinler için üretilmiş bir eser, çocuklara uygun hâle dönüştürülürken tür olarak değişikliğe gidilebilir. Örnek olarak seçilen Manas, destandan romana; Safahat, şiirden öyküye çevrilmiştir, Donkişot, roman türünü korumuştur. Bu türlerin tercihinde hangi edebî türün çocuklara daha uygun olduğu ya da çocukların ilgisini çektiği meselesi belirleyicidir. Çocuklar için hangi yaş döneminde hangi türün uygun olduğuna ilişkin kesin sınırlar belirlemek mümkün değildir. Ancak bununla ilgili MEB (2006) tarafından Türkçe Dersi (6. 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda şöyle bir tasnife başvurulmuştur:

“6. sınıfta; şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup

7. sınıfta; şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet, gezi yazısı, biyografi

8. sınıfta; şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet, eleştiri, destan”. (s. 57)

Bu tabloda görüldüğü gibi çocukların sınıf düzeyleri yükseldikçe öyküleyici metinlere, bilgilendirici metinler (düşünce yazıları) ve destan gibi daha hacimli olabilecek metinler eklenmiştir.

“2018 Program'ında da şiir, hikâye ve anı türleri ortaokul düzeyindeki tüm sınıflara uygun görülmüştür. Ancak bu Program'da 2006'daki Program'dan farklı olarak destan, roman ve söyleşi türleri 6 ve 7. sınıflar için de uygun görülmüştür” (MEB, 2018)

Bu tabloya göre Hasan Kallimci'nin Manas destanının özgün metninden dönüştürerek çocuklar için kaleme aldığı Manas adlı yapıtında düzeye uygunluk yakalamak istediği söylenemez. Çünkü yukarıdaki tabloda hem destan hem roman 8. sınıf öğrencileri için uygun görülmüştür. Şiir türü her üç düzeyde de yer aldığına göre, Safahat'ın şiirden

öyküye çevrilmesi için herhangi bir düzeye indirgeme kaygısından söz etmek olanaklı görünmüyor. Bunun için şöyle bir gerekçe gösterilebilir: Safahat'ta yer alan metinler söz varlığı olarak çocukların düzeylerinin epey üstünde kalmaktadır. Sözcükler değiştirildiklerinde de türü gereği metnin yapısı, dize sonlarındaki ses uyumu ve aruz ölçüsüne uygunluk bozulacaktır. Bu sebeplerle metin şiir türünden öykü türüne çevrilmiş olmalıdır. Yoksa şiir de öykü de çocuklar için birbirinin alternatifi olamayacak iki edebî türdür.

Ungan, Arıcı, Şimşek (2011) “destan türünü çocuk edebiyatının kaynaklarından biri olarak göstermiş, onu çocuk edebiyatı türlerinden biri olarak saymamışlardır.” (s. 183) Çünkü destan, özellikleri gereği çocuk edebiyatı türü değil ona kaynaklık eden bir türdür. Destan türündeki örnekler orijinal hâleriyle çocuklara sunulamayacaktır. Hasan Kallımcı de bu düşünceye dayanarak bir tür değişikliğine başvurmuş olmalıdır.

2.4.1.2 Cümle Yapıları

Çocuk edebiyatı ürünlerini diğerlerinden ayıran önemli özelliklerden biri kullanılan cümlelerin yapıları ve uzunluklarıdır. İncelenen dönüştürülmüş metinlerin cümleleri orijinallerine göre daha basit bir düzeyde oluşturulmuştur. Donkişot'un dönüştürülmüş hâlinde şu örnekteki gibi oldukça basit ve kısa cümleler kullanılmıştır. “...Senyör bu meselede bana güvensin. Efendimiz pek akli başında bir adam değildir. Biz bundan faydalanmalıyız” (Cervantes, 2010, s. 169). Oysaki dönüştürülmeden önceki hâlinde birleşik cümle yapıları şu örnekteki gibi daha yoğundur: “Donkişot başındaki rüya macerasını yaşamak için güzel bir gecede, tatlı bir ay ışığında şatosundan ayrılıyordu. Sabahın ikisine doğru onun yatağından kalktığını ne yeğeni ne de hizmetçisi işitmediler. Silahları ile kalkanını bir kez daha silip parlatmış, sonra zırhını giyerek en küçük bir gürültü bile yapmadan odasından çıkmıştı” (Cervantes, 2006, s. 13). Aynı durum Manas ve Safahat için geçerli değildir. Bunun sebebi dönüştürme işleminin bu iki eserde tür değişikliğine de uğraması, nazımdan nesre çevrilmesidir.

2.4.1.3 Kahramanlar

Bir çocuk edebiyatı ürününde kahramanların sınırlı sayıda ve belirgin özellikleriyle çizilmiş olması beklenir. Ancak yetişkinler için ortaya konan yapıtlarda kahramanların sayısı ve özellikleri için bir sınır söz konusu değildir. Bunun için yetişkinlere yönelik bir eserin çocuklara uygun hâle dönüştürülmesi sırasında kahramanların sayılarında

sınırlamaya gidilebilir. Hasan Kallimci'nin çocuklar için hazırladığı Manas adlı eserde 23 kahraman bulunmaktadır. Manas metninin orijinalinde başka kahramanları da görmek mümkündür.

2.4.1.4 Söz Varlığı

Çocuk edebiyatı metinlerinde kullanılan söz varlığının onların hedef kitlesi olan yaş düzeyine uygun olması ve güncel olması beklenir. Yetişkinlere yönelik yazılmış eserlerin çocukların seviyelerine göre uyarlanması sırasında söz varlığının çocukların düzeyine ve güncel dile yaklaştırılmasına dikkat edilmiştir. Sözgelimi “Safahat Öyküleri”nde özgün metinde yer alan birçok sözcük kullanılmamıştır. Eserlerdeki mu'tad, bîtab, ıztırâr, müteceviz, pîr-i nuranî, istimdâd, cebîn, şebab gibi birçok sözcük dönüştürülme işlemi sırasında kullanılmamıştır. Bunların yerine güncel Türkçede sık kullanılan karşılıkları tercih edilmiştir. Hatta metinlerin başlıklarındaki bazı sözcüklerin yanında yay ayrıç içinde çocuk okura daha âşına gelebilecek karşılıkları da yazılmıştır. Sözgelimi “İstibdad” başlığı yay ayrıç içinde “Zorbalık” olarak verilmiştir” (Ersoy, 2012, s. 151).

2.4.1.5 Başlık

İncelenen eserlerin özgün metinlerinin baskılarıyla çocuk metnine dönüştürülen baskıları arasında başlık seçiminde de farklılıklar görülür. Özgün adı “Safahat” olan kitabın çocuklar için dönüştürülmüş baskısının adı “Safahat Öyküleri”dir. Özgün metninde “La Mancha’lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote”, olarak yer alan eser adı çocuk kitabında “Don Kişot” şeklinde yazılmıştır. Manas’ta ise isim değişikliği olmamıştır.

2.4.2 Dış Yapı

2.4.2.1 Kapak

Çocuk edebiyatı eserlerinin kapak tasarımları çocuğun kitaba olumlu tutum geliştirmesi, içeriğe dair tahminler ve amaçlar belirlemesi, ön bilgilerini harekete geçirmesi gibi işlevleriyle oldukça önemlidir. Bunun için çocukların duyu ve düşüncelerini devindirecek cinsten görsellerin, eserlerin kapaklarında kullanılması ve belli bir estetik kaygıyla düzenlenmesi beklenir. Yayınevlerinin çocuk kitapları kapaklarını tasarlar-ken görselliğe daha fazla yer verdikleri, çocukların ilgisini ve dikkatini çekebilecek

resimlere yer verdikleri görülmüştür. Söz gelimi Don Kişot adlı eserin orijinalinin baskısında kapakta yayınevinin logosu haricinde hiçbir görsel yer almaz. Çocuklar için hazırlanan Don Kişot kitabında ise hikâyedeki kahramanların resmine yer verilmiştir.

2.4.2.2 Sayfa Sayısı

İncelenen bütün kitapların orijinalleri çocuklar için yazılan hâllerinden daha fazla sayfaya sahiptir. Manas'ın özgün metninin baskısı 294, çocuklar için dönüştürülmüş metninin baskısı 109 sayfadır. Don Kişot'un özgün metninin baskısı 910, çocuklar için dönüştürülmüş metninin baskısı 307 sayfadır. Safahat'ın özgün metninin baskısı 542, çocuklar için dönüştürülmüş metninin baskısı 415 sayfadır.

2.5 Hasan Kallimci'nin Hayatı ve Eserleri

“Hasan Kallimci, 1949'da Sarayköy'de (Denizli) doğdu. İki de Denizli / Tavas ilçesinden olan ayakkabı tamircisi bir baba ile tarım işçisi bir annenin ilk evladıdır. İlk ve ortaokulu Sarayköy'de, Öğretmen Okulunu yatılı olarak Nazilli'de okudu. Bu okuldan 1967 yılında mezun olarak Sarayköy/Aşağı Tırkaz köyü öğretmenliğine atandı. 1969 yılı haziranında başladığı askerliğini, Amasya'da er ve Afyon'un Gökçeyayla köyünde er öğretmen olarak tamamladı. Kale-Geriçam, Kale-Merkez, Çal-Hadim ve Sarayköy-Gazi ilkokullarında görev yaptı. 1976 yılında öğretmenlikten ayrılarak Denizli'de yayımlanmaya başlayan, kurucuları arasında bulunduğu HİZMET adlı günlük gazetede yazı işleri müdürlüğüne başladı. Bu gazete resmî ilan almaya hak kazandıktan sonra yeniden (1977'de) öğretmenlik görevine döndü. Denizli'nin Depremevleri, Uzunpınar, Gümüşçay ve Raşit Özkardeş okullarında öğretmenlik ve idarecilik görevlerinde bulundu. Bu arada Anadolu Üniversitesi'nde ön lisans programını tamamladı. Mesleğinin son beş yılında Denizli Halk Eğitimi Merkezi'nde müdür yardımcılığı yaptı ve 1994'te emekli oldu.

Emekli olduktan sonra mahallî bir gazetede köşe yazarlığı, yine mahallî bir televizyonda genel müdürlük yapan Kallimci, daha sonra bütün mesaisini çocuk edebiyatı ve hikâyeye dallarında eserler verme yolunda değerlendirdi. Halen bu dallarda yazmaya devam etmektedir.

Bu yıllar içinde Bizim Anadolu, Hergün, Ortadoğu, Yeni Düşünce, Milliyetçi Çizgi gibi ulusal gazetelerde çeşitli konularda yazılar yayımladı. Ak, Töre, Bozkurt, Türk

Edebiyatı, Türk Dili, Türk Yurdu, Bizim Ocak, Tarla, Yeni Kervan, Eğitim, Geçmişten Günümüze Denizli gibi dergilerde de hikâye ve yazıları yer aldı.

İlk yazısı, Ak dergisinde (1. sayı, Ocak 1966, Nazilli) yer alan “Fakir Kemancı” adlı hikâyedir. İlk kitabı, özel yayını olan “Şiirler Yaktım” adlı şiir kitabıdır (1968 Sarayköy). İlk çocuk kitabı da çocuklar için manzum hikâyelerden oluşan Türk İlleri Gezisi’dir.

Hasan Kallimci, folklorik derleme ve araştırmalar da yapmakta, bu sahada kitap ve yazılarla hizmetini sürdürmektedir. Denizli’deki nükte ve fıkraları derlediği “Denizli’nin Nasreddin Hocaları” (Hikmet Neşriyat, 2006 İstanbul), Ahilik geleneğini ve Denizli’de yaşamış Ahileri de “Denizli Ahileri” (Denizli Ticaret Odası Yayını, 2007 Denizli) adlı eserler bu alanda yayımladığı sekiz kitaptan ikisidir.

Hasan Kallimci; yazdığı eserlerde masal, hikâyeye, roman, şiir, mani, tekerleme, bilmece, tiyatro eseri, efsane ve destan gibi edebiyatın her dalını değerlendirmekte ve çocuklarımızın edebî tatlar almasını sağlamaya çalışmaktadır.

İlköğretim okulu 1. sınıf öğrencileri için (18 kitap) İlköğretim okulu 2. sınıf öğrencileri için (6 kitap)

İlköğretim okulu 3.4.5. sınıf öğrencileri için (37 kitap)

İlköğretim öğrencileri 5.6.7.8. sınıf öğrencileri için Destan Romanlar Serisi (22 kitap)

Gençler ve daha üst yaştakiler için hikâyeye roman tiyatro, şiir, araştırma dallarında (18 kitap) olmak üzere toplam (101) kitap neşretmiştir.

Yazarın Keloğlan’la Seyahat adlı kitabından uyarlayarak aynı adla yazdığı ve 5 bölümden oluşan radyo tiyatrosu eseri, TRT Ankara radyosunun açtığı yarışmada yayımlanabilir bulunmuş ve 1990’lı yıllarda yayımlanmıştır. Eser, TRT Ankara Radyosu arşivindedir.

Yazar ayrıca, TMC firmasının hazırladığı Bitmeyen Savaş adlı, 6-8 yaş grubuna hitap eden ve 26 bölümden oluşan çizgi filmin hikâyeye ve ön senaryosunu yazmıştır. Her bölüm yirmişer dakika sürelidir.

Son olarak 2018’de Millî Düşünce Derneği Genel Merkezi’nden Yahya Kemal Fikir-Sanat-Edebiyat Armağanı’nı kazanmıştır.

Yaşadığı şehir olan Denizli’de de mahallî gazete ve sitelerde de yazılar yazmaktadır. Hasan Kallimci, evli olup iki çocuk, dört torun sahibidir” (“Hasan Kallimci”, 2019).

Hasan Kallimci’nin çocuk edebiyatı anlayışıyla ilgili görüşlerine başvurmak için bu çalışma kapsamında kendisiyle 1. Ekteki mülakat tertip edilmiştir.

2.6 İlgili Çalışmalar

Hasan Kallimci’nin eserleri hakkında literatürde iki adet yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bunlardan Teke’nin (2016) çalışmasında Hasan Kallimci’nin öyküleri okunabilirlik ölçütleri açısından incelenmiştir. Her bir esere okunabilirlik formülünü uygulanmış, tüm öykülerin kolay düzeyde olduğu saptanmıştır. Buna dayanarak öykülerin hedef kitlenin okumasına uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Degeç’in (2016) çalışmasında Hasan Kallimci’nin 3, 4 ve 5. sınıf düzeyindeki çocuklar için yazdığı eserler incelenmiştir. Eserlerin çocukların gelişim düzeylerine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olduğu; aynı zamanda millî ve insanî değerlere büyük ölçüde sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bunların dışında çocuk edebiyatı eserlerini çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında inceleyen birçok yüksek lisans ve doktora tezi ile makale literatürde mevcuttur. Söz gelimi İpek (2017) Numan Kartal’ın 1 öykü ve 9 masal kitabı içindeki toplam 57 metnini çocuk eğitimi çerçevesinde incelemiştir. Eserlerin iç ve dış yapı özellikleri sayesinde Türkçe eğitiminde materyal olarak kullanılabileceğini tespit etmiştir.

Akyüz’ün (2014) çalışmasında Muzaffer İzgü’nün 30 adet eseri belge inceleme yöntemiyle incelenmiştir. Önceden hazırlanan bir “Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Değerlendirme Ölçeği” aracılığıyla yapılan incelemede eserlerin çocuk edebiyatının temel ilkelerine ne ölçüde uyduğu ortaya konmuştur. Eserlerin okunabilir özellikler taşıdığı, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik olduğu birçok ulusal ve evrensel değeri taşıdığı tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

3.1 Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle eserlerin unsurları tespit edilmiştir. Bunun için Mehmet Tekin'in "Roman Sanatı I" adlı eserinden ve Muhsine Helimoğlu Yavuz'un "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri" adlı kitabından yararlanılmıştır. Unsurlarla ilgili veriler; tarama, fişleme ve tasnif sayesinde elde edilmiştir. Ardından çocuk edebiyatı literatürü taranarak çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken ölçütleri içeren bir liste hazırlanmıştır. Eserlerin her biri bu ölçütlere göre değerlendirilmiştir.

3.2 Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni Hasan Kallimci'nin eserleridir; örneklem Hasan Kallimci'nin Destan Romanlar adlı serisidir.

3.3 Verilerin Toplanması ve Analizi

Öncelikle Destan Romanlar'ı oluşturan her bir eser öncesinde belirlenen unsurları bakımından incelenmiştir. Ardından oluşturulan çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluk ölçeği (2. Ekte) bu eserlerin her bir unsuruna uygulanmıştır. Bu yöntemle eserlerin hangi yönleriyle çocuk edebiyatının hangi ilkelerine uygunluk gösterdiği tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

4.1 Eserlerin Çözümlemesi

4.1.1 Altaylar'da Bir Yiğit

Eser, Altay Türklerine ait olan Alıp Manaş destanının çocuk edebiyatı ürününe dönüştürülmüş biçimdir. “Alıp Manaş; Azerbaycan, Türkmen ve Türkiye Türklerince Bamsı Beyrek, Özbeklerde Alpamış, Kazak ve Karakalpaklarca Alpamış, Başkurt ve Tatarlar tarafından Alıpmenşen adıyla bilinen destanın Altay Türkleri arasında yaşayan varyantıdır” (Ergun, 1998, s. 9).

4.1.1.1 Konu

Alıp Manaş'ın dünyayı bir zalimden kurtarma mücadelesi.

4.1.1.2 Özet

Alıp Manaş obasında ailesiyle mutlu bir yaşam sürmektedir. Ancak obanın başına geçen Ak Kağan adlı zalim, halkına kötü davranmaya başlar. Alıp Manaş, bu duruma daha fazla tahammül edemez ve Ak Kağan'ı ortadan kaldırmak için yola çıkar. Yolculuğu sürerken Ak Boz atı yola devam etmek istemez. Bu yüzden Manaş, atını döver ve yoluna onsuz devam eder. Manaş'ın yolculuğu sırasında zalim Ak Kağan, onun olağanüstü güçleri olduğuna tanıklık eder. Alıp Manaş'ın uyumasını fırsat bilerek onu öldürmeyi denese de başarılı olamaz. Bunun üzerine Ak Kağan, Manaş'ı derin bir çukura atıp orada ölmesini bekler. Alıp Manaş'ın yardımına bir kaz gelir. Alıp Manaş, kazın aracılığıyla obasına mektup yollar. Mektubunda yardım istediğini belirtir. Mektup Manaş'ın dostu Ak Köbön'ün eline geçer. Ak Köbön, Manaş'ı kurtarmaya gider. Ancak gözü Manaş'ın eşinde olduğundan Manaş'ı kurtarmaktan vazgeçer. Manaş'ı o kuyuda bırakıp döner ve ailesine onun öldüğünü söyler. Manaş'ın ailesi yas tutmaya başlar. Bu sırada Manaş'ın Ak Boz atı gökyüzünden olanları izlemektedir. Sahibine kırgın olsa da onu kurtarmaya gider. Onca tehlike atlatarak Manaş'a ulaşır, orada bulunan sihirli köpükten biraz alıp içer, Manaş'a da içirir. Bu sayede çukurdan kurtulan Manaş, zalim Ak Kağan'la savaşarak onu ortadan kaldırır. Böylece tutsak halkına özgürlük kazandırır. Ardından yurduna döner. Obasındakiler onu tanıyamaz. Kimliğini

gizleyerek kayın biraderini ve eşini sınar, hâlâ sevildiğini anlayınca gerçek kimliğini açıklar. Kendisine hainlik eden eski dostu Ak Köbön'ü cezalandırır. Sonunda hem hal-kını kurtarmış hem ailesine kavuşmuş olur.

4.1.1.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Metin üçüncü kişinin ağzından “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır.

4.1.1.4 Kahramanlar

Alp Manaş: Metnin ana kahramanıdır. Zulme karşı dik duruşu, cesareti ve vefasıyla rol modeli olarak çizilmiştir. Fiziksel özellikleri betimlemeler yapılarak şu cümlelerle anlatılmıştır: “İki yanağı kan kızıl, iki gözü ateş gibi olan oğlum. Kalın orman gibi kaşlı, görklü bel gibi burunlu, mızrak gibi ince belli oğlum. Onun geniş omzuna uya-cak cepken bulunmaz. Ak Boz atına binip saldırdığında karşı konulmaz. Gücü yüz bahadırın gücüne bedel, sesi yüz bahadırın sesini bastırır” (Kallimci, 2006a, s. 8). Bu-nun dışında, olay örgüsünden onun birtakım olağanüstü özellikleri olduğu da anlaşılır. Sözelimi kendisine saldırıldığında oklar vücuduna işlemez, kılıç boynunu kesmez, uyurken soluğu fırtına oluşturur.

Baybarak Bahadır: Alp Manaş'ın babasıdır. Gençliğinde oğlu gibi yiğitse de artık yaşlanmış ve çökmüştür. “İri bir vücuda sahipti, çok kuvvetliydi. Geniş alınlı olması sebebiyle ‘İki gözünün arasında otuz koçlu koyun durabilir.’ derlerdi. Geniş omuz-luydu. Bu sebeple onu anlatırken ‘İki omzunun ortasında otuz aygırlı mal oturabilir.’ diye konuşurlardı. O da her insan gibi yaşlanmıştı. Saçı kuş tüyü gibi ağarmıştı. Kasları gevşemiş, vücudu çökmüş, kollarının ve dizinin gücü çok azalmıştı” (Kallimci, 2006a, s. 6).

Ermen Çeçen: Baybarak'ın eşi, obanın bir zamanlar en güzel kızı Ermen Çeçen, me-tinde şu tümcelerle betimlenmiştir: “Kirpikleri orman gibiydi ve uzun uzundu. Kalın saç örgüsü dizlerine kadar inerdi. İki yanağı kızıl güle benzerdi. Gözleri ateş gibi par-lardı. Konuşurken sanki kopuzdan tatlı tatlı nağmeler dökülürdü. Beli büküldü. Ya-naklarında parlayan kırmızı güller söndü” (Kallimci, 2006a, s. 6). Ermen Çeçen olay akışına oğlunu çıkacağı yolculuktan vazgeçirmeye çalışarak dahil olur. Oğlunun teh-likeye girmesini istemeyen bu kadın klasik Türk anasını temsil eder.

Zarif: Alıp Manaş'ın kız kardeşidir. Onun olay örgüsüne müdahalesi yoktur. Yalnızca aileyi betimlemek için kullanılan bir figürdür.

Gümüş Güzel: Alıp Manaş'ın eşidir. Kırgız Türklerinin en güzel kızıdır. Saçları gümüş gibi parlak, gözleri ateş gibidir. O da eşini çıkacağı yolculuktan geri çevirmeye çalışsa da başarılı olamaz. Eşinin dostu bildiği Ak Köbön'ün ihaneti sebebiyle onunla evlenmek zorunda kalır ancak eşini unutmamıştır.

Ak Boz At: Alıp Manaş'ın atıdır. Olağanüstü özellikler taşıyan at, yeri geldiğinde sahibiyle konuşup onu uyarır. Bu yüzden sahibi tarafından dövüldüğü hâlde onu zor durumdan kurtaracak kadar vefalı bir dosttur.

Ak Kağan: Halkına zulmeden, herkesi hor görüp insanları tutsak eden bir han olarak hikâyenin kötü kişisidir. Bu hâliyle o, ana kahramanın çatışma durumunu ortaya koyma işlevini üstlenir. Önce kazanacak gibi olsa da sonunda kaybederek kötülüğün mutlaka yenileceği iletisini vermede kullanılır.

Ak Köbön: Alıp Manaş'ın en yakın arkadaşıdır. Manaş zor durumdayken ona yardım etme vaadiyle yola çıkar. Fakat bir torba kemik getirip Manaş'ın ailesine onun öldüğünü söyler. Bu sayede Manaş'ın eşiyile evlenme fırsatını yakalar. Ama o da tüm kötüler gibi sonunda cezasını bulup amacına ulaşamaz. İhanetin bedelini öder.

4.1.1.5 Zaman

Yapıtta herhangi bir yıl, ay, mevsim belirtilmemiştir. Ancak metinde anlatılan yaşam tarzından hareketle olayların çok eski bir dönemde geçtiği söylenebilir. Kullanılan savaş ve ev âletleri bu saptamayı yapmaya olanak verir.

4.1.1.6 Mekân

Hikâyenin olaylarının geçtiği coğrafya metinde de anıldığı gibi Altay dağları civarındır. Bunun dışında olaylar daha çok ovalarda ve bir ırmakta geçer. Mekânlar şu ifadelerle betimlenmiştir: “Ötelerde yeşil elbiseli Altay dağları, az ötede dokuz köşeli Kara göl” (Kallimci, 2006a, s. 6).

4.1.1.7 İletilerin İçerdiği Değerler

Dostluk: Metinde Alıp Manaş'ın dost bildiği Ak Köbön bu değeri hiçe sayarak dostuna ihanet etmiş ve bu yüzden cezalandırılarak olumsuzlanmıştır. Oysaki bir başka dost olan Ak Boz at küs olmasına rağmen Alıp Manaş'ın yardımına koşmuştur. Bu tavrın başarıyı getirmesiyle dostluk değeri yüceltilmiştir.

Dayanaklı Düşünce: Olgu ve olayları hiç sorgulamadan, onlara kaynak aramadan, onları eleştirmeden körü körüne inanmak ve bununla karar vermek metinde olumsuzlanarak bu değer önemi vurgulanır. Alıp Manaş'ın ailesi Ak Köbön onlara kemiklerle gelip oğullarının ölüm haberini verdiğinde hemen inanırlar. Bu sebeple gelinlerini Ak Köbön'e verme hatasına düşerler. Burada onların dayanaksız düşüncelerle hareket etmeleri, söylenene kanıt aramamaları, araştırmamaları olumsuzlanmıştır.

Birlik: Yola birlikte çıkan Alıp Manaş ve Ak Boz atı, anlaşamayıp ayrıldıktan sonra işler aksamaya başlar. Alıp Manaş tutsak edilip ölüme terk edilir. Ancak bu iki yoldaş yeniden birleşip birlikte hareket etmeye başladıklarında kötü günler geride kalır ve başarıya ulaşmak mümkün olur.

Yardımsızlık: Varlığı başarıyı, yokluğu başarısızlığı getiren bir değer olarak sunulur. Ak Boz at, büyük bir yardımsızlık örneği gösterip sahibini kurtarır. Oysaki Ak Köbön, Manaş'a yardım etmeyerek işleri yokuşa sürdüğü gibi kendi sonunu da hazırlamıştır.

Mücadele: Mücadele kavramı, olay örgüsünün tamamına sinmiştir. O, hedefe ulaşmanın biricik yolu olarak gösterilip aktarılmaya çalışılan bir değer olmuştur. Nitekim Alıp Manaş'ın yaşamı olay örgüsü boyunca hep bir mücadele hâlinde geçer. Önce Ak Kağan'ın tuzağıyla, sonra kendisiyle ve en sonunda Ak Köbön'le mücadele etmek yoluyla mutlu sona ulaşır.

Cesaret: Mücadelenin, başarının temelinde kahramanın cesareti vardır. Alıp Manaş da atı Ak Boz da karşılarına çıkan türlü zorluğa karşı cesaretleri sayesinde dik durabilmişlerdir. Manaş'ın dünyayı kötülükten kurtarma ülküsünün peşine takılma sebebi de cesaret duygusudur. O; annesinin, babasının ve eşinin korkaklığına rağmen cesaret örneği göstererek yola çıkmıştır. Ak Boz da sırf sahibini iyileştirebilmek için şifalı köpüğü almaya gittiğinde türlü tehlikelere cesareti sayesinde göğüs germiştir.

Törenler: Toplumsal birliğin sunulduğu ve pekiştirildiği, Türk destanlarının çoğunda karşılaşılan törenler, toylar da Altaylar'da Bir Yiğit adlı eserde yer alır. Ak Köbön Gümüş Güzel'le evleneceğinde bir toy tertiplenir. Alıp Manaş gelip eşini kurtrduğında da toy dokuz gün dokuz gece sürer.

Vefa: Eserde vefa ve vefasızlık örneklendirilmiştir. Ak Boz at, büyük bir vefa örneği gösterip küs olduğu sahibini zor durumdan kurtarmak üzere kendini tehlikeye atar. Ancak Ak Köbön vefasızca arkadaşını satıp eşini elde etmeye çalışır.

4.1.2 Anadolu'dan Yükselen Ses

Eser, Türk milletinin Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde sürdürdüğü millî mücadele döneminin çocuklara göre anlatımıyla oluşmuştur.

4.1.2.1 Konu

Türk milletinin millî mücadelesi.

4.1.2.2 Özet

Mustafa küçük yaşlarından itibaren asker olmayı kafasına koymuştur. Ailesinin engellemelerine rağmen askerî eğitimini başarılı bir şekilde tamamlayarak kurmay yüzbaşı olmuş ve göreve başlamıştır. Suriye ve Çanakkale cephelerinde zekâsı, yeteneği ve yurtseverliği sayesinde birçok başarıya imza atmış, bu sırada Türk milletinin birçok özelliğini iyice tanıma fırsatı bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonunda yurdun düşmanlardan kurtulması için Anadolu'ya geçip bir millî mücadele başlatmak gerektiğine karar veren Mustafa Kemal, büyük kurtuluş planını adım adım uygulamıştır. Önce dokuzuncu ordu müfettişi olarak denetime gittiği Samsun'da bir rapor yayınlamış, ardından geçtiği Havza ve Amasya'da halkı işgallere karşı harekete geçirmeye davet eden genelgeler yayınlamıştır. Erzurum ve Sivas'ta topladığı kongreler ve Ankara'da açtığı meclis ile millî mücadelenin önderi olan Mustafa Kemal, sonunda yurdu düşman işgalinden temizleyerek bağımsızlığına kavuşturmuştur. Böylelikle o Anadolu'dan yükselen sesin önderi olmuştur.

4.1.2.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâye "tanrısal bakış açısı" ile üçüncü kişi ağzından anlatılmıştır.

4.1.2.4 Kahramanlar

Mustafa Kemal: Millî mücadelenin önderi olan bu kahraman, metindeki olay örgüsünün taşıyıcısıdır. Tüm olaylar onun etrafında şekillendirilerek süreçteki önemi vurgulanmıştır. O çalışkan, azimli, kararlı, yurtsever, mücadelecisi vb. özellikleriyle çizilmiş ve her bir üstün niteliği kurtuluşun anahtar kavramları olmuştur. O, azimlidir çünkü ne eğitim hayatında ne de savaş meydanlarında yılmıştır. Çalışkandır, hem okulda hem orduda sürekli işiyle meşguldür. Yurtseverdir, yurdunu kurtarmak için kendisini tehlikeye atmıştır. Karahlığını ise “Geldikleri gibi giderler.” sözü özetler. O, tüm bu özellikleriyle okurlara rol modeli olarak sunulmuştur.

Silah arkadaşları: Millî mücadelede büyük emeği geçen Rauf, Ali Fuat, Kazım Karabekir vb. isimler, olay akışı içinde gerekli yerlerde ortaya çıkıp müdahalelerde bulunurlar. Onlar ayrıntılı olarak nitelenmeseler de olay akışından çıkarıldığı kadarıyla ortak özellikleri yurtsever olmalarıdır.

Düşmanlar: Düşman kuvvetlerinin komutanlarından yerli işbirlikçilere dek geniş bir yelpazeyi kaplayan bu grubun genel özelliği mücadele karşısında engel oluşturmalarıdır. Onlar aşılabilir bir engel işleviyle eserde yer alırlar.

4.1.2.5 Zaman

Anlatılan olaylarda zaman 19. Asrın sonuyla 20. Asrın ilk yıllarına denk gelir. Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele sürecini kapsar.

4.1.2.6 Mekân

Olaylar daha çok savaş meydanlarında geçer. Bunlar Çanakkale'deki bazı cepheler, İnönü, Sakarya, İzmir Dumlupınar'dır. Yine bazı siyasi olayların yaşandığı Samsun, İstanbul, Erzurum, Sivas gibi iller de hikâyedeki mekânlardır.

4.1.2.7 İletilerin İçerdiği Değerler

Milletseverlik ve Yurtseverlik: Metinde rol modeli olarak sunulan kahramanların başarıya ulaşmalarının ardındaki itici güç onlardaki yüksek yurt ve millet sevgisidir.

Mustafa Kemal'den Kazım Karabekir'e dek yurdunun ve milletinin esenliği için fedakârca çalışanların ortak duygusu yurtseverliktir. Bu değer sayesinde hedeflere bir bir ulaşılmıştır.

Özgürlük: Metindeki mücadelenin temellerindeki değerlerden biri de özgürlüktür. Öyle ki birçokları kurtuluşu Amerika ya da İngiliz mandası altına girmekte görürken Mustafa Kemal ve silah arkadaşları özgürlükten taviz vermemiş ve “Ya istiklâl ya ölüm!” parolasını benimsemiştir.

Birlik: Eserde insanların amaçlarına ancak birlikte hareket ettikleri zaman ulaşabilecekleri işlenir.

Mustafa Kemal ve silah arkadaşları birlik olarak ve milleti aynı amaç doğrultusunda birleştirerek başarılı olabilmişlerdir. Hatta Mustafa Kemal'in önderlik vasfının en büyük yansıması toplumun birliği üzerinde olmuştur. O; dağınık, başı bozuk hâlde mücadele eden cemiyetleri bir çatı altında toplayarak büyük bir iş başarmış, birliğin gücünden yararlanmıştır.

Mücadele: Hikâyede mücadeleyi sürdürenin kazandığı, vazgeçenin yitirdiği bir dünyadan söz edilir. Kazanan taraf, mücadeleyi sonuna dek sürdüren Türk milleti olmuş ve okura mücadele vurgusu yapılmıştır.

Cesaret: Mücadele, cesaret gerektirir. Metnin olay örgüsü Türk yiğitlerinin cesaret örnekleriyle doludur. Kafasını çıkardığı an ölümü tadacağını bilerek siperden hücumla kalkan Mehmetçikler, bir adım sonra öleceğini bile bile ilerleyişini sürdürenler hikâyedeki cesaret değerini taşıyan modellerdir.

Demokrasi: Karar almadan önce bireyin kendi dışındakilerle fikir alışverişı yapması metinde örneklenmiştir. Bu sayede demokrasi değeri yansıtılmıştır. Atatürk'ün belirgin özelliklerinden olan demokratlık, onun eylemleri istikametinde aktarılmıştır. O; tüm kararlarını farklı kurullara danışarak almış, halkı sürece katmasını kongreler toplayarak bilmiştir. İstanbul'da yurdun geleceği için ahkâm kesen arkadaşlarına “Millele sorun, millet ne diyor?” diyerek çıkışır. Onca asıl olan milletin iradesidir. Zaten sürecin sonuna doğru TBMM'yi, öncesinde Temsil Heyeti'ni kurması da bunu gösterir.

4.1.3 Çanakkale İçinde

Yapıt, Çanakkale Savaşı sırasında yaşanan olayların çocuklara yönelik anlatımıyla oluşmuştur.

4.1.3.1 Konu

Çanakkale Savaşı sırasında yaşanan birtakım ibret verici olaylar.

4.1.3.2 Özet

Yapıt, Çanakkale Savaşı ile ilgili bir dizi kısa öyküden oluşmaktadır. İtilaf donanmasının Çanakkale Boğazı'nı geçmeye çalışmasıyla başlayan süreç kara çıkarmasıyla sürmüş ve Türklerin zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu esnada Kınalı Hasan'dan Seyit Onbaşı'ya dek birçok kahramanın hikayesi anlatılmıştır.

4.1.3.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâye birinci kişi ağzından kahraman bakış açısıyla anlatılmıştır.

4.1.3.4 Kişiler

Hikâyelerde birbirinin devamı niteliğinde çok sayıda olay yer alır. Bu nedenle kişi betimlemelerine ve özelliklerine ayrıntılı biçimde yer verilmemiştir. Hikâyeler kişi kadrosu bakımından geniştir.

Mustafa Kemal: Savaş sırasında millî duygularla göreve katılmış olan bir kumandanıdır. Çok başarılı bir asker olan Mustafa Kemal, savaşın kaderini değiştirecek hamleler yapar.

Seyit Onbaşı: Savaş sırasında birliğindeki birçok arkadaşını yitiren Seyit Onbaşı yüreğindeki vatan sevgisiyle ağır bir top mermisini kaldırıp ateşleyerek savaşın seyrini değiştirmiştir.

Kınalı Hasan: Annesi tarafından saçına kına yakılarak askere gönderilmesinin sebebi yurda kurban bilinmesidir. O, bu özelliğiyle adanmışlığın timsalidir.

Mehmet Çavuş: Düşmana saldırırken silahı bozulsa bile geri dönmeyip bulduğu taşlarla saldırısını sürdüren bu kahraman imkânları zorlamayı vurgular.

Boyabatlı Ömer Oğlu Mustafa: O da kahraman askerlerdendir. Önemli bir özelliği savaşta yaşadıklarını şirleştirmesidir. O, sanatını yurdu için icra eder. Sonunda o da şehit olur.

4.1.3.5 Zaman

Hikâyede zaman Birinci Dünya Savaşının yaşandığı 1915 yılıdır.

4.1.3.6 Mekân

Olaylar Seddülbahir, Kireçtepe, Conkbayırı, Anafartalar gibi Birinci Dünya Savaşı'nın cephelerinde meydana gelir.

4.1.3.7 İletilerin Verdiği Değerler

Fedakârlık: Çanakkale Savaşı sırasındaki olayların ortak özelliklerinden biri kahramanların fedakârlıklarıdır. Eserdeki kahramanların kimi ailesinden, kimi sağlığından, kimi parasından, birçoğu da canından vazgeçerek yurdunu savunur. Fedakârlık yurt için yapılması gereken önemli bir davranış olarak sunulur. Söz gelimi Kınalı Hasan'ın annesi canından çok sevdiği oğlunu yurt için feda ettiğini beyan eden bir mektup yazmıştır.

İnanç: Başarmak için yeterli motivasyonun inanmaktan geçtiği eserde özellikle Seyit Onbaşı örneğiyle anlatılmıştır. Bu kahraman normal zamanda kaldıramadığı ağır bir mermiyi savaş esnasında sırf zafere olan inancının verdiği motivasyonla kaldırabilmiştir.

Eğitim: Bir konuda kendini eğitmenin başarmak için önemli olduğunu Mustafa Kemal kahramanında görmek mümkündür. O, savaşta başarılı olmasını askeri okullarda iyi bir eğitim almasına borçludur. Savaş sanatının prensiplerini iyi bilip uygulaması zaferi getiren önemli etmenlerin başında gelir.

Azim: Eserde Türkleri zafere götüren etmenlerden biri olarak azmin önemi Mehmet Çavuş adlı kahramanın yaşadıkları sayesinde anlatılır. O, düşmana saldırırken silahı bozulsa bile geri dönmeyip bulduğu taşlarla saldırısını sürdüren bu kahraman imkânları zorlamayı vurgular.

4.1.4 İkiz Kardeşler

Eser, Erali-Şirali destanının çocuk edebiyatı hâline dönüştürülmüş biçimidir. “Erali Şirali destanı Özbek Türklerinden derlenmiştir. Eser Bulgar şehri padişahının ikiz çocuklarının yaşam serüvenini anlatır” (Mirzayev, 2009).

4.1.4.1 Konu

Erali ve Şirali adlı iki kardeşin bir iftiraya kurban gitmeleri üzerine yaşadıkları.

4.1.4.2 Özet

Bulgar şehrinin padişahı Kara Han’ın ölümüne yakın ikiz oğlu olur. Ad bulma uğraşını bir velinin yardımıyla bitirirler. Ancak çocukların küçük annesi yani padişahın ikinci eşi ve birtakım mollalar iktidar hevesinden ötürü bu olaya sevinmez ve kıskançlıklar başlar. Günün birinde bu ikiz çocuk küçük annelerinin iftirasına uğrar. Tüm itirazlara rağmen eşinin etkisinde kalan padişah oğullarını idamla cezalandırır. İdam gerçekleşmek üzereyken dervişlerin araya girmesiyle cellatlar çocukları salıverir. Bir daha yurtlarına dönemeyecek olan çocuklar yolda eziyet içinde giderler. Yolculuk sırasında birbirinden ayrılırlar. Kardeşlerden Şirali başına devlet kuşu konduğu için tutsak olarak gittiği Bağdat’ın padişahı olur, Erali de o şehirde bir kuyumcu olur. Erali, Bağdat padişahının kızına âşık olur. Bunu çekemeyen Çakmakbek adlı memur onları padişaha şikâyet eder. Bu sayede iki kardeş yedi yıl sonra birbirlerine kavuşur. Günün birinde yıllar önce terk etmek zorunda kaldığı yurdunun zulme uğradığını haber alan Şirali, ordusunu toplayıp yurdunu babasının kötü yönetiminden kurtarmak üzere yola koyulur. Erali ise bir başka kentin kötü yönetimine son verip oranın hanının kızı Aytöre ile evlenir. Sonunda iki kardeş yurtlarını kurtarır, görevleri ehillerine verip zalimleri cezalandırırlar. Öz anneleriyle kavuşup mutlu sona ulaşırlar.

4.1.4.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâye üçüncü kişi tarafından “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır.

4.1.4.4 Kahramanlar

Erali: Kara Han’ın ikiz çocuklarından biridir. Adı bir derviş tarafından konur. Erali; cesaret, mertlik ve yiğitlik gibi özelliklere sahiptir. İftiraya uğramasına rağmen kimse hakkında bir kötülük düşünmeyen birisidir. Yurdundan ayrı düşmesine rağmen Bağdat hanı olacak kadar da şanslıdır. O, kötülerin karşısında iyilerin yanında olmak gibi erdemlere sahiptir.

Şirali: Erali'nin ikiz kardeşi olup onunla aynı kaderi yaşar. Tıpkı kardeşi gibi sevecen, sadık, iyi niyetli biridir. İyi geçinen ve anlaşılan kardeş örneğidir.

Kara Han: Bulgar şehrinin padişahıdır. Aslında iyi niyetli biri olsa da dayanaklı düşünme, sorgulama ve eleştirme becerilerinden yoksundur. Sırf bu yüzden oğullarını gözden çıkarır ve pişman olur. Bu özellikleri dolayısıyla her şeye körü körüne inananın yergisi yapılır. Kara Han en sonunda yurdunun yönetimini yitirmek gibi olumsuz bir sonuçla karşılaşır.

Gülmastura: Kara Han'ın ilk eşi, ikizlerin annesidir. O, klasik ana yüreğini temsil eder. Çocuklarının ölüme yollanmasına karşı dirense de başarılı olamaz. Sonunda oğullarına kavuşup mutlu olur ve böylelikle iyi niyeti, sevgisi ödüllendirilir.

Gülçehre: Kara Han'ın ikinci eşi, ikizlerin üvey annesidir. Art niyetli ve kıskanç biridir. Sırf Gülmastura'yı kıskandığı için oğullarına iftira atıp onların ölüm cezasına çarptırılmasına neden olur. O da hikâyenin sonunda tüm diğer kötüler gibi kaybeder.

Ömer Molla: İkizlerin ilk öğretmenidir. Onlara okuyup yazmayı, matematiği ve genel kültür bilgilerini öğretmek üzere beş yıllık eğitim verir. İşini seven, han oğullarıyla ilgilenmekten gurur duyan biridir. Sonraları iyi yetiştirdiği öğrencileri tarafından ona vefa gösterilir.

Bahçıvan Hemra: İkizlerin sonraki yıllarda öğretmenliğini yapar. O, çocuklara savaş sanatı ve insanlık bilgisi öğretir. Katkıları hikâyede şöyle anlatılır: "Hemra, o gün ilk ders olarak çocuklara atın nasıl tımar edileceğini öğretti. Sonraki günlerde yemlemeyi, eyer vurmeyi, yular takmayı, atları yıkamayı da öğretti" (Kallimci, 2006b, s. 18).

Dervişler, veliler: Hikâyelerde fazla betimlenmeyen bu insanlar, olay örgüsüne zaman zaman dahil olarak olayların gidişatını etkilerler. Söz gelimi bir derviş ikizlerin adını koyma işlevi görür. Onlar hakkında bazı kehanetlerde bulunur. Bir başka veli zat çocukların idam edilmesini önlemek için baş celladı ikna edip ona çözüm önerisi sunar.

Çakmakbeg: Erali'nin âşık olduğu Afitabay'ı sevdiği için onları kıskanıp Erali'ye iftira atar. Ancak girişimi sonuçsuz kalır ve cezalandırılır. Bu olay sayesinde ikiz kardeşlerin yedi yıl aradan sonra yeniden buluşmalarına vesile olur.

Afıtabay: Bağdat padişahının kızı, Erali'nin eşidir.

4.1.4.5 Zaman

Eserde yıl, ay gibi kesin bir zaman belirtilmemiştir. Ancak anlatılan yaşam tarzından hareketle olayların Orta Çağ'da geçtiği söylenebilir. Kullanılan savaş ve ev âletleri bu saptamayı yapmaya olanak verir. Ancak Allah, derviş, veli gibi kavramlarla Ömer, Erali, Şirali gibi isimler Türklerin İslamlaştıktan sonraki dönemine işaret eder. Bu da hadiselerin 10. asrın sonrasında gerçekleştiği çıkarımını yapmayı sağlar.

4.1.4.6 Mekân

Hikâyedeki mekânlar diğer destanlara göre daha belirgindir. Bulgar şehri, Bağdat, Uludağ, Yıldız Dağı, İşkemsal gibi yer adları geçmektedir. Bunların birçoğu gerçekliği olan yerlerdir. Hatta yerlerin coğrafi özellikleri de gerçeğe uygun bir biçimde yansıtılmıştır. Sözelimi Bağdat yolu çölden geçer.

4.1.4.7 İletilerin İçerdiği Değerler

Konukseverlik: Eserin yansıttığı kültürel değerlerden biri konukseverliktir. Bu değer metinde şöyle yer alır: “Dost da olsalar düşmanda olsalar konukları geri çeviremeyiz” (Kallimci, 2006b, s. 18).

Kıskançlık: Kıskançlık, hikâyelerde aşağılanan insanî zaafının başında gelir. Çıkar kökenli bir duygu olan kıskançlık kötü olayları başlatan ana sebeplerden biridir. Kara Han'ın çocuksuzluğunu kendi yönetimleri için fırsat bilen bazı mollalarla Gülmas-
tra'yı kıskanan ikinci eş, uğradıkları kötü sonla kıskançlığın zararlarını gösterirler.

Dayanaklı Düşünce: Olgu ve olayları hiç sorgulamadan, eleştirmeden körü körüne inanmak ve bununla karar vermek metinde olumsuzlanarak dayanaklı düşüncenin önemi vurgulanır. Bu değerden yoksun bulunan han, boş yere oğullarından ayrı kalır ve hikâye boyunca pek çok çilenin çekilmesine sebep olur. İnsanları kolaylıkla suçlayıp mahkûm eden hânı çocukları şöyle eleştirir:

“Olanlara sebep sensin, dedi. Çocuklara Gülçehre'nin kazlarını vurmalarını sen söylemişsin. Onların Gülçehre'ye saldırmalarını, onu dövmelerini sen istemişsin. Bütün kötülükler senin başının altından çıkıyor” (Kallimci, 2006b, s.38).

Birlik: Erali ile Şirali'nin en belirgin özellikleri sürekli birlikte, uyum içinde hareket etmeleridir. İki kardeş birbiriyle son derece iyi geçinirler, birliklerinden ödün vermezler. Yazgı onları yedi yıl ayrı tutsa bile sonra yine bir araya getirir. Yurtlarını da şu duyuru ile birlikte yönetirler. “Kardeşim de Bağdat padişahıdır. Bu ülkeyi bundan böyle birlikte idare edeceğiz” (Kallimci, 2006b, s.80). Hatta kardeşler, birbirlerine yardım eden yabanî hayvanlara bakarak tıpkı onlar gibi birlik olmak gerektiğini vurgularlar. Onların bu tavrı, başarıyı getiren bir gerekçe olarak metinde yer alır.

Yardımseverlik: Metnin rol modeli konumundaki ana kahramanların tavırlarından hareketle verilmek istenen bir değer de yardımseverliktir. Öyle ki ikiz kardeşi ipten alan da, onların yolda güvenli gidebilmelerini sağlayan da yardımseverlerin tavırlarıdır. Yardım etmek eylemi her defasında olumlu bir sonuca yol açar. Sözelimi Şirali sırf hocasının yardım mektubuna karşılık vermek üzere yola çıktığında bir kent (İşkemsal) bir de eş (Aytöre) sahibi olur.

Mücadele: Mücadele kavramı, olay örgüsünün tamamına sinmiştir. O, hedefe ulaşmanın biricik yolu olarak gösterilip aktarılmaya çalışılan bir değer olmuştur. Nitekim ikizlerin de karşıtlarının da hedeflerine ulaşmak için tuttıkları yol hep bir mücadele hâlinde olmalarını gerektirmiştir. İkizlerin çölde yaşam çabası, annelerinin idamı önleme çabaları hep birer mücadele örneğidir ve her biri başarının anahtarı olarak sunulmuştur.

Cesaret: Mücadelenin, başarının temelinde kahramanın cesareti vardır. İkizler karşıtlarına çıkan türlü zorluğa karşı cesaretleri sayesinde dik durabilmişlerdir.

Din: İkiz Kardeşler adlı hikâyede yazarın diğer metinlerine göre daha fazla dini öğe vardır. Bunun sebebi hikâyenin Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden sonraki bir zaman dilimini seçmiş olmasıyla ilgilidir. Metinde din yalnızca ritüellerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda bir hayat felsefesi de belirlemiştir. Olay örgüsüne kritik müdahalelerde bulunan (ad koyup kehanette bulunan, idamı önleyen) mollalar, veliler ve dervişler, standadaki dinî izlerin önemli bir kısmını oluşturur. Yine kahramanlar sık sık dua ve beddua ederler. “Yalanım varsa Allah şuracıkta canımı alsın” (s.33). “Nasıpleri bol olsun, diye dua ettiler” (Kallimci, 2006b, s. 13). “O günlere kavuşur muyuz? Allah büyüktür” (Kallimci, 2006b, s.52). “Çok şükür, işte şimdi burada tekrar buluştuk” (Kallimci, 2006b, s.79). Dinin yaşam felsefesini belirlemesine örnek olarak da

kadereci algının yansıtılması görülebilir. Hikâyenin en başında, ikizler henüz doğduklarında söylenen kehanet onların kaderini belirler ve kaderin önüne hiçbir şey geçemez.

Törenler: Türk destanlarında sıklıkla rastlanan toy geleneği bu hikâyede de yer alır. Evlenme, doğum gibi herhangi bir kutlama sebebi olduğunda hemen bir toy verilir. İkizlerin doğumu üzerine düzenlenen tören bunun örneğidir. “Kara Han halkını, yurdunun bütün bilginlerini, fakiri fukarayı, güreşçileri, ozanları çağırması; çocukların doğması şerefine bir toy tertiplemişti. Toy on bir gün on bir gece sürecekti. Kazanlar dolusu yemekler yenecek, ozanlar çalıp söyleyeceklerdi. Gençler güreşecekler ve çeşitli oyunlarda yarışacaklardı. Tabii bu arada henüz üç günlük olan iki yavruya da ad konulacaktı” (Kallimci, 2006b, s.7). “Erali bu kavuşmanın şerefine bir toy tertiplede. Toy dört gün dört gece sürdü. Halk, beyler, komutanlar, yediler, içtiler, eğlendiler. Gençler güreşip yarıştılar, oyunlar oynadılar. Ozanlar saz çalıp türkü söylediler. Erali’yle Şirali’nin başından geçen olayları destan şeklinde anlattılar” (Kallimci, 2006b, s.88). Burada toy törenine ilişkin verilen bazı ayrıntılar da önemlidir. Sözelimi güreşçilerin ve ozanların çağırılması Türk kültüründe toplum için edebiyatın ve sporun önemini gösterir. Ancak ad koyma töreni İslam öncesi Türk metinlerine göre farklılık gösterir. Önceleri adını işlevine göre alan çocuk artık daha pasif bir konumda hiçbir girişimde bulunmaksızın uygun görülen verili olan adı alabilmektedir.

Danışma: Karar almadan önce bireyin kendi dışındakilerle fikir alışverişi yapması metinde örneklenmiştir. Kara Han, oğullarının adı konusunda oldukça demokrat bir tavırla tüm halkın fikrini ister. Sonunda bir dervişin önerilerini kabul eder.

Merhamet: Merhamet Gülmastura’nın oğullarına yönelik bir duygusu olup mutlu sonla ödüllendirilirken bu duygudan yoksun olan baba Kara Han cezalandırılır. Bu karşıtlıkla merhametin önemi vurgulanır.

Eğitim: Eğitim değeri, metnin hikâyenin ana kahramanlarının başarılarının temel sebebidir. Çocuklara ihtiyaç duyacaklar tüm özellikler öğretmenleri tarafından kazandırılır. Babaları onların eğitimini önemser. Onlar da iyi yetişmiş birer birey olarak hocalarına vefa gösterirler. Yine Şirali kendisine kuyumculuk mesleğini öğreten ustasının anısına da saygı duyar ve onun eşine bakar.

4.1.5 Kafkas Bahadırları

Yapıt, Kafkas milletlerinin ortak metinlerinden Nart destanının çocuk edebiyatı ürününe dönüştürülmüş biçimidir. “G.N. Potanin, Kafkas Nart destanlarının kökenini Altaylı kavimlere yani Türk-Moğol kültürüne bağlamaktadır. Ona göre, Türk-Moğol destanlarıyla büyük benzerlikler gösteren Kafkas Nart destanlarının teşekkülünde Altaylı göçebe kavimlerin büyük rolü vardır” (Adilhan, 2014, s.197).

4.1.5.1 Konu

Kafkasya’da yaşayan milletlerin uygarlaşma mücadelesi.

4.1.5.2 Özet

Kafkas milletlerinin kökenini oluşturan Nartlar gelişmemiş bir toplum olarak doğada kalma savaşı vermektedir. Nart halkına sürekli zarar veren devler ve gubu denen dev örümcekler onların en büyük tehdididir. Günün birinde Debet adlı bir bahadır ortaya çıkar. Sıra dışı bir çocukluk geçiren bu kahraman yetişkinliğinde olağanüstü güçleri sayesinde halkının gelişmesinin öncüsü olur. Doğadaki birtakım nesnelere konuşur. Onların dilinden anlar. Bu sayede halkına onları kullanmayı öğretir. Ateşi, bazı maddeleri ve onları işlemenin yollarını bulur. Halkı için türlü teknolojik ürünler ortaya koyar. Bu sayede halkının düşmanlara karşı koyabilmesinde büyük yardımı olur. Evlenip on dokuz çocuk sahibi olan Debet, yine olağanüstü bir yolla doğan Örüzmek’i evlat edinip büyüdüğünde onu sıra dışı güzellikteki Satanay’la evlendirir. Artık Örüzmek de halkı için çalışan bir kahramandır. Satanay da halkına boza, ekmeğe, iğne, makas gibi türlü uygarlık ürünlerini kazandırır. Örüzmek, çocukluğunda kendisini yaralayan devlerden Kızıl Puk’tan öcünü alır. Buna karşı Kızıl Puk’un oğlu, bazı hain Nartlar’ı da yanına alıp Örüzmek’e bir suikast düzenlese de eşinin uyarılarını dikkate alan Örüzmek oyuna gelmez ve düşmanlarını cezalandırır. Nartlar giderek uygarlaşsalar da etraflarındaki tehditler sürmektedir. Nart halkı, bunları tümüyle ortadan kaldırmak üzere önce devlerin ardından da örümceklerin üstüne yürür ve düşmanlarını tamamen ortadan kaldırır. Halkının rahata kavuştuğunu gören Debet, kendisi gibi olağanüstü yollarla dünyaya gelen arkadaşlarını da yanına alıp gökyüzüne çekilir. Bundan böyle onlar gökyüzündeki yıldızlarla özdeşleştirilir.

4.1.5.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâye “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır. Bir babanın çocuklarına kendi soylarıyla ilgili efsaneyi anlatması şeklinde kurgulanmıştır. Aslında olayların esas kısmı babanın ağzından aktarılır.

4.1.5.4 Kahramanlar

Debet: Doğaüstü bir varlıktır. Yeryüzünün titremesi sonucunda dünyaya gelmiş, annesinin adı unutulmuş, bu yüzden de depremin doğurduğu çocuk olduğuna inanılmıştır. Şu özellikleriyle sıra dışı bir varlıktır. “O, diğer Nartlardan farklı olduğunu her hâliyle belli ediyordu. Vücudu sanki et ve kemikten değil de çelikten yapılmış gibiydi. O zamanlarda insanlar demiri ve çeliği bilmedikleri için Debet’e taş gibi vücutlu di-yordu” (Kallimci, 2006c, s. 22).

Debet, halkının uygarlaşmasının öncülerinden olmuştur. Bu özelliğiyle o ve onun etrafında şekillenen olay örgüsü Kafkasya’daki milletlerin uygarlık savaşını temsil eder. Doğa ile kurduğu iletişim sayesinde doğadan hareketle birçok buluşa imza atar. Ok, ateş, demir, çelik, kömür, nal, kılıç, balta, bıçak, zırh, kova, kazan gibi birçok ürün ortaya koyup Nart halkının yaşam düzeyini yükseltir.

Debet yurtsever biridir ve hayatını yurdunu daha uygar görebilmeye ve yurdunu tehdit eden düşmanlarla savaşmaya adanmıştır. Öte yandan Debet hayvansever biridir. Hayvanların ayaklarının acıdığını düşünerek nalı icat etmiştir.

Örüzmek: O da gölün ortasına düşüp gölü buharlaştıran bir kayanın içinden çıkmış, bir dişi kurdu emerek hayatta kalmış olağanüstü özellikler gösteren bir kahramandır. Debet tarafından bulunup sahiplenilmiş ve evlat edinilmiştir. Örüzmek kısa sürede büyür, yetişkinler gibi davranır. Herkesten fazla yiyip içer. Uzun yollara dayanır. Çok cesur biri olan Örüzmek çocukken kendisine zarar veren devlerden öcünü alır. Yetişkin biri olduğunda güzeller güzeli Satanay’la evlenip onunla birlikte halkının uygarlaşması ve düşmanlardan kurtulması için çalışır.

Satanay: Henüz küçük bir bebekken bir kadın tarafından kaçırılıp hapsedilmiş ve yalnız başına büyümeye mahkûm edilmiştir. Sürekli sata denen değerli taşlarla oynadığından onu elinde tutan kadın tarafından adı Satanay konur. Güzelliği ile ön plandadır. Yaşı ilerledikçe kendisine eziyet eden kadının annesi olmadığından kuşkulanmaya

başlar. Kararını verip o kadından kaçar. Yolda karşılaştığı devden güzelliği sayesinde kurtulup Nartların yaşadığı yerlere gider. Burada onun yıllar önce henüz bebekken kaçırılan bir kız olduğu anlaşılır. Artık halkına ve yurduna kavuşmuştur. Bu kız Nartlara birçok şey katar. Onun katkıları şöyle anlatılır: “Satanay’ın Nart ülkesine gelmesi Nartların hayatında çok şey değiştirdi. Akıllı kadın, onlara yaşamalarını kolaylaştıracak birçok şey öğretti. Önce Debet’in yanına gitti. Ona makas ve iğneyi tarif etti.” (Kallimci, 2006c, s. 47). “Satanay makasla koyun ve keçilerin yününü kesti. Nart kadınlarına ve kızlarına yün eğirmeyi, örgü yapmayı, kumaş dokumayı, deri ve kumaştan elbise dikmeyi öğretti. Bir başka gün, yine kadınları topladı. Tarak yaparak bu aletin ne işe yaradığını öğretti” (Kallimci, 2006c, s. 47). Satanay Örüzmek’le evlenir ve Agundu adlı bir çocuk sahibi olur.

Sozuk: Kaval çalan bir koyun çobanıdır. İnsanlarla pek muhatap olmaz, halk tarafından anormal biri olarak bilinir. Kayadan doğan kahramanın babasıdır.

Sosuruk: Sozuk’un Satanay’a olan sevgisinin doğaüstü bir ürünü olarak kayadan doğmuştur. Ok işlemeyen çelikten vücudu ile devlere karşı yapılan savaşlara katılan bu kahraman da Kafkas bahadırlarından biridir.

Diğer Kahramanlar: Kızıl Puk, devlerin korku veren, acımasız lideridir ancak sonraları Örüzmek tarafından ortadan kaldırılır. Gubular, Nartları tehdit eden dev örümceklerdir. Solsan ve Takvan da bu efsanenin anlatılmasına aracı olan iki çocuktur.

4.1.5.5 Zaman

Eserde zaman herhangi bir yıl, ay ya da mevsim adıyla belirtilmemiştir. Ancak hikâyede anlatılan yaşam tarzı ve uygarlık çabasındaki aşamalar, kullanılan savaş ve ev âletlerinden hareketle olayların İlkçağ’da geçtiği söylenebilir

4.1.5.6 Mekân

Olayların Kafkasya’da geçtiğini saptamak için metinde anılan İdil Nehri işlevseldir. Onun dışında eylemler genellikle orman, su kıyısı, göl gibi mekânlarda gerçekleşir.

4.1.5. 7 İletilerin Verdiği Değerler

Uygarlık ve İlerleme: Metinde sürekli bir ileri atılım ve giderek uygarlaşma Nart halkının yaşamsal gücünü oluşturur. Öyle ki tüm çabalar bunlar içindir. Olağanüstü özellikler taşıyan Debet, Özüzmek gibi kahramanların en belirgin özellikleri uygarlık yolunda mücadele etmeleridir. Kahramanların bütün mücadelesinin uygarlık için verilmesi okura bunun önemli bir değer olduğunu gösterir. Nitekim Nart halkının ana sorunu olan düşman tehdidinden kurtulup dirliğe kavuşmaları uygarlaşmaları ile mümkün olmuştur. Bunu doğaya egemenlik kurma, ondan yararlanma yoluyla birtakım buluşlara öncülük ederek gerçekleştiren kahramanlar, okur için doğaya karşı duyarlı olma ve ondan yararlanma konusunda model oluşturacak özelliklere sahiptir. Bu sayede uygarlık, hikâyenin üzerinde kurgulandığı esas değer olarak görülebilir.

Milletseverlik ve Yurtseverlik: Metinde millete ya da yurda ilişkin herhangi bir övgü söz konusu değildir. Ancak kahramanların temel uğraşısı yurdunu olabildiğince uygarlaştırıp millete hizmet etmektir. En yararlı yurtseverliğin yurda ve millete hizmet etmek olduğu fikrinden hareketle bu uğraşların bir millet ve yurt sevgisine dayandığı bu sayede metnin aktardığı değerlerden birinin de yurt ve millet sevgisi olduğu söylenebilir.

Özgürlük: Nartların düşmanı olan ve onların yiyeceklerine saldıran devler Nart halkının özgürlüğü önündeki en büyük engeldir. Metindeki esas savaşın temelinde de halkın maddî varlığının devlerin güdümünden kurtarılması vardır. Uğruna mücadele verilen özgürlük kavramı hikâyede aktarılan temel değerdir.

Birlik: Nartların düşmanlarına karşı korunma ve doğadan yararlanma çabalarında birlikte hareket etmeleri metnin vurgularından olmasa da sezdirdiklerindedir. Bir ara birlik fikrinden kopup Kızıl Puk'un oğluyla birlikte Özüzmek'e suikast düzenlemeye girişen bazı Nartlar toplumsal birlik ruhunu ve dirliği tehlikeye düşürür.

Yardımseverlik: Satanay'ın zorunda olmadığı hâlde Nart kadınlarının üretim hayatına yardım etmesi metnin önemli bir değerini gösterir. "Satanay'ın Nart ülkesine gelmesi Nartların hayatında çok şey değiştirdi. Akıllı kadın, onlara yaşamalarını kolaylaştıracak birçok şey öğretti. Önce Debet'in yanına gitti. Ona makas ve iğneyi tarif etti" (Kallımcı, 2006c, s. 47). "Satanay makasla koyun ve keçilerin yününü kesti. Nart

kadınlarına ve kızlarına yün eğirmeyi, örgü yapmayı, kumaş dokumayı, deri ve kumaştan elbise dikmeyi öğretti. Bir başka gün, yine kadınları topladı. Tarak yaparak bu aletin ne işe yaradığını öğretti” (Kallimci, 2006c, s. 47). Satanay’ın yardımseverliği bir toplumun ilerlemesini, uygarlaşmasını sağlayan bir değer olarak eserde işlenir.

Mücadele: Eserde biri doğa ile mücadele, diğeri düşmanlarla mücadele olmak üzere iki mücadele vardır. Mücadele olgusu, hikâyede Nart halkının ilerlemesini ve uygarlaşmasını sağlayan etkidir. Nitekim onları madenleri işlemeye, ateşi kullanmaya, silahlar üretmeye iten başlıca sebep düşmanlarının oluşturduğu tehdittir. Metnin kahramanları da sürekli bir mücadele içinde olmalarıyla bu olguyu pekiştirirler. Üstelik mücadele kısmî değildir. Düşmanların tümü yok edilinceye, hedefe tümüyle ulaşıncaya dek.

Cesaret: Nartların ilerleyişi ve düşmanlarından kurtulması için gereken değerlerden bir diğeri cesarettir. Eserde Özüzmek, henüz küçük bir çocukken bile kendisinden sürüsünü isteyen Kızıl Puk adlı deve karşı cesur bir şekilde karşı koyar. Çocukluğunda bu tavrı sergileyebilen kahraman, ilerleyen yıllarda düşmanlarla mücadelede ön sıralarda yer alır. Yine onun, kimse yakalayamaz, denen esrarengiz doru tayı yakalayıp ona sahip olma çabası da büyük bir cesaret örneğidir ve metinde cesaret kavramı Özüzmek’in yaşadıklarından hareketle başarının anahtarı olarak sunulmuştur.

Din: Dini unsurlar hikâyede fazla değildir. Din hayatı yönlendirmede etkin bir rolle değil birtakım ritüellerle görünür. Sözelimi “Nartların ileri gelen kişisi olarak Karasavay ve atı için dua etti” (Kallimci, 2006c, s. 91). “Nartların içinde en çok üzülen kişi Satanay’dı. Eşi Özüzmek olmadan Nart ülkesinde yaşamak ona anlamsız geliyordu. Gece gündüz Tanrı’ya yalvarmaya başladı” (Kallimci, 2006c, s. 111) örneklerinde görüldüğü gibi dua ve tanrıya yalvarma şeklinde dini unsurlar yer alır.

Törenler: Metinde Türk kültürünün önemli değerlerinden olan bazı törenlere de –görece az olarak- yer verilmiştir. “Nart halkı Alavgan’ın doğmasına çok sevindi. Kazanlarla yemekler pişirdiler, eğlenceler tertipliyorlardı.” (Kallimci, 2006c, s. 30) şeklindeki ifadelerde toplumsal ve bireysel bazı özel olayların törenlerle kutlandığını görmek mümkündür.

Adlandırma: Metinde millî bir değer olan Türk adlandırma geleneği de örneklenir. Satanay, ‘satan’ adlı taşlarda oynadığı için o adı alır.

Danışma: Karar almadan önce bireyin kendi dışındakilerle fikir alışverişi yapması metinde örneklenmiştir. Örümek, yemek davetine gideceği sırada eşi tarafından uyarıldığında suikast girişimine karşı ne yapabileceğine dair eşinden fikir ister ve onun önerisini dikkate alır. Metinde bu durum şöyle anlatılmıştır: “Sağ ol Satanay. Uyarıların için teşekkür ederim. Peki, orada ne yapmalıyım, nasıl davranmalıyım?” (Kallimci, 2006c, s. 62).

4.1.6 Kırk Kahraman Kız

Yapıt, Kırk Kız destanının çocuk edebiyatı ürününe dönüştürülmüş biçimidir. Kırk Kız destanı Karakalpak Türklerine aittir. “Bu eser 1938-44 yılları arasında ünlü Karakalpak ozanı Kurbanbay Tecibaevtan, Sedirbay Mevlevov, Hemşet Hocaniyazov ve Asan begimovlar tarafından eksiksiz bir şekilde derlenip yazılmış ve ilk defa Karakalpak Türkçesinde 1949 yılında Nökis’te basılmıştır” (Uygur, 1997, s. 30).

4.1.6.1 Konu

Gülayım’ın yurdunu kurtarmak için verdiği mücadele.

4.1.6.2 Özet

Gülayım 17 yaşında bir genç kız olunca ailesinden izin isteyip kırk kızıyla birlikte Meyvelik adlı adaya yerleşir. Amacı kendini istemeye gelenlerden kurtulup daha sakin bir hayat sürmektir. Düzeninin kurduktan sonra Surtayşa’nın kendini tehdit ettiğini öğrenir. Bu arada babasını kandırıp kendisiyle evlenme sözü alan Kel Çoban’dan kurtulur. Düşman tehlikesine karşı kampa çıktığında ailesinin yurdunun Surtayşa tarafından talan edilip halkının tutsak alındığı haberini alır. Bunun üzerine öç almak için hazırlıklara başlar. Bu sırada rüyasında görüp sevdiği Arslan Han’la karşılaşan Gülayım onunla birlikte halkını kurtarma savaşı verir. Çok kayıp verseler de amaçlarına ulaşip kötülerini cezalandırırlar. Tutsak toplulukları hürriyete kavuşturduktan sonra yurtlarına dönüp evlenirler. Ancak önceden kız kardeşine haksızlık edip onu Nadir Şah’ın cariyesi olmaya iten Arslan pişmanlık yaşayınca bu kez eşiyle İran üzerine yürür ve kız kardeşini de kurtarıp mutlu sona ulaşır.

4.1.4.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Metin üçüncü kişinin ağzından “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır.

4.1.4.4 Kişiler

Gülayım: Hikâyenin ana kahramanıdır. Olay örgüsü genellikle onun serüvenleri etrafında şekillenir. O; metnin başında henüz on beş yaşında, genç ve güzel bir han kızıdır. Güzelliklerinden ötürü onu istemeye gelen çok olsa da o evlenmeyi düşünmez. Daha rahat bir yaşam için 17 yaşına geldiğinde kırk kızıyla birlikte Meyvelik adasına yerleşen genç kız, Türk kadınının kahramanlığını temsil eder. O bir yurtsever olarak yurdunu talan, halkını tutsak eden Surtayşa’ya karşı mücadele verir. Tutsak topluluklara özgürlük veren bir hürriyetperver olan Gülayım onca mücadelesine rağmen olabildiğince az savaşmaya çalışan bir barışçıdır. O bu özellikleriyle rol model olarak sunulabilir.

Arslan Han: Gülayım’ın düşünde görüp sevdiği ve Gülayım’ı düşünde görüp seven bir yiğittir. O, Gülayım’a ulaşmaya çalışırken önce Kel Çoban tarafından kandırılıp engellense de sonunda Gülayım’ı bulur. Sevdiği kadınla birlikte onun halkını kurtarma mücadelesinde yer alan bu genç, sonraları kız kardeşine ettiği haksızlıktan ötürü pişman olup o hatasını da telafi etmek üzere eşiyle birlikte mücadele eder.

Allahyar: Karakalpak Türklerinin beyi, Gülayım’ın babasıdır. Epey yaşlıdır. İyi kalpli bir yönetici olarak halkını memnun etmekteyse de Surtayşa’nın saldırısına karşı başarılı olamayıp tutsak düşer. Kızının fikirlerine değer verip ona güvenen bir baba modelidir.

Aksuluv: Gülayım’ın annesi, Allahyar’ın eşidir. O da tıpkı babası gibi kızına güvenip değer verir. Bu iki kahramanın rolü kızlarına güvenip destek olmaktır.

Aşir, Amankul, Sayeke: Kötülükleriyle nam salmış üç gençtir. Metinde Gülayım’ın peşine düşüp onun gündelik sorunlarını oluştururlar. Üçü de genç kız tarafından reddedilip cezalandırılır.

Kel Çoban: Oldukça kurnaz biridir. Allahyar’ın 300 koyununu güderek geçimini sağlar. Dinî kullanarak insanları kandırır. Söz gelimi Allahyar’ın yatağına gelip Azrail taklidi yapar ve ondan kendisine 100 koyun bağışlamasını ister. Böylelikle dalgalığından ötürü kurtlara kaptırdığı yüz koyunun hesabını vermekten kurtulur. Onun da

Gülayım'da gözü olduğundan ona sahip olabilmek için önce babasını sonra da Arslan Han'ı aldatır. Allahyar'ın babasının türbesinde babasının taklidini yaparak kızını Kel Çoban'a vermesini ister ve toya kadar yaklaşır. Gülayım'ı bulmak için gelen Arslan Han'a onun kendi eşi olduğunu söyleyip aldatır. Amacına ulaşmak için her yolu mubah gören Kel Çoban sonunda cezalandırılır.

Servinaz: Gülayım'ın sağ koludur. Sürekli onun yanında savaşır. Ona haber getirme, onu teselli etme işlerini de görür.

Altınay: Arslan Han'ın birlikte adının çıkarıldığı kız kardeşidir. Arslan Han kendini toplumdan soyutladıktan sonra o Nadir Şah'ın cariyesi yapılmıştır. Bu da Arslan için bir pişmanlık sebebi olmuştur.

Surtayşa: Kalmukların kötü kalpli hanıdır. Amacı olabildiğince fazla yurt talan edip halk tutsak etmek olan bu zalim kişi, hikâyenin kötü kişisidir. Gülayım'ın mutlu yaşamında kaygı oluşturan onun tehditlerdir. Sonraları onun ailesini ve halkını tutsak edip savaşa sebep olur. O, yalnızca başkalarına karşı değil aynı zamanda halkına karşı da kötüdür. Egemenliği altındaki kimse hayatından memnun değildir. Hatta o, kendisine rüyasını hoşuna gitmeyecek şekilde yorumlayan danışmanını bile öldürtür. Metnin sonunda tüm bu kötülüğüyle kaybetmeye mahkûm olarak kötülerin kaybedeceği iletisini verme işlevi görür.

4.1.4.5 Zaman

Olaylar için kesin bir zaman dilimi verilmese de yaşam tarzından hareketle Türklerin İslamiyet'e girdikten sonraki devre ait bir metin olduğu anlaşılır. Yine Nadir Şah'ın isminin anılması olayların 17. yüzyılda geçtiği fikrini verir.

4.1.4.6 Mekân

Olaylar Türkistan coğrafyasında geçer. Bu, metinde anılan bir yer adıdır. Komşu ülke olarak İran'ın ve Harzem'in söylenmesi de bunu destekler. Onun dışında Şarkop, Meyvelik gibi daha küçük çaplı yöresel adlar da anılır. Olayların mekânları genellikle bu-ralardaki otlak, tepe ve bayırlardır.

4.1.4.7 İletilerin Verdiği Değerler

Ülkü: Bireyin kendi bireyselliğinin ötesine taşabilen amaçlara sahip olması gibi bir değer rol modeli olarak sunulan Gülayım'ın kişiliğinde verilmiştir. Öyle ki o halkını kurtarma ülküsünü o kadar içselleştirmiştir ki toplumu için kendi bireysel heveslerinden vazgeçmiştir. Düşünde görüp sevdiği Arslan Han'ı bile ertelemiş, hatta ona halkını kurtarmada yardım etmesi şartını koşmuştur. O, bu tavrıyla kendini topluma adayan bir rol modeli olmuştur.

İyilik: Metinde Surtayşa'nın kötü olması durumundan hareketle onun karşıtı olan iyilik vurgulanmıştır. Öyle ki Surtayşa her tavrı ile insanlara zarar verip sonunda cezalandırılır. Kötülüğün cezasını er geç bulacağı fikri üzerine bir de iyi niyetlilerin girişimleri örneklenir. Sözelimi Surtayşa'nın, adamları ondan tutsaklara iyi davranmasını isteyebilir.

Özgürlük: Metnin ana kahramanı olan Gülayım ve Arslan Han'ın karşısına çıkan esas sorun tutsaklıktır. Bu soruna karşı bu iki kahraman sürekli bir mücadele hâindedir. Gülayım halkını özgürlüğe kavuşturmak için kendi bireysel heveslerini ikinci plana iter. Asıl mücadelesi Surtayşa'dan halkını kurtarmaktır ve bunu başarır da. Sonrasında da Arslan Han'ın cariye edilen kız kardeşi kurtarılır. Bu türden olaylarla özgürlüğün değeri vurgulanır.

Birlik: Zorluklara karşı birlikte mücadele etmek gerekliliği metinde birlik olmanın olumlu sonuçlar doğurmasıyla anlatılmıştır. Gülayım ve Arslan Han birlikte hareket edip önce kızın sonra erkeğin sorununu çözmüştür.

Mücadele: Mücadele kavramı, olay örgüsünün tamamına sinmiştir. O, hedefe ulaşmanın biricik yolu olarak gösterilip aktarılmaya çalışılan bir değer olmuştur. Nitekim Gülayım'ın da karşıtlarının da hedeflerine ulaşmak için tuttıkları yol hep bir mücadele hâlinde olmalarını gerektirmiştir. Mücadeleler birbiri ardına getirilip yaşamın vazgeçilmezi oldukları vurgulanmıştır.

Cesaret: Mücadelenin, başarının temelinde kahramanın cesareti vardır. Gülayım, kırk kızı, Arslan Han, Allahyar karşılarına çıkan türlü zorluğa karşı cesareti sayesinde dik durabilmiştir.

Din: Metnin hemen her yerine dinî gereklilikler yerleşmiştir. Tanrı yeri geldiğinde kendisinden dilek dilenecek yeri geldiğinde korunma güdüsüyle sığınılacak bir varlık olarak görülür. Dualar, beddualar dinî nitelik taşır. Türbe gibi İslâmî yapılar da metinde görülür. Peygamber ve adı da anılır. “Yaratan Allah size yardımcı olsun, dedi. Medine’de yatan Muhammet, Türkistan’daki Hoca Ahmed yollarınızı açık etsin” (Kallimci, 2006ç, s.57). Din aynı zamanda insanların duygularını sömürme ve onları aldatma aracı olarak da kullanılır. Söz gelimi Kel Çoban Azrail ve ölmüş ata kılığına girip cennet vaadiyle Allahyar’ı aldatır. “Beni cennette görmek istiyorsan dediğimi yapmalısın” (Kallimci, 2006ç, s. 28). “Babanın ruhu için. Canının bağışlanması için... Kel Çoban’ın göttüğü koyundan yüz tanesini sadaka olarak bağışlayacaksınız” (Kallimci, 2006ç, s. 24).

Danışma: Karar almadan önce bireyin kendi dışındakilerle fikir alışverişi yapması metinde örneklenmiştir. Gülayım rol modeli olarak danışmayı bizzat örnekendirir. Yeni yaşam alanı için ailesine danışır. Düşmana karşı önlem içinse yardımcılarını danışır. Başkalarının fikirlerini önemser.

Sorgulama: Olayların ve fikirlerin görünen yüzüyle yetinmeyip onların gerçekliğini, doğruluğunu sorgulamak gerekliliği bundan yoksun tavrın insanı düşürdüğü olumsuz sonuçları göstererek sezdirilmeye çalışılmıştır. Sözgelimi Allahyar, sırf gece kendisini ziyaret edip Azrail olduğunu söylediği için Kel Çoban’ın istediği 100 koyunluk bağışı kabul etmiştir. Yine o, babasının türbesinden gelen sese uyup kızını Kel Çoban’la evlendirme kararı almıştır. Tüm bunlar onun yaşantılarını sorgulamamasından kaynaklanan olumsuzluklardır.

Merhamet: Gülayım her ne kadar mücadelesini savaşlarla yürütse de her fırsatta olabildiğince az kan dökülmesi için insanlara acır, gerekli önlemleri almaya çalışır. Surtayşa ile savaşırken fazla can gitmemesi için seçilmiş savaşçıların dövüşmesini önerip dost düşman birçok kişinin canını kurtarır.

Kararlılık: Metinde başarılı olmanın arkasındaki nedenlerden biri de kararlılık olarak gösterilmiştir. Öç alma hedefine yürüyen Gülayım’ın kararlı duruşu şu sözlerinden anlaşılabilir: Bu dünya bu iki kötüden kurtarılacak. Mutlaka kurtarılacak” (Kallimci, 2006ç, s.45).

Şehitlik: Değer yargılarından biri de şehitlik kavramına verdiği önemde görülür. Bunun bir gurur kaynağı olduğu söylenir“...yaşlı babasının savaş meydanında ülkesini ve halkını savunurken şehit düşmesi onu gururlandırdı” (Kallımcı, 2006ç, s.54).

4.1.7 Kayadan Doğan Kız

Eser, Hakas Türklerine ait olan Altın Arığ destanının çocuk edebiyatı ürününe dönüştürülmüş biçimindedir. “Hakas Türkleri arasında derlenen yoğun mitolojik unsur içeren bir destandır. Altın Arığ adlı kahramanın hikayesini anlatarak anaerkil dönemin izlerini yansıtır” (Demir, 2018).

4.1.7.1 Konu

Altın Arığ’ın Hakas yurdunu korumak için verdiği mücadele.

4.1.7.2 Özet

Ailesini yitiren Çibetey’in bakımından Picen ve İcen adlı iki genç kız sorumludur. Ancak Picen, art niyetli biridir, gelecek kaygısını bahanesiyle han olmak ister. Babası Altın Sayzan’ın tüm engellemelerine rağmen önce Çibetey’in koruyucusu Altın Arığ ve Ak Boz atı sonra da çocuğun kendisini ortadan kaldırır. Tahta kendisi oturur, evlendiği Alp Sağday Han’ın yurduna taşınır. Halkını da eziyet içinde peşinden sürükler. Daha sonra Çibetey, Altın Arığ ve onun Ak Boz atı İney; Kökçin adlı esrarengiz bir kahramanın kendini feda etmesiyle yeniden canlanır. Picen’in zulmündeki halkı kurtarmak için yola koyulurlar. Altın Arığ’ın yardımlarıyla Çibetey başarılı olup halkını kurtarır. Kendine kötülük edenleri ortadan kaldırır. Ancak onun, Kökçin’in oğlu ve kendisinin akrabası olan Hulutay’la dostluk kurması Altın Arığ’ı kaygılandırır. Çibetey’i sürekli korur, kollar. Fakat gerekli değeri görmez yine de görevinden vazgeçmez. Çibetey Alp Han ile, Hulutay Bora İnci ile evlenir. Alp Han’ın aksine Bora İnci çok kıskanç ve kötü huylu biridir. Bir süre sonra her birinin birer oğlu olsa da Bora İnci oğlunu da kendi gibi kötü niyetli yetiştirdiğinden oğlu Altın Arığ’a düşman kesilir ve Altın Arığ tarafından öldürülür. Bunun üzerine Altın Arığ’dan intikam almak isteyen Bora İnci, onun canının nerede gizli olduğunu öğrenip onu ve atını yok eder. Bu olaylar sebebiyle ülkede huzur tekrar bozulur. Ancak çok geçmeden Altın Arığ’ın neslinden gelen Taptağan Migren denen esrarengiz bir varlık ortaya çıkıp Hakas Türklerini yeniden dirliğe erdirtir.

4.1.7.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâye üçüncü kişinin ağzından “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır.

4.1.7.4 Kahramanlar

Çibetey: Alp Han ve Ak Ölen Arıĝ’ın oĝludur. Henüz çocuk yaşta ailesini yitirdiğinden bakımı Picen ve İcen adlı iki genç kıza verilmiştir. Şöyle betimlenir: “Çibetey Han diye bilinse de henüz çocuktur. Şimdilerde obanın diğere çocuklarıyla çadır aralarında oynamakta, koşuşturmakta idi” (Kallimci, 2006d, s.7). Sonraları öldürölür, esrarengiz bir yardımla tekrar dirilip ülkesinin başına geçer. Ömrü boyunca halkının esenliğı için çalışan bir yurtseverdir.

Picen Arıĝ: Çibetey’in bakımından sorumlu iki kardeşten biridir ve ülkenin yönetimini ele geçirmiştir. Ancak iyi bir yönetici değildir. Bu durum hikâyede şöyle anlatılır: “Picen Arıĝ obanın hanı gibiydi. Obayı o idare ediyor, oba halkına o emrediyordu. Obanın hayvanları ve tüm zenginliğı de onun emrindeydi. Picen Arıĝ obayı iyi idare edemiyordu, hayvanlara iyi bakamıyordu. Köylü mutsuz ve ilerisi için umutsuzdu. Picen Arıĝ yapacağı işlerle ilgili olarak kimseye danışmıyordu. Kimsenin sözünü dinlemiyordu” (Kallimci, 2006d, s.8). Bununla beraber o art niyetli biridir. Amacı Çibetey’i ortadan kaldırıp ömrü boyunca makamını korumaktır. Bunun için cinayet bile işler. Kendisini engellemeye çalışan babasını da önemsemez.

İcen Arıĝ: Çibetey’in bakımından sorumlu olan diğere kızdır. Picen’in küçük kardeşidir. O, ablasının kötülüklerine katılmasa da pasif bir tavır takındığı için ablasının kötülüklerine karşı koyamaz.

Altın Sayzan: Picen ve İcen adlı iki kız kardeşin babasıdır. Çibetey’in ailesi ölünce yeni düzeni o kurmuştur. Kötü niyetli kızının girişimlerinden kaygılanıp onu engellemeye çalışsa da başarılı olamaz. Hatta sonradan babalık duygusuna yenilip kızının kötülüğüne ortak olur. Onun Altın Arıĝ’ı öldürme girişimi yarım kalınca kızını koruma güdüsüyle işi tamamlar.

Alp Sağday: Çok uzakta yaşayan güçlü ama çirkin bir handır. Metinde şöyle anlatılır: “Alp Sağdan çok iri, hantal biriydi. İyi burunluydu. Çopur yüzlüydü. Çirkin görünüyordu fakat çok güçlüydü” (Kallimci, 2006d, s.27). Sesinden etkilendiği Picen ile evlenip onu ve halkını yurduna götürür.

Altın Arığ: Olağanüstü güçlere sahip, kayadan doğma bir kızdır. Akdağ’ın tepesinde bir kaya içinde bulunur. Görevi Hakas Türklerini ve onların hanı Çibetey’i korumaktır. O, öncelikle Picen tarafından parçalansa da atıyla birlikte yeniden dirilitilir. Serüven boyunca Çibetey’i korusa da hiçbir şekilde iyiliklerinin kıymeti bilinmez. Hatta düşmanlar kazanır. Ancak olağanüstü güçleri sayesinde hepsini yener. O adeta Çibetey’in koruyucu meleğidir. İç konuşmaları duyma, kısa sürede uzun yol alma gibi olağanüstü özellikleri vardır. Canı ise bir dağın tepesindeki guguk kuşundadır. Onun öldürülmesiyle Altın Arığ da atı Ak Boz da canlarından olurlar. Onlar halkın varlığının, dirliğinin sembolüdürler.

Alp Han Kız: Çibetey’in eşidir. İyi niyetli biridir. Kimseye zararı dokunmaz. Fazla ayrıntılı betimlenmemiştir. Ancak hayat suyu ile eşini ve Hulutay’ı yeniden dirilterek önemli bir işleve sahip olmuştur.

Bora İnci: Hulutay’ın art niyetli, kıskanç eşidir. Oğlunu da kendi gibi yetiştirip Altın Arığ’a düşman eder. Nihayetinde onun ölüm sırrını öğrenip onu canından eder. Böylelikle oğlunun öcünü almış olur ancak Altın Arığ’ın yerine gelen kurtarıcı tarafından cezalandırılır ve yaptıklarından pişman olur.

Hulutay: Çibetey’in akrabasıdır. Sonraları iki dost olurlar. Birlikte yer içer, birlikte evlenirler.

Taptağan Migren: Altın Arığ’ın ölümünden sonra yerine geçip onunla aynı misyonu taşıyan soydaşıdır. Sesi, duruşu ve bakışı da ona benzer. “Bilge kişi bastonuyla kızıl ve ak kumları (Altın Arığ ve Ak Boz’un cesetleri niteliğindeki) karıştırdı. Orada, Altın Arığ’ın topuk kemiğini ve Ak Boz At’ın toynağının içindeki küçük toynağını buldu. Bastonuyla topuk kemiğine üç defa vurdu; küçücük göğüslü bir alp meydana geldi. Küçük toynağa da üç defa vurunca ak tavşana benzeyen bir ak at ortaya çıktı” (Kallimci, 2006d, s.107).

4.1.7.5 Zaman

Hikâyedeki mevcut zamanı herhangi bir yıl, ay ya da mevsimle belirtilmemiştir. Ancak anlatılan yaşam tarzından hareketle olayların İlk Çağ'da geçtiği söylenebilir. Kullanılan savaş ve ev âletleri bu saptamayı yapmaya olanak verir. Herhangi bir İslamî ögeye rastlanmaması hikâyedeki olayların İslam'dan önceki yıllarda yaşandığı fikrini verir.

4.1.7.5 Mekân

Olayların bugünkü Güneydoğu Rusya'da geçtiği Altay dağlarının adının zikredilmemesinden anlaşılabilir. Bununla birlikte Akırmak, Akdağ gibi bazı yerel coğrafi isimler kullanılır.

4.1.7.6 İletilerin Verdiği Değerler

Özgürlük: Çibetey Han'ın tüm mücadelesi üvey ablası Picen yüzünden başka bir hana tutsak olan halkını kurtarıp onları özgürlüğe kavuşturmaktır. Metindeki çatışmanın temel nedeni olan tutsaklık durumu olayları başlatan ana sebeptir. Çibetey'in özgürlük uğruna mücadele vermesi Altın Arıĝ'ın da her şeye rağmen bu ülkeye hizmet etmesi özgürlük değerini ön plana çıkarır.

Fedakârlık: Huĝ İneĝ öleceğini bile bile sırf yurdunun esenliği için mağaraya girer. Durumunu şöyle anlatır: “Benim bu mağaraya girmem yasaktı. Buraya girişim olacak, çıkışım olmayacaktı. Bunu biliyordum. Ölüm günüm geldi çattı. Fakat halkımı kurtarmam için buraya girmem gerekti. Siz şimdi gideceksiniz, ben kalacağım. Altı başlı ak kaya parçalanacak, ben bu dağın içinde kalarak öleceğim. Halkım için insanlarımız için bu fedakârlığı yapıyorum” (Kallimci, 2006d, s.38) Bu cümlelerinde vatanı için fedakârlık yapan bir insan örneklenir.

Yardıms severlik: Altın Arıĝ ve Ak Boz At'ın temel işlevi yardımdır. Onların varlığı yardımlaşma ve dayanışma duygusu üzerine kuruludur. Öyle ki onlar metnin başından sonuna dek yalnızca yardım için var olan kahramanlar olarak bu değerini önemini vurgular.

Mücadele: Mücadele kavramı, olay örgüsünün tamamına sinmiştir. O, hedefe ulaşmanın biricik yolu olarak gösterilip aktarılmaya çalışılan bir değer olmuştur. Gerek iyilerin gerekse kötülerin hedeflerine ulaşmaktaki tek yolu mücadele etmektir. Picen'in

tahta oturmak için giriştiği zorlu bir mücadeledir. Bora İnci'nin intikamı da Çibetey'in yurdunu kurtarması de hep mücadele gerektirmiştir. Ve mücadele eden sonunda istediğini elde etmiştir.

Cesaret: Mücadelenin, başarının temelinde kahramanın cesareti vardır. Her bir kahraman karşısına çıkan türlü zorluğa karşı cesareti sayesinde dik durabilmiştir.

Danışma: Karar almadan önce bireyin kendi dışındakilerle fikir alışverişi yapmaması hikâyede olumsuzlanan bir durumdur. Söz gelimi Picen'in kötü bir yönetici olduğu anlatılırken söylenenlerin başında işlerinde kimseye danışmaması, kimseyi dinlememesi gelir. Bu yolla danışma önemsenmiştir.

4.1.8 Küçük Avcı

Eser, Altay Türklerine ait olan Mağday Kara destanının çocuk edebiyatı ürününe dönüştürülmüş biçimidir. Esere konu olan Maaday-Kara Destanı, “Sazon Saymoviç Surazakov tarafından Altaylı ünlü kayçı Aleksey Grigoryeviç KALKN'den 1963 yılında derlenmiştir. Derlenen metin tamamen manzum olup 7739 mısradan oluşmaktadır. 1973 yılında Moskova'da ‘Maaday-Kara, Altayskiy Geroiçeskiy Epos’ adıyla yayımlanmıştır” (Dağlı, 2007, s. 589).

4.1.8.1 Konu

Köğüdey Mergen'in halkını özgürlüğe kavuşturma mücadelesi.

4.1.8.2 Özet

Mağday Kara, yaşlanmış bir handır. Bir zamanlar herkesi yenebilecek güçte iken artık kendisini ve yurdunu tehdit eden zalim Kara Kula Kağan'a karşı çaresizdir. Bu sebeple çok uzun yıllar sonra sahip olduğu çocuğuna zarar gelmemesi için onu bir dağa gizler. Onun için yeterli yaşam gereçleri hazırlar. Mağday Kara'nın yurdu talan edilir, o halkıyla ve eşiyile birlikte tutsak edilip zulüm altında bir yaşama mahkûm edilir. Aradan geçen yıllar içinde Mağday Kara'nın oğlu büyür. Düşmanın zulmünden kaçabilen tek kişiden gerçekte kim olduğunu öğrenir. O artık Mergen adını alıp ne yapması gerektiğinin farkına varır. Bundan böyle milletini tutsaklıktan kurtarmak için yaşamaya başlar. Büyük özlem duyduğu ailesinin ve milletinin tutsak halini gören Mergen, onları

kurtarmak için Kara Kula'yı yenmek zorundadır. Bunu nasıl başaracağını yedi bilgin-
den öğrenip yola koyulur. Kara Kula'yı uzak bir diyarda yaşayan maralın karnındaki
kutudan aldığı iki bıldırcını öldürdüğünde yener. Hem kendi milletini hem de diğer
milletleri esaretten kurtarır ve ülkelerine gönderir. Kara Kula'nın suçsuz halkına ezi-
yet etmez, onları da dirlik içinde bırakır. Ancak yenilen hanın dul kalan eşi Kara
Tağcı'nın evlenme teklifi Mergen tarafından reddedilince Mergen yeni bir düşman ka-
zanmış olur. Mergen, Ay Kağan'ın kızı Altın Küskü ile evlenmek ister, bunun için
yarışmalar kazanır. İsteddiği kişiyle evlenip yurduna döner ve mutlu sona kavuşur.

4.1.8.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâye, üçüncü kişinin ağzından “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır.

4.1.8.4 Kahramanlar

Mağday Kara: Altaylar'da bir handır. Bir zamanlar herkesi yenebilmekte iken artık
yaşlanmış ve güçten düşmüştür. Sürekli uyuyup dinlendiği için halkının düzeni bozul-
muştur. Halkı ve hayvanları dağınık hâlde, mutsuzdur. Ancak Mağday Kara temkinli
ve tedbirli biridir. Üstelik durumunun farkına varıp ona göre davranmasını bilir. Çıl-
gınlık edip düşmanın üstüne yürümektense gerçekçi bir tavırla kaybedeceğini bilip
ona göre tedbir alır. İleri görüşlü biri olduğunu yıllar sonrasına dönük planlar yapma-
sına ve bunların gerçekleşmesine bakarak söylemek mümkündür. Fiziksel özellikleri
ise şu ifadelerle betimlenmiştir: “Narin bir dağ gibi duran burnunu, sık orman görü-
nümlü kirpiklerini, mavi iki yıldız benzeyen gözlerini gördü. Geniş alınlıydı” (Kal-
limci, 2006e, s. 52).

Kögüdey Mergen: Mağday Kara'nın ileri yaşlarında iken dünyaya gelen oğludur. He-
nüz ömrünün ilk günlerinde şöyle birtakım olağandışı özellikleri olduğu görülür: “İki
kürek kemiğinin arasında parmak büyüklüğünde, kara bir ben var. Göğsü altın gibi
parlıyor. Sırtında gümüş parlıtı var. Çocuk iki günlük bebekken anne dedi konuşmaya
başladı. Sardığım bezleri çıkarıp attı, çişini ve kakasını yetişkinler gibi kendisi yaptı.
Altı günlükken tahta beşiğini tekmeleyip kırdı. Hızla büyüyüp güçlendi. Ayağıyla alt-
mış porsun postunu deviriyor, yetmiş öküzün postunu iteliyor” (Kallimci, 2006e, s.14).

Mergen, sonraları da olağanüstü özellikler gösterir zaman zaman Keloğlan'a zaman
zamansa bir kartala dönüşebilmektedir. O, her şeyden önce bir ülkü sahibidir. Dağ

başındaki bir “kadın”ın kendisine söylediklerinden sonra asıl misyonunu benimseyip onun doğrultusuna çalışmaya başlar. Cesur bir savaşıdır. Aynı zamanda özgürlüktür. Tutsaklıktan kurtardığı milletler, şimdi onun tutsağı mı olacağız, diye düşünürken o “Serbestsiniz! Herkes kendi yurduna, dilediği yere gidebilir!” (Kallimci, 2006e, s.75) diye seslenir. Mergen, mücadeleci bir yapıdadır. Ailesini ve halkını kurtarmaktan sevdiği kızla evlenmeye kadar tüm amaçlara büyük mücadeleler sonucunda ulaşır. O, bilginin değerinin farkındadır. Kara Kula Kağan’ı yenmek için ihtiyaç duyduğu şey bilgidir. Ona sahip olmak için bilginlere hürmet eder, sabırla bekler.

Altın Targa: Mergen’in annesidir. Eşinden on yaş küçüktür. Onunla birlikte tutsaklığa sabreder. Oğlunun geleceğini ümit eder. Özlem duyar. Bu özellikleriyle klasik bir Türk anasıdır. Fiziksel olarak yaşlanmış olsa da güzelliği durur. “Ay gibi bir yüzü vardı. Kaşları kara kadifeye benziyordu. Yanaklarında gençliğinden kalan kızılık hâlâ duruyordu” (Kallimci, 2006e, s. 9).

Kara Tağcı: Kara Kula’nın eşidir. O ölünce babası Erlik Han’ın yanına dönmek istemeyip Mergen’le evlenmek ister. Ancak reddedilince ona düşman kesilip türlü hileler yapar. Yine de amacına ulaşamaz. Mergen’in mutluluğunu önleyemez.

Ay Kağan: Çok uzak diyarda yaşayan bir yöneticidir. Hikâyede Altın Küskü’nün babası olmasıyla işlev kazanır. Kızını vermemek için işi sürekli yokuşa sürer. Mergen’i önce yarışmaya sokup sonra da ondan zor isteklerde bulunur.

Altın Küskü: Ay Kağan’ın güzeller güzeli kızıdır. “Arkasından baksan ay gibi, önünden baksan güneş gibi parlıyor” (Kallimci, 2006e, s.82) ifadeleriyle betimlenmiştir. Sonradan Mergen’le evlenip mutlu sona katkı sunar.

Yedi bilginler: Kara Kula Kağan’ın yurdundaki ak sakallılardır. Onun nasıl yenilebileceğinin bilgisi ancak onlardadır. Daha önceleri de birçok kimselere bilgileriyle yardım etmiş olan bu insanlar Mergen’in de yardımcısı olurlar. Böylelikle yurttaki kötü yönetimi ortadan kaldırmaya destek olurlar.

Kara Kula Kağan: Komşu ülkenin art niyetli hakanıdır. Amacı Mağday Kara’nın yurdunu ele geçirip halkını tutsak etmektir. Bu emeline Mağday Kara yaşlanınca ulaşır. Ancak sonraları Kögüdey Mergen ondan öğ alıp yurdunu kurtarır.

4.1.8.5 Zaman

Hikâyenin İlk Çağ'da geçtiği kullanılan aletlerden, yaşam tarzından çıkarılabilir. Bunun dışında herhangi bir zaman diliminden söz edilmemiştir. İslam'a ilişkin herhangi bir ögenin (ad, ritüel, kurum vb.) olmamasına bakılarak Altay Türklerinin İslamlaşmadan önceki dönemlerine ait olduğunu çıkarmak da mümkündür.

4.1.8.6 Mekân

Hikâyedeki en belirgin yer adlarının Altay dağları ve Gökırmak olmasından hareketle bugünkü Güneydoğu Rusya ya da Kuzeydoğu Çin bölgeleri genel mekândır denebilir. Onun dışındaki mekânlar daha çok dağlardan, bayırlardan ve ormanlardan oluşur ki bu da söz konusu coğrafyanın yer şekilleriyle ve iklimiyle uyum içindedir.

4.1.8.7 İletilerin Verdiği Değerler

Bilgi: Başarılı olmak isteyenlerin değer vermesi gereken en önemli değerlerde birinin bilgi olduğu metnin sezindiklerindenidir. Mergen'in Kara Kula Kağan'ı yenme amacına ulaşmasını sağlayacak olan tek yol Yedi Bilginlerden geçer. O, bu yüzden bilginlere hürmet ve hizmet eder. Büyük bir sabırla onlardan yöntemi öğrenmeyi bekler. Gerekli bilgiyi öğrendikten sonra da amacına ulaşır. Burada başarılı olmak için bilgiye ve onu taşıyıp aktaran bilginlere değer verilmesi gerektiği vurgulanır.

İyi niyet: Bu değer, art niyetin cezalandırılması yoluyla verilir. Kara Kula, yenildiğinde büyük bir pişmanlık yaşar. O, eğer zamanında başka insanlara eziyet etmemiş olsaydı başına bu kötü son gelmezdi, denerek gerekli ileti verilmiştir. Yine Kara Tağcı da art niyetli biri olarak kaybedenler arasında yer alır. Bu şekilde hikâyede art niyet sürekli olumsuzlanmıştır. Kahramanlar bu durumun farkına vardıklarını şöyle ifade ederler: "Buraya kadar geldi. Anasını, babasını kurtaracak. Seni de öldürecek. Sen işte bu sebeple hastalandın. Mağday Kara'nın yurduna dokunmamış olsaydın bunlar başına gelmeyecekti" (Kallimci, 2006e, s. 68).

Sabır: Mergen onca gücüne ve özlemine, halkını kurtarma arzusuna rağmen sabırsız davranmaz. Hırslarına yenilip hemen saldırmaz. Bilginlerden gerekli bilgiyi öğrenmek için sabırla onlara hizmet eder. Bu da onu başarıya götüren özelliklerinden biridir.

Özlem: İnsanlar arasındaki ilişkiyi yapılandıran önemli duygulardan biridir. Mergen’i başarıya ulaştıran itici güç de budur. Metinde bu durum şöyle ifade edilmiştir: “Düşüncelerinde o zamana dek görmediği anası ile babası vardı. Gönlü onların hasretiyle doluydu” (Kallimci, 2006e, s.42).

Mücadele: Hikâyenin olay örgüsü mücadele olgusuyla ilerler. Mücadele hedefe ulaşmanın biricik yolu olarak gösterilip aktarılmaya çalışılan bir değer olmuştur. Mergen’in ülküsüne ulaşmak için gittiği yol mücadelelerle doludur.

Cesaret: Mücadelenin, başarının temelinde kahramanın cesareti vardır. Ana kahraman Mergen, karşısına çıkan zorluklara karşı cesareti sayesinde dik durabilmiştir. Sözgelimi Ay Kağan’ın kendisinden istediklerinin her biri büyük cesaret gerektiren eylemlerdir. Gerek vahşi ayılarla gerekse balinalarla mücadele etmek cesaret örneğidir.

Törenler: Türk destanlarının olmazsa olmazı bu hikâyede de yer alır. Herhangi bir kutlama sebebiyle (evlilik, doğum vb.) hemen bir toy verilir. Üstelik burada şöyle bir veda töreni de düzenlenir. “Yüz buğra, yüz boğa, yüz koç keselim. Yüz tulum kırmızı karalım. Veda şöleni verelim. Halkımız yedi gün yesin, içsin, eğlensin. Kadınları topla, kazanlar kurdur, altına ateşleri yaktır” (Kallimci, 2006e, s.20).

Danışma: Karar almadan önce bireyin kendi dışındakilerle fikir alışverişi yapması metinde örneklenmiştir. Mağday Kara, düşmanı olan Kara Kula Kağan’ı yenip yurdunu kurtarmak için neler yapması gerektiği konusunda yedi bilgine danışır. Onların sözünü dinler. Bu sayede düşmanını yenmeyi başarır. Danışma davranışı, hikâyede böylece ödüllendirilmiştir.

4.1.9 Manas

Eser, Manas destanının çocuk edebiyatı ürününe dönüştürülmüş biçimindedir. Konusu ve olay örgüsü özgün metinle uyum içindedir. Manas için “Kırgız Türklerine ait olan konusunu Kırgızların Kıtay, Mançu, Kalmak, Moğol vb. gibi düşmanlara karşı mücadelesi teşkil etmektedir. Destan, Manas’ın Doğuşu, Almambet’in Manas’a Katılması, “Manas ile Er-Kökçö’nün Dövüşü”, “Manas’ın Evlenmesi”, “Bokmurun”, “Kös Kaman”, “Semetey’in Doğuşu” vb. gibi epizotlardan oluşmaktadır. Manas Destanı pek çok varyanta sahip, dünyanın en uzun manzum eseridir. Bilim dünyasında üçleme (triloji) denilen Manas Destanı; Manas, oğlu Semetey ve torunu Seytek dairelerinden

oluşmaktadır. Destan Türk boyları destanlarından ve mitolojisinden izler taşımaktadır. Bugün Manas Destanı, sözlü gelenekte hâlâ canlı olarak icra edilmektedir” (Gülensoy, 2002, s. 9).

4.1.9.1 Konu

Kırgız Türklerinin lideri Manas’ın milleti için verdi mücadeleler.

4.1.9.2 Özet

Semetey’le karşılaşan Sarı Kel, ona gerçekte kim olduğunu anlatmak için Manas’ın yaşam serüvenini özetler. Hikâye, Sarı Kel ile Semetey’in karşılıklı konuşması hâlinde kurulmuştur. Bir han oğlu olarak dünyaya gelen Manas, ele avuca sığmaz bir çocukluk geçirir. Henüz hayatının ilk yıllarında ileride yaman bir savaşçı ve güçlü bir han olacağı bellidir. Yetişkin biri olduğunda milletini bir araya getirip onların dirlik içinde yaşamasını sağlar. Ancak onun ve milletin düzenini bozmak isteyen düşman Çin hanı, Kırgız yurdunda iç çatışma çıkarmak üzere bir entrika düzenler. Manas’ın Kırgız tahtında hak iddia eden akrabası Közkaman’ı Manas’a yollar. Manas’tan yurtluk isteyen ve talebi olumlu karşılanan Közkaman Manas’ı ortadan kaldırmak için bazı girişimlerde bulursa da başarılı olamaz. Sonunda Manas, bir savaşta beline aldığı yara nedeniyle oğlu Semetey’i göremeden yaşamını yitirir. Bunun üzerine Semetey de büyüyene dek korunmak üzere asıl kimliği gizlenerek Buhara’ya getirilir. Eser, Semetey’in Manas’ın aslında babası, ablası sandığı Kanıkey’in de annesi olduğunu ve kendisinin de zulüm altında yaşayan milletini yeniden huzura kavuşturmakla yükümlü bir han olduğunu öğrenmesiyle sona erer.

4.1.9.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olaylar “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır. Hikâye Semetey ile Sarı Kel karşılıklı konuşması üzerine kurulmuştur. Olayların büyük çoğunluğunu Sarı Kel’in anlattıklarından oluşturur.

4.1.9.4 Kahramanlar

Manas: Hikâyenin ana kahramanı Manas’tır. Kırgız Türklerinin önderidir. Onun hakkındaki betimlemelere şöyle olağanüstü özellikler de katılmıştır: “Manas, daha beşikte iken konuşmaya başladı. Hızla büyüdü, güçlendi. Çocuk yaşta bir yetişkin alp görünüşünü aldı. O, boyu, posu, davranışlarıyla diğer Kırgız çocuklarından çok farklıydı”

(Kallimci, 2006f, s. 18). Dış görünüşü bu şekilde betimlenen Manas'ın iç dünyasına ilişkin bilgileri olay akışından anlamak mümkündür.

“Manas'ta korkunun zerresi yoktu. Atını Koçku'nun karşısına kadar sürdü” (Kallimci, 2006f, s. 24) gibi cümlelerden Manas'ın cesur biri olduğu anlaşılır.

Manas özgürlüğüne düşkün biridir. Hakkından gelemeyeceği düşmana karşı boyun eğmeyi öneren babasına karşı Manas şu ifadelerle çıkışır: “Sen neler söylüyorsun babacığım? Esir yaşamaktansa ölmek iyidir” (Kallimci, 2006f, s. 25). Manas'ın “Kırgız Türkleri için canım feda olsun!” (Kallimci, 2006f, s. 25) sözü onun milliyetçi biri olduğunu gösterir.

Manas, devlet kurumuna yürekten inanmış biridir. Türklerin dirlik içinde yaşamaları için bir devlete gerek duyduklarının bilincinde olan bu kahramanın hedefi bir devlet kurmaktır.

Manas iyi niyetli biridir. Öyle ki “kendisini öldürmek üzere gönderilen akrabalarını dostça karşılar. Onlara yurtluk sağlar. Davetlerine katılır” (Kallimci, 2006f, s. 57).

Manas yardımsever biridir. “Kendisini kıskandığı için davet etmeyen Pisburun'un bile yardımına koşup onu düşmanlarından kurtarır” (Kallimci, 2006f, s. 72).

Manas, fiziksel olarak güçlü bir insandır. Bu özelliği sebebiyle halkında saygı ve güven uyandırır. Onun gücünü anlatmak için birtakım olağanüstü özelliklerden de söz edilmiştir: “O başka Alplere benzemezdi. Çok heybetli görünürdü. Ay, onun heybetinden korkar, bulutların arkasına gizlenirdi. O nara attığında güneş, bulutların içine saklanırdı. Manas'ın kılıcı taşı keser, bozkırda yangın çıkarırdı.” (Kallimci, 2006f, s. 90) gibi.

Manas, soğukkanlı biridir. Belindeki yaranın ölümcül olduğunu anladığı zaman bile ölüm karşısında soğukkanlılığını kaybetmez.

Semetey: Manas'ın yerine geçmesini vasiyet ettiği oğludur. Metnin başında annesini ablası sanan, dedesi han olduğu için şımarık davranan bir çocuk olduğu “Söylenenler

doğruymuş. Semetey şımarık bir çocukmuş.” (Kallimci, 2006f, s. 9) cümlesiyle vurgulanır. Semetey gerçek annesinin ve babasının kim olduğunu olayların sonunda öğrenir.

Sarı Kel: Semetey’e gerçek kimliğini açıklamak üzere kömür madeninde çalışmaya başlamış Kırgız’dır. Adı, dış görünüşünü özetler. Sarışın ve keldir. Okur, Manas’ın yaşam öyküsü onun ağzından öğrenir.

Diğer Kahramanlar: Kanıkey, Manas’ın eşidir. Semetey’in ablası sandığı annesidir. eşidir. Onu kötülöklere karşı korumak için sık sık uyarır. Yakup Han, Kırgızlar’ın hanı, Manas’ın babasıdır. Metinde artık çok yaşlandığından bir çocuk sahibi olmak istediğı söylenir. Bakay, Manas’ın öğretmenidir. Ona birçok hüner öğreten yaşlı bir bilgedir. Metinde Manas’ın kırk alpinin bazılarının adları da anılır: Madaş, Sırgak, Murat Ali, Murat Berk, Kuvat Bek, Elim... Almambet sonradan Müslüman olarak Türkleşen bir Çinlidir. Manas’ın süt kardeşi olmuştur. Kara Han, Kanıkey’in babasıdır. Közkaman, Manas’ın akrabasıdır. Yıllarca Çin’de tutsak yaşadktan sonra Çin hanı tarafından iç kargaşa çıkarması için kışkırtılıp Manas’ın yurduna gönderilmiştir. Manas’ı öldürmek için girişimlerde bulunsa da başarılı olamamıştır. Çağalday da Közeday’in emellerini güden oğludur. Pisburun, Manas’ın Köketay adlı arkadaşının oğludur. Manas’ı kıskandığı için davet etmese de davetine gelen düşmanlarından korunmak için yine Manas’ın yardımını ister. Koşay, Yalay, Tüktübay, Ağış metinde adları anılan güreşçilerdir.

4.1.9.5 Zaman

Hikâyede zaman herhangi bir yıl, ay ya da mevsim olarak belirtilmemiştir. Ancak metinde anlatılan yaşam tarzından hareketle olayların Orta Çağ’da geçtiğı söylenebilir. Tarihi bir kişilik olan Manas, onun komşularıyla ilişkileri, devrin âdetleri, siyasi örgütlenmeler, kullanılan savaş âletleri bu saptamayı yapmaya olanak verir.

4.1.9.6 Mekân

Dış hikâyeyi oluşturan Semeteyl’e Sarı Kel’in karşılıklı konuşmaları bir kömür ocağının yanında geçer. Öyleyse asıl mekân burasıdır. Ancak iç hikâyelerde Manas’ın hayatı anlatılırken Buhara gibi şehir isimleri ve bozkır gibi bitki örtüleri de anılarak mekânın Orta Asya olduğu sezdirilmiştir. Yine olaylar iç mekânlardan çok çayır, otlak,

savaş meydanı gibi dış mekânlarda geçer. Bu özellik Orta Asya’da yaşayan Türklerin dışı dönük, etkin, hareketli yaşam tarzını yansıtır.

4.1.9.7 İletilerin Verdiği Değerler

Konukseverlik: Türklerin tarihî süreç boyunca korudukları konukseverlik özellikleri bugün de Türk millî kültürünün önemli bir değeridir. İncelenen hikâyede bu özellik belirgin bir biçimde gözlenebilir. Önce Sarı Kel ve arkadaşları avdan dönen konuklarına yeteri kadar ayran ve kıymız ikram edememe kaygısı yaşarlar. Bunu tatlı dil ve hoş sohbet ile telafi etmeyi düşünürler. Ellerinde yeterli imkân olmasa bile konuğa manevî ikramda bulunma yoluna giderler.

Yine olay örgüsünde rol modeli olarak sunulan Manas’ın konuklarını nasıl ağırladığı dikkat çeker. “Yeni akrabalar Kanıkey’in çadırına götürüldü. Onlara Kanıkey’in kazanlarda pişirdiği etlerden yedirdiler. Tulumlardan çamçak çamçak kıymız içirdiler. Dost görünümlü düşman akrabalarını iyice dinlendirdiler” (Kallimci, 2006f, s. 49)

Milletseverlik ve Yurtseverlik: Eserde rol modeli olarak sunulan Manas’ın özellikleri üzerinden iletmeye çalışılan bir diğer ileti millet ve yurt sevgisidir. Öyle ki Manas, babasının düşmanlara istediklerini verme teklifine şöyle karşı çıkar: “Sen neler söylüyorsun babacığım? Esir yaşamaktansa ölmek iyidir. Siz şöyle kenarda durun. Çin ordusuna ben karşı çıkacağım! Kırgız Türkleri için canım feda olsun!” (Kallimci, 2006f, s. 25). Aynı duyguladığır milletler hakkında “Hiçbirinde Türk’ün mertçe duruşu, mertçe bakışı yoktu.” (Kallimci, 2006f, s. 50) diyen Manas, kendi milletiyle övmekte ve gurur duymaktadır.

Özgürlük: Gerek Manas’ın gerekse onun halefi olan oğlu Semetey’in asıl amaçları milletine özgür bir hayat sağlamaktır. Yok olmayı tutsak kalmaya yeğleyen bu anlayış hikâyenin bütününde kendini hissettirir. Manas’ın yaşamı bir özgürlük mücadelesiyken oğlunun hedefinde de milletini özgür kılmak vardır.

Birlik: Hikâyede, milleti, yurdu sevmenin ve özgürlük arayışının bir sonucu ve gerekliliği olan millî birlik fikri de işlenir. Manas’tan en çok umulan onun dağılık hâlde yaşayan milletini birleştirmesidir. “Ben Manas Han’ın oğlu Semetey Han! Yurduma

döneceğim. Babamın mezarını ziyaret edeceğim. Kırgız Türklerini bir bayrak altında toplayacağım.” (Kallimci, 2006f, s. 107) diyen Semetey’in hedefi de budur.

Yardımseverlik: Hikâyede Manas’ın kişiliğiyle ön plana çıkarılan değerlerden biri de yardımseverliktir. Öyle ki kendisini yemeğe davet etmediği hâlde Pisburun’un yemekte başını beladan kurtarmak üzere yardım eden kişi Manas’tır. Zaten onu toplumunun lideri yapan özelliklerinden başta geleni yardımseverliğidir.

Mücadele: Bozkır iklimi gereği doğayla, coğrafi konumu gereği etrafındaki birçok düşmanla sürekli bir mücadele hâlinde bulunan Türk milletinin genel karakter özelliklerinden olan mücadelecilik ruh, Alp tipinin de ana vasfıdır. Alp tipinin bir örneği olarak çizilen Manas da milleti için sürekli bir mücadele içindedir. O hem düşman toplumlarla, hem onların kışkırttığı akrabalarıyla, hem doğayla, hem kendi toplumuna düzen vermekle hem de zamanında kendilerini tutsak edenlerle mücadele içindedir.

Cesaret: Hikâyede öne çıkarılan değerlerden biri de cesarettir. Olay örgüsünün etrafında kurgulandığı Manas, her şeyden önce cesur biridir ve başarılarını bu özelliğine borçludur. O henüz küçük bir çocukken bile kendilerini tutsak eden Çinlilere karşı cesur tavırlarıyla dikkat çeker. Bu özelliğiyle Alp tipinin en önemli yönlerinden birini gösterir.

Din: Hikâyede din, önemli bir değer olarak kendini gösterir. O devrin Türkleri artık İslamlaşmıştır. Hâliyle dine ilişkin göndermeler hep İslam dairesindedir. Yer yer dua ve şükür edilir. “Manas’ı bize Allah gönderdi.” (Kallimci, 2006f, s. 27) gibi ifadelerle tanrının yaratıcı gücüne iman edilir. Yine Yakup Han’ın “Tanrım bana bir çocuk ver.” (Kallimci, 2006f, s. 17) diye dua etmesi İslamlaşma etkisini gösteren örneklerdir. Ancak, Manas’ın hocası olan Bakay’ın ona öğrettikleri sıralanırken dine dair herhangi bir bilgiden söz edilmemesi dikkat çekicidir.

Törenler: Metinde Türk kültürünün önemli değerlerinden olan bazı törenlere de yer verilmiştir. Sözelimi Manas’ın arkadaşı Köketay ölmeden biraz önce oğluna şu vasiyette bulunur: “Oğlum... Bana bu hastalıktan kurtuluş yok. Öldüğüm zaman dost düşman herkese haber sal. Büyük bir aş töreni tertiple. Yayalara at ver, çıplakları giydir. Kazanlar dolusu aş yensin. Ayran ve kırmızı ırmaklar gibi aksın” (Kallimci, 2006f, s. 65). Bu ifadelerde Türklerin yağ adıyla verilen ölü törenleri, o törenlerdeki genel tavır,

uygulamalar, açın doyurulması, yayanın atlandırılması, dost düşman herkesin çağrılması gibi kültür öğeleri yansıtılmıştır.

Daha öncesinde Yakup Han, bir oğul sahibi olunca “sevincinden ne yapacağını bilemedi. Oğlunun doğuşu şerefine bir şölen tertipledi. Komşu ülkelerin hanlarını, çeşitli Türk boylarının beylerini davet etti. Kazanlarla et kaynattı. Tulumlarla kıymız hazırlattı. Yendi, içildi. Manas’ın sağlığına dualar edildi” (Kallimci, 2006f, s. 17) şeklindeki cümlelerle mutluluğun etrafındakilere ikramlarda bulunarak cömertçe paylaşılması anlatılarak Türk millî kültürünün bir başka değeri yansıtılmıştır.

Spor: Türk milletinin geleneksel sporlarından güreş ve binicilik de hikâyede yer alır. Pisburun’un düzenlediği davette bu sporlar icra edilmiş, Türklerin bunlara verdiği önem gösterilmiştir. Aynı zamanda toplumsal kaynaşma işlevi gören bu spor yarışları büyük bir titizlikle gerçekleştirilmiştir.

Dayanaklı Düşünme: Karar vermeden önce eldeki bilgilere dayanak aramak düşünsel gelişimi sağlamak için önemli bir değerdir. Manas da kendisine akrabalarından mektup gelince hemen inanıp harekete geçmek yerine mektubu gönderenlerin gerçekten akrabası olup olmadığını öğrenmeye çalışır. Ancak bundan sonra onlar hakkında yargıda bulunur. Yine omzuna bıçak saplandıktan sonra bunun kaza olduğu iddiasını çürütecek bir dayanağı, kanıtı olmadığı için saldırıya uğradığına dair bir yargıda bulunmaz.

Danışma: Karar almadan önce bireyin kendi dışındakilerle fikir alışverişi yapması metinde şöyle örneklenmiştir: “İçinden ‘Bunlar boşuna gelmemişlerdir, oğluma bir kötülük ederler.’ diye düşündü. Düşüncesini eşine açtı. Yakup Han, yıllar sonra bu Közkaman nereden çıktı? Ben bu işte bir kötülük seziyorum. Közkaman beş çocuğu ile bir olur, Manas’ıma bir tuzak kurabilir...” (Kallimci, 2006f, s. 48).

4.1.10 Manas’ın Oğlu

Bu eser, Manas’ın ikinci bölümü niteliğindedir.

4.1.10.1 Konu

Manas’ın oğlu Semetey’in milletini kurtarma mücadelesidir.

4.1.10.2 Özet

Gerçek kimliğini öğrendikten sonra Buhara'ya dönen Semetey, annesinden gerçekleri ayrıntısıyla dinler. Görevinin bilincine varır. Kırgızların hanı olmaya ve onları zulüm altında tutan dedesi Yakup ve diğer akrabalarından kurtarmaya ant içer. Annesi Kanıkey'in henüz erken olduğuna dair ısrarına rağmen o yola çıkar. Yolda babasının hocası olan Bakay'ı ve babasının köpeği ile kuşunu bulur. Ardından dedesi Yakup Han'ın karşısına çıkan Manas önce onun tarafından zehirlenmeye çalışılır. Diğer zalim akrabaları Köböş ve Abeke tarafından da kötü karşılanır. Buna rağmen Semetey, babasının bazı emanetlerini alıp geri döner. Ailesini toplar, han olması gereken yurda yerleşir, orada bir oba kurar. Onun geldiğini duyan halkın katılımıyla oba giderek büyüüp güçlenir. Semetey'in kendi saltanatlarını tehdit ettiğini düşünen zalim akrabaları Abeke, Köböş ve Yakup ona bir saldırı düzenlese de başarısız olup tutsak edilir. Kendisine onca zulüm eden bu kimseler Kanıkey tarafından ölümle cezalandırılır. Artık Kırgız yurdu dirlik düzenlik içinde rahat bir yaşama kavuşur. Semetey tıpkı babası gibi cesur, güven duyulan, sevilip sayılan bir han olarak obasının başına geçer. Ayçörek adlı bir han kızıyla evlenir. Semetey, kendisinin mutluluğunu kıskanan Ümütöy'ün saldırısını püskürtüp onu affeder ancak süt kardeşi olan Kaççora'nın ihanetiyle yaşamını yitirir. Düzenin tekrar bozulduğu bu ortamda Kanıkey ve Ayçörek'e düşen gelecek için ümitvar olmaktır.

4.1.10.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Metin tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. Olaylar üçüncü kişi ağzından anlatılmaktadır.

4.1.10.4 Kahramanlar

Semetey: Manas adlı eserde sınırlı özellikleri verilen Semetey, bu kez hikâyenin ana kahramanı olduğu için daha ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir. Onun en belirgin özelliği babasına benzemesidir. Bu benzerlik şöyle betimlenir: “Bakay, başını kaldırıp gence iyice baktı. Bu sarı beniz, kalın kaşlar, uzun kirpikler, zayıf yanaklar, güçlü beden, geniş omuzlar... Aynı Manas Han gibi” (Kallimci, 2006g, s. 23). Semetey'in bir önceki metinde “şımarık” olarak vurgulanan kişilik özellikleri gerçek kimliğini öğrenmesiyle değişmiştir. O artık daha ciddi, oturaklı biri hâline gelmeye başlar.

Manas'ta görülen cesaret, yurtseverlik ve milletseverlik büyük ölçüde Semetey'de de vardır. Onun yaşam amacı milletini dirliğe kavuşturmak, yurdunu bağımsızlaştırmaktır. Amacını “Ata yurduma varmazsam, Kırgız Türklerini kötü kişilerin elinden kurtarmazsam, Türk'ün adını dünyaya duyurmazsam; gök girsin kızıl çıksın!” (Kallimci, 2006g, s. 38) diyerek belirtir. Bu amaçla yaptığı tüm girişimlerde büyük bir cesaret örneği olur. Semetey aynı zamanda dikkat çekecek düzeyde saygılı bir gençtir. Atasına ve halkına zulmeden, kendini öldürmek isteyen akrabalarına bile saygıda kusur etmez.

Bakay: Manas adlı eserde, Manas'ın hocası olarak tanıtılan yaşlı bilge Bakay, Manas'ın Oğlu'nda da Semetey'e yol gösterme işlevini görür.

Ayçörek: Semetey'in eşidir. Semetey'le birbirlerini beğenip evlenirler. O eşine sadık, onu koruyup kollayan bir kadındır. Ayçörek, Semetey'in çocuğunu doğurup, Kırgızlara bir han yetiştirerek, milleti için ümit kaynağı olur.

Kara Han: Semetey'in Buhara hanı olan dedesidir. Semetey'in hanlığını destekler. Onu yıllarca koruyup kolladıktan sonra ona hanlığa dair “Hanlık dediğin bilek işidir, akıl işidir, yürek işidir. Amma aynı zamanda zenginlik işidir. Han dediğin kapısına geleni boş çevirmez. Malından mal verir, hazinesinden altın.” (Kallimci, 2006g, s. 39) gibi öğütler verip yardımcı olur.

Yakup Han: Semetey'in Talas'taki kötü kalpli dedesidir. Semetey'in gelişini haber alınca sevinmemiş, üstelik onu zehirleyerek öldürmeye çalışmıştır. Bununla da yetinmeyen Yakup Han, onun üzerine saldıran orduda yer almıştır. Ancak sonu kendisine çok eziyet çektirdiği Kanıkey'in elinden olur.

Çıyırdı Hatun: Yakup Han'ın eski eşidir. Çıyırdı Hatun, Yakup Han'ı kötülüklerinden ötürü terk etmiş ve onun birleşme teklifini de reddetmiştir. Bu yönüyle o iyilikten yana olanlardandır. Çıyırdı Hatun'un kişiliği onun şu sözleriyle net biçimde ortaya konur: “Yakup Han benim kocamdı ama artık değil. Ben onu Semetey'i öldürmeye çalıştığı gün gönlümden ve aklımdan sildim. Torununu öldürmeye çalışan; oğlunun otağını obasını yakıp yıkan bir zalimle bir arada yaşayamam” (Kallimci, 2006g, s. 45).

Köböş: Zamanında Manas'ı devirip Semetey'in hakkı olan tahta oturmuş zalim bir hükümdardır. Semetey'in akrabası olmasına rağmen onun gelişine öfkelenir, tahtını

tehlikede hissettiğinden onun üzerine ordusuyla saldırır. Ancak onun da ölümü yıllar önce eziyet ettiği Kanıkey'in elinden olur.

Ümütöy: Ayçörek'i sevdiği için onunla evlenen Semetey'e kin güdüp ona saldırır. Aslında babası Kırgızlara çokça hizmet etmiş biridir. Yenilip hatasını anlayınca Semetey tarafından bağışlanır ve onunla dost olup yeniden milletine hizmet etmeye başlar. Semetey atlarından birini Ümütöy'e bağışlar, Manas'tan kalan altın yakalı zırhını ona kendi elleriyle giydirir ve ölene kadar dost kalmak üzere birbirlerine söz verirler.

Kançora:'yla birlikte Semetey'in süt kardeşidir. Ancak Semetey'in kendisine haksızlık yaptığını düşünür ve bu kinle ona karşı düşmanla iş birliği yapar. Semetey'e ihanet ederek onun sonunu hazırlar Külçora.

Diğer Kahramanlar: Akhun Han; Ayçörek'in babası, Semetey'in kayınbabasıdır. Toltoy Akhun Han'a savaş açan bir beydir. Bütün düşüncesi Türkleri yok etmek olan Konurbay süt kardeşini kullanarak Semetey'i ortadan kaldırmaya çalışan bir düşman hanıdır. Abeke Köböş'le birlikte Semetey'in tahtından yararlanan bir başka akrabasıdır. Kumayık, Manas'ın köpeğidir. Atmaca, Manas'ın av kuşudur.

4.1.10.5 Zaman

Hikâye zamanı çok net değildir. Ancak kullanılan alet ve araçlardan, anlatılan siyasi olaylardan hareketle olayların ilk çağlarda yaşandığı tahmin edilebilir. Hikâyenin Manas'ın oğlunun serüveni olmasıyla da Manas'ın yaşadığı dönemden sonra olduğu söylenebilir.

4.1.10. 6 Mekân

Olayların başlangıcında mekân Buhara'dır. Daha sonra olaylar Talas civarında yaşanır. Manas'ın Oğlu'nda mekân olarak serinin değer eserlerinde de olduğu gibi daha çok ağaç gölgesi, otlak, savaş meydanı gibi dış mekânların fazlalığı dikkat çeker.

4.1.10.7 İletilerin Verdiği Değerler

Milletseverlik: Semetey'in ülküsü tıpkı babası gibi milletini zulümden kurtarıp onun dirliğini sağlamaktır. Bu amacını, "Kömür ocaklarında Sarı Kel'i dinledikten sonra Talas'a gidip obamı kurmaya ant içtim. Ata yurduma varmazsam, Kırgız Türklerini

kötü kişilerin elinden kurtarmazsam, Türk'ün adını dünyaya duyurmazsam; gök girsin kızıl çıksın!” (Kallimci, 2006g, s. 38) diyerek ifade eder.

Din: Hikâyede halkın yaşam tarzını belirleyen bir değer olarak din ön plandadır. Olaylar sırasında “Tanrı’m tek evladıma yardımcı ol!” (Kallimci, 2006g, s. 50) şeklinde tanrıya dualar edilir. “Semetey’im seni tanrı korumuş, bana ve halkına bağışlamış.” (Kallimci, 2006g, s. 92) ifadelerinde olduğu gibi iyi işler Tanrı’dan bilinir. Dinin toplum hayatına etkisi, günlük hayatı düzenleyişi ve dini değerlerin atadan çocuğa geçtiği “Buyur yavrum, iç dedi. Ben ihtiyarladım, içemiyorum. Ölümün bana yaklaştığı şu günlerde içki içip günaha girmek istemiyorum.” diyen dedesine karşı Semetey şu yanıtı verir: “İçkiyi benim babam ve anam da içmezlermiş, dedi. Onların içmediği içkiyi ben nasıl içebilirim? Sen bile içmiyor ve günah diyorsun. Senin içmediğin, içkiyi senin önünde nasıl içerim?” (Kallimci, 2006g, s. 29) gibi ifadelerle ortaya konur.

Ülkü ve Mücadele: Semetey’in milletini zulümden kurtarma ülküsü vardır. Hikâyenin olay örgüsü bu ülkü etrafında şekillenir. Tüm çabalar bu ülküyü sağlamak için verilir. Amacın gerçekleştirilmesi için her şeyden önce mücadele azmine ihtiyaç vardır. Bu sebeple hikâye baştan sonra sürekli bir mücadele havası içinde geçer. Hatta her şeyin bittiği anda bile Kanıkey ve Ayçörek hayata tutunup gelecek için mücadeleye vermeye devam ederler.

Sabır ve Ümit: Semetey öldürülünce Kanıkey, zalimlerin eline düşer. Hayatın anlamının kalmadığını sanır. Onun bu düşüncesine karşı Ayçörek’in çıkışı büyük bir erdemlilik örneğidir. “Ölüm çare midir güzel anam? Burada Semetey’in çocuğu, emaneti var. Sabredelim, doğacak çocuğumuzu yaşatalım. O, erkek doğarsa Manas’ın soyunu devam ettirir. Göreceksin, zaman gelecek, kötü günler geride kalacak. İyi günleri birlikte görüp yaşayacağız” (Kallimci, 2006g, s. 110).

Birlik: Hikâyede vurgulanan bir diğer değer birlik olmaktır. Türklerin güçlü olabilmeleri için birlik olmalarının gerekliliğini anlayan Semetey, etrafındakileri bir arada tutmak için mücadele verir. Önce babasından kalma alpler ile birlik olmak için onları affetmekle kalmaz aynı zamanda peşlerinden gidip onları ikna etmeye çalışır. Ardından kendisiyle savaşıp kaybeden Ümütköy’le barışır.

Törenler: Türklere ait bazı tören uygulamaları da hikâyede önemli yere sahiptir. Semetey’le Ayçiçeğin düğünü şöyle tasvir edilir: “Semetey Han’ın yurdunda kısa bir aradan sonra ikinci bir toy daha yaşandı. Kırgız Türkleri dokuz gün dokuz gece yediler, içtiler, eğlendiler. Akın Han kızı Ayçörek, Semetey’in hanımı oldu” (Kallimci, 2006g, s. 81). Semetey süt kardeş edinince de bir tören düzenler. “Alaca kısraklar kestirdi. Kazanlar dolusu et pişirtti. Tulumlar dolusu kımız hazırlattı. Kırgız halkına aş verdi. Oyunlar oynandı; güreşler, yarışlar yapıldı. Herkes yedi, içti, eğlendi. Kanıkey Külçora ile Kançora’yı emzirdi” (Kallimci, 2006g, s. 76).

Af: Affetmek ve merhamet etmek hikâyenin rol modeli olan ana kahramanı Semetey’in şahsında gösterilmiştir. O, önce kendisine saldıran zalim akrabalarını, sonra da yine kendisine saldıran Ümütöy’ü bağışlar, onlara merhametli davranır.

Görev Bilinci: Bakay’ın Semetey’i görevi hakkında bilinçlendirmeye çabalaması, bunun için verdiği öğütler önemli değer yargıları içerir. “Su uyur, düşman uyumaz. Çinliler uyumuyor. Kalmuk hanı Konurbay fırsat kolluyor. Arada bir üzerlerine gitmek gerek. Onlara gözdağı vermek gerek. Atalarından, sığırlarından, eşyalarından ganimet almak gerek...” (Kallimci, 2006g, s. 62) gibi.

4.1.11 Ölümsüzlük Pınarı

Yapıt, Başkurt Türklerine ait olan Ural Batur destanının çocuk edebiyatı ürününe dönüştürülmüş biçimidir. Ural Batır destanı, Başkır/Başkırt/Başkurt Türkleri’nin, Ural Batır isimli (Batır = Batur: Yiğit, Bahadır) Kahramanın etrafında örülmüş bir destandır. Yaklaşık 1400 mısradan oluşur. Ural Batur’un doğumu, büyümesi ve işlerini anlatır. Ural-Batır destanı kubair isimli eski Başkurt halk şiir edebiyat türüne aittir. Eser 4576 şiir ve 19 nesir satırdan ibarettir.

4.1.11.1 Konu

Ural’ın ölümsüzlük pınarını bulup yurdunu ölümden ve türlü kötülüklerden kurtarmak için girdiği mücadele.

4.1.11.2 Özet

Canverdi’nin oğulları Şülgen ve Ural, ölümsüzlüğün imkânı üzerine düşünürken bir huma kuşundan ölümsüzlük pınarının varlığını öğrenirler. Bunun üzerine Şülgen ve Ural, ölümsüzlük pınarını bulup yurtlarına getirmek amacıyla yola çıkarlar. Bir yol

ayrımına geldiklerinde Şülgen tehlikesiz yolu seçip oradan gider. Ural ise tehlikeli yoldan devam eder ve karşısına halkını tutsak eden ve halkına eziyet eden kötü bir padişah çıkar. Katil padişahı yenip halkı zulümden kurtaran Ural, onun kızıyla evlenip Yayık adlı bir de çocuk sahibi olur. Bir düre sonra yola çıkma amacını hatırlar eşini ve çocuğunu bırakarak tekrar yollara düşer. Yolda yine halkına kötü davranan başka bir zalim padişahla karşılaşır. Ural, onu da yener ve kızıyla evlenip, bir çocuk sahibi daha olur. Öte yandan art niyetli Şülgen kardeşinin güç kazanmasını çekemediğinden onun düşmanlarıyla iş birliği yaparak onu ortadan kaldırmaya çalışır fakat başarılı olamaz. Şülgen, iş birliği yapmak için ölümsüzlük pınarının bulunduğu ülkenin padişahı Samrav'ın kızı olan tutsak Ayhılıv'la evlenir bir süre sonra amacını unutup Ayhılıv'ın kız kardeşi Huma'ya göz koyar. Fakat Huma Ural'a aşıktır. Ural, yıllar sonra kendisini bulup yardımına koşan oğullarıyla birlikte kötü devlere karşı savaşmış ve galip olmuştur. Sonunda ölümsüzlük pınarını bulur, bu pınardan içeceği sırada bir ihtiyarın uyarısıyla vazgeçer. Doğanın doğum-ölüm döngüsüyle işlediğini fark eder ve bu kuralı bozmaktan vazgeçer. Kardeşi Şülgen'in ihanetiyle yaralanıp ölür.

4.1.11.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâye, üçüncü kişinin ağzından “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır.

4.1.11.4 Kişiler

Ural: Hikâyenin ana kahramanıdır. Olay örgüsü büyük ölçüde onun serüvenleri etrafında şekillenir. Ural, Canverdi'nin küçük oğlu, Şülgen'in kardeşidir. Onun en belirgin özelliği merhametli biri olmasıdır. Öyle ki o hayvanların öldürülüp yenmesinden bile rahatsızlık duyar. İnsanların ölümlü olmasını kabullenemeyip buna çözüm aramaya başlar. Mücadeleci kişiliği onun bir başka belirgin yönüdür. Her defasında durulsa da gayesini hatırlayıp yolculuğuna devam etmesiyle gayesini unutup olduğu yerde kalan kardeşinden ayrılır. Ural, iyi niyetli biridir. Kardeşinin tüm art niyetli tavırlarına rağmen ondan ümidini yitirmeyip ona güvenir ve onun ihanetiyle hayatını kaybeder. Diğerlerine oranla fiziksel betimlemesi fazla yapılmamış olan bu kahraman daha çok kişilik özellikleriyle ön plana çıkmıştır.

Şülgen: Canverdi'nin büyük oğlu, Ural'ın ağabeyidir. Kıskanç, bencil ve art niyetli biridir. Önce huma kuşunun öldürülmesinde ısrar eder. Sonra kardeşinin şöhretini kıskanıp düşmanla ona karşı birlik olur. Kolay yolu kendisi seçip tehlikeli yolu kardeşine

bıraktığı gibi rahata kavuştuğu an yola çıkma amacını unuttur ve olduğu yerde kalır. Düşmanlar tarafından onun bu özelliği kullanılıp kardeşine karşı kışkırtılır. Tüm bu özellikleriyle o kardeşinin tam karşısında yer alıp kötülüğü temsil etme işlevi üstlenmiştir.

Huma: Olağanüstü özelliklerle donatılmış bir karakterdir. Samrav padişahının kızıdır. Ural'ın karşısına önce avlanmış bir kuş olarak çıkıp dile gelir ve ondan kurtulur. Çok sonraları kendisine acıyan Ural'a âşık olup onunla evlenir. Ural öldüğünde kendini kuşların arasına katıp göğe yükselir. Böylece o günden sonra huma kuşu adıyla anılan kuş türünün nesli başlamış olur.

Kahkaha Sultan ve Katil Padişah: Ural'ın mücadele ettiği kötü yöneticilerdir. Kahkaha'nın oğlu Zerkum ve yanlarına çektikleri Şülgen'le birlikte Ural'a karşı savaşır. Yayık, Nöğöş ve İdil, Ural'ın üç farklı eşinden olma çocuklarıdır. Yıllar sonra her biri birer bahadır olup savaşta babalarına yardım ederler. Hakmar ise Şülgen'in oğlu olsa da babasının kötülüğünü onaylamayıp amcası Ural'ın saflarında savaşır.

4.1.11.5 Zaman

Hikâyede zaman herhangi bir yıl, ay ya da mevsim olarak belirtilmemiştir. Ancak anlatılan yaşam tarzından hareketle olayların tarih öncesi çağlarda geçtiği söylenebilir. Uygarlık çabasındaki aşamalar, kullanılan savaş ve ev âletleri ve İdil, Hakmar, Yayık, Nöğöş ırmaklarının henüz doğmadığı zamanlarda... Şülgön'ün bir göl olup yayılmadığı zamanlarda..." (Kallimci, 2006ğ, s. 5) ifadesi bu saptamayı yapmaya olanak verir.

4.1.11.6 Mekân

Olayların Kafkasya'nın kuzeyinde, Ural dağlarının eteklerinde geçtiğini saptamak için metinde geçen İdil nehri işlevseldir. Yine sonradan oluşma dağların adı Ural konur. Ayrıca hikâyenin girişinde Asya'nın Kuzeybatısında, şimdiki Ural dağlarının uzandığı fakat henüz dağ olarak şekillenmediği yerlerde şeklinde belirli bir mekân tasviri de vardır. Onun dışında eylemler genellikle orman, su kıyısı, göl gibi mekânlarda gerçekleşir.

4.1.11.7 İletilerin Verdiği Değerler

Ölümlülük: Olay örgüsünü şekillendiren temel mesele Ural'ın ölüm gerçeğinden duyduğu rahatsızlık ve onu ortadan kaldırma isteğidir. Aslında tüm mücadelenin temelinde bu yatar. Ancak onca uğraşa rağmen sonunda Ural ölümsüzlüğü yurduna getirmekten bir bilgenin öğütleri doğrultusunda vazgeçer. Çünkü ölüm doğanın bir kanunudur. Onu yok etmek doğanın dengesini alt üst edecektir. Hatta hikâyenin ilk kısmında Ural'ın babası hayvanları toplayıp onlarla ölümsüzlük meselesini tartıştığıında olumsuz karşılıklar alır. Hayvanlar âlemi de böyle bir durumun doğal dengeye zarar vereceği fikrindedir. Kültürlerin temel bileşenlerinden olan dinlerin de çokça vurguladığı ölümlülük metnin taşıdığı asıl değerdir.

Kalıcılık: İnsanoğlu, fitratı gereği kalıcılığı yakalamak, anılmak, dünyada kendisi kalamasa da adını bırakmak ister. Zaten fiziksel ölümsüzlüğü aramak boşuna bir uğraştır. Asıl olan ismin anılması yoluyla kalıcılığı yakalamaktır. Hikâyede Ural tam ölümsüzlük suyunu bulmuşken onu engelleyen ihtiyar: “Yiğit! Sana söyleyeceklerim var. İnsanoğlu ölmek ister. Dünyada sonsuza dek yaşamak ister. Görüyorum ki sen de bu istektesin. Ölenler ağacın kuru yapraklarıdır. Bazı yapraklar kuruyup düşecek ki yerine yenileri, taze yapraklar şeklinde yerleşecek. Sakın ola ki ölümsüzlük suyunu içme. Bu dünyada hiçbir canlı sonsuza kadar yaşamamalı, yaşayamaz. Sonsuza kadar yaşayacak olan tek şey vardır. İyilik. Sen iyiliklerle ve adınla zaten ölümsüzleştin.” (Kallimci, 2006ğ, s. 82) cümleleriyle bu savını belirtir.

Özgürlük: Hikâyenin ana kahramanı olan Ural'ın karşısına çıkan diğer sorunlardan biri de tutsaklıktır. Buna karşı Ural özgürlük değerinin taşıyıcısı olarak halkı kötü yöneticilerin tutsaklığında kurtarmak için çabalar ve bunu başarır. Bu uğraşlar onun asıl hedefine ulaşmasını geciktirse de özgürlük savaşından vazgeçmez.

Birlik: Zorluklara karşı birlikte mücadele etmek gerekliliği hikâyede birliğin bozulmasının olumsuz sonuçlarına işaret edilerek gösterilmiştir. Kardeş oldukları hâlde Ural ile Şolgen aynı safta yer alamadıklarından güçlük yaşamışlardır. Buna karşın düşman padişahlar birlik olabilmıştır. Yine Ural'ın oğulları da babalarıyla birlik kurmuştur. Tüm bu olaylar birlik olmanın değerini hikâyede vurgulamaktadır.

Yardıms severlik: Ural, yoksullaştırılmış, aç bırakılmış, zayıflamış hâldeki tutsakları kaderleriyle baş başa bırakmak yerine onlara yardım elini uzatır. Bu sayede düşmanlarının üstesinden gelir. Yardıms severlik, onun başarıya ulaşmasının ve ödüllendirilmesinin sebebi olarak vurgulanır, hikâyede aktarılmaya çalışılan bir değer olarak öne çıkar.

Mücadele: Mücadele ruhu, olay örgüsünün tamamına sinmiştir. O, hedefe ulaşmanın biricik yolu olarak gösterilip aktarılmaya çalışılan bir değer olmuştur. Nitekim Ural'ın da karşıtlarının da hedeflerine ulaşmak için tuttıkları yol hep bir mücadele hâlinde olmalarını gerektirmiştir.

Cesaret: Mücadelenin, başarının temelinde kahramanın cesareti vardır. O karşısına çıkan her tür zorluğa karşı cesareti sayesinde dik durabilmiştir.

Törenler: Türk destanlarının temel unsurlarından olan toylar Ölümsüzlük Pınarı adlı eserde de yer alır. Herhangi bir kutlama sebebi doğduğunda (evlilik, doğum vb.) hemen bir toy verilir. Ural'ın her evliliğinde mutlaka bir toy düzenlenir.

Danışma: Karar almadan önce bireyin kendi dışındakilerle fikir alışverişi yapması hikâyede örneklenmiştir. Canverdi, ölümsüzlük bahsinde etrafındaki hayvanlara danışır. Onlardan fikirlerini ister. Onlarla birlikte karar alır. Hatta kendi fikri kabul görmese bile buna saygı duyar.

Merhamet: Hikâyenin ana kahramanı olan Ural'ın kişiliğinde temsil edilen ana duygulardan biri merhamettir. Ural'ı ölümsüzlük arayışına iten kendi nefsinin emri değil, etrafındaki tüm canlıların ölümü karşısında duyduğu acımadır. Tutsaklara yardımında da kardeşini bağışlamasında da hep bu duygu yönlendirici olmuştur.

Hayvanseverlik: Avcı ve toplayıcı bir toplumda yaşamasına rağmen Ural, hayvanların öldürülüp yenmesinden rahatsızdır. Bu düşüncelerine hikâyede şöyle yer verilmiştir: “Ben, hayvanların öldürülmesini istemiyorum. Bize aş olmak için onların öldürülmelerine üzülüyorum. Ava çıkmayacağım. Hiçbir canlıyı öldürmeyeceğim. İnsanlar ölmemeli. Hayvanlar ölmemeli. Ölüm yok olmalı. Hayvanlar da can taşıyor, dedi. Av-

ladığımız bir hayvan, boğazına bıçak dayanınca çok üzülür. Ağzıyla bir şey söyleyemese de kalbi korkuyla çarpar. Biz insanlar, ne yazık ki beslenmek uğruna hayvanların ölümü oluyoruz” (Kallimci, 2006ğ, s. 7, 8).

Empati: Kişinin karşıdakinin duygularını anlayıp ona göre tavır takınması, çocuklarda geliştirilmesi istenen davranıştır. Bunun için model olarak kullanılabilir bir durum bu hikâyede de yer alır. Ural, hayvanların öldürülmesine karşı çıkarken bir empatiye başvurur: “İşin bir de tersini düşünsene, dedi. Hayvanlar toplansalar. Hepsi bizim üzerimize saldırsalar. Onları canından eden ölüm, bizim de canımızı almaz mı?” (Kallimci, 2006ğ, s. 8).

4.1.12 Ya Ben İstanbul’u Alacağım

Eser, tarihi bir olayın İstanbul’un fethinin çocuk edebiyatı ürününe dönüştürülmüş bir anlatıdır.

4.1.12.1 Konu

Fatih Sultan Mehmed Han’ın İstanbul’u fethidir.

4.1.12.2 Özet

Sultan Murad Han, başkent Edirne’den Osmanlı Devleti’ni başarıyla yönetmekte, bir yandan da küçük şehzadesi Mehmed’i en iyi şekilde yetiştirmeye çalışmaktadır. Ülkesinin en iyi hocalarını tutup oğlunun eğitimini en iyi şekilde yürütmeye gayret eder. Mehmed 12 yaşına geldiğinde babasının yorgunluğu üzerine tahta çıkar fakat bu, devlet erkanınca pek doğru bulunmaz. Tahta bir çocuğun çıkmasını fırsat bilen Haçlılar saldırıya geçince Murad Han yeniden ordunun ve devletin başına geçer. Bu hâlde Mehmed yeniden şehzade olur. Yıllar sonra Murad’ın ölüm haberini alan genç Mehmed artık kesin olarak tahta oturur. Önce barışçı bir üslupla düşmanlarıyla olan antlaşmalarını yeniler. Sonra kendisini taciz eden Karaman beyiyle ilgilenir. Mehmed artık hedefe kitlilenmiş, İstanbul’a yönelmiştir. Gerekli önlemleri alır, yeni bir hisar yaptırır, olası yardımların önünü keser, silahlar üretir... Dehası sayesinde bu kenti fetheder, “fatih” unvanını alır. Yerli halka güven, barış ve huzur getirir.

4.1.12.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâye, “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır. Anlatıcı hikâye sırasında bir kez araya girerek okurla metin arasındaki mesafeyi kapatır.

4.1.12. 4 Kişiler

Fatih Sultan Mehmed: Hikâyenin ana kahramanıdır. Olay örgüsünün hemen her yerinde o vardır ve baştan aşağı bir rol modeli olarak sunulmuştur. Onun kişiliğindeki değerler aynı zamanda hikâyenin iletmek istediği değerleri oluşturur. Mehmed'in hedefine ulaşması birdenbire değil aşamalar içinde gerçekçi olarak gösterilmiştir. Söz gelimi Mehmed henüz küçük bir şehzadeyken disiplinsiz, şımarık, saygısız bir çocuktur. Hocası Molla Gürânî'ye saygısızlık edip dersten kaytarmak istese de babasının iradesiyle yola getirilir. Mehmed yavaş yavaş istenilen özellikleri kazanır. Önce sabırlı olmayı öğrenir. Taht kendinden bir süreliğine alınsa da o sabrederek pişmeyi bekler. O, donanımlı bir liderdir. Beş dil öğrenir, matematikten astronomiye, fizikten coğrafyaya dek birçok disiplini öğrenir. Mehmed hoşgörülü biridir, ele geçirdiği kentlerdeki insanlara ve hatta kendine başkaldıran beylere olabildiğince yumuşak davranıp kan dökmeksizin meseleleri çözmeyi yeğler. Bilime ve bilgene; eğitime değer verir. Hocalarına saygıda kusur etmez, onları el üstünde tutar. Oldukça demokrat bir tavra sahip olduğundan devlet işlerini farklı akıllara danışarak karara bağlamaya özen gösterir. Kararlılığıyla da ön plana çıkan biri olarak tüm yoldan saptırıcı olaylara rağmen hedefi olan İstanbul'un fethinden vazgeçmez.

Murad Han: Fatih'in babası, devletin ondan önceki yöneticisidir. O, dedesi Osman Gazi'ye ve diğer atalarına layık olmaya çalışan, devleti iyi yöneten bir handır. Bu sayede düşmanlar ondan çekinir olmuştur. Onun da her Türk hanı gibi İstanbul'u fethetme ülküsü varsa da bunu gerçekleştiremez ancak oğlunu bu iş için yetiştirir. Ona en iyi hocaları tutup en iyi eğitimi almasını sağlar. İlerleyen yıllarda onu yanında savaşlara götürüp uygulamalı olarak ordu yönetimini öğretir. Amasya'ya yollayıp devlet yönetimini öğrenmesini sağlar. Bir ara oğlunu tahta oturarak onu sınar. Ölmeden önce de ona İstanbul'u fethetmesini vasiyet eder. Henüz kırk yedi yaşında yaşamını yitirir.

Akşemsettin: Fatih'in en ünlü hocasıdır. Hacı Bayram Veli'nin öğrencisi olarak hocasıyla beraber saraya geldiği yıllarda henüz çok gençtir. Hatta sakalı bile çıkmadığı için lakabı kösedir. Murad Han onun değerini anlayıp oğlunun hocası olmasını istese de Hacı Bayram biraz daha pişmesi için onu yanında götürür. Ancak sonraki yıllarda Fatih'in en yakın akıl hocası o olacaktır. Fatih'i yalnızca bilgi yönünden değil duygu bakımından da eğiterek bir dünya fatihi olmasını sağlamıştır.

Hacı Bayram Veli: Murad Han devrinde Ankara’da ünlü olan bir bilge kişidir. Han, onun etrafında toplanan kalabalığa bakıp etki gücünü görünce kaygılanır ve onu tanımak için sarayına davet eder. Sonradan onun devleti için büyük bir nimet olduğunu fark edip onu ve erkanını devlet korumasına alır.

Bunun dışında hocalar, vezirler, komutanlar, elçiler gibi birçok figüratif karakter hikâyede yer alsa da detaylı olarak betimlenmezler. Onlar yalnızca olay akışında gerekli yerlerde ortaya çıkıp küçük müdahalelerde bulunurlar.

4.1.12.5 Zaman

Olayların geçtiği zaman olay akışından ve karakterlerden hareketle net bir biçimde belirlenebilir. Olaylar Fatih’in doğduğu tarih olan 1430’da başlayıp İstanbul’un fethedildiği 1453’te sona erer.

4.1.12 6 Mekân

Olaylar genellikle Edirne’deki Osmanlı sarayında geçer. Fetih hazırlığı, Fatih’in yetiştirme süreci hep orada olur. Son bölümde mekân İstanbul’dur.

4.1.12 7 İletilerin Verdiği Değerler

Bilgi ve Eğitim: Hikâyede olay örgüsünün ana hatlarını oluşturan İstanbul’un fethi olayının hazırlayıcı koşullarının başında bilgiye, bilime ve eğitime önem vermek yer alır. Fetih dahil, ulaşılan her başarıda bunlara verilen değer katkısı olduğu ve önemi metinde sezdirilir. Sözelimi Murad Han, bir hoca olan Hacı Bayram’a saygıda kusur etmemeye çalışır, onun ilminin genişliğinin farkına varınca onu korumaya alır. Yine Akşemsettin’in ilmine verdiği önem sebebiyle onu oğlunun hocası olarak görmek ister. Onun için bilgi ve onun aktarıcısı konumundaki eğitimci devletin yarınki hanı olacak olan şehzadeden bile önemlidir. Hatta Gürânî ile birlikte oynadığı küçük bir oyunla oğlunun öğretmen/hocanın sultandan bile önemli olduğunu fark etmesini sağlar. Hocasına karşı saygısızlık eden küçük Mehmed onu babasına şikâyet edince babası da hocadan korktuğu izlenimini uyandırıp eğitmenin önemini vurgular. Mehmed de ilerleyen yıllarda eğitime önem veren biri hâline gelir. Öyle ki padişah olduğunda bile derslerine devam etmek ister. Başta Akşemsettin olmak üzere hocalarını yanından ayırmaz. Dünya tarihinde yer eden bir başarıya bu özelliği sebebiyle imza atması bilginin, eğitimin önemini anlatmak için önemli bir unsurdur.

Hoşgörü: Fatih'in insanlık âlemine kattığı değerlerden biri olan hoşgörü ve bunu sağlayan insancıl tavrı hikâyedeki tavırları ve sözleriyle yansıtılmıştır. O, İstanbul'u fethettiğinde korku içinde sonlarının geldiğini bekleyen masum insanlara dokunulmasını yasakladığı gibi onların güvenliğini garantisi altına alıp önemli bir ders verir. Bu sayede civar ülkelerde de hoşgörüsünün ünü yayılan Türkler artık yerli yabancı birçok mazlumun umudu olur. Hikâyede hoşgörülü oluşun sonuçları İstanbul'un yerli halkının "Burada kardinal külahı görmektense Türk sarığı görmeyi yeğleriz." cümleleriyle gösterilmiştir.

Barış: Olabildiğince az kan dökülmesi, işlerin öncelikle uzlaşmayla halledilmesi, savaşın son seçenek olması Fatih'in önemli tercihleridir. Sözelimi o kendine başkaldıran Karaman beyinin özrünü kabul edip kan dökülmesini önler, yine İstanbul'u kuşatmadan önce kan dökmek, can almamak için kentin teslim edilmesini teklif eder. O, bu özellikleriyle toplumsal huzurun sağlanması için çabalayan biri olarak görünür. Barış yanlısı olduğunu şöyle ifade eder: "Hepsi insan, hepsi de can taşıyor. Biz, onlar ordu toplayıp üzerimize yürüdüğü için buradayız. Topraklarımızı, vatanımızı, milletimizi korumaya çalışıyoruz. Savaş başlarsa çok kan akar, çok kişi ölür. Belki barış teklifimiz kabul edilirse binlerce kişi ölümden kurtulur; Akacak kan akmaz." (Kallimci, 2006h, s.40)

Mücadele: Gerek Murad Han'ın gerekse oğlu Fatih'in amaçları doğrultusundaki genel tavırları, mücadele hâlinde olmaktır. Düşmanın da aynı tavrı takınması çatışma hâlini doğurur. Ancak sona doğru mücadeleden vazgeçen Avrupalı birtakım savaşçılar bu yüzden yenilen taraf olur. Oysa ki mücadeleden vazgeçmeyenler kazanan taraftadır.

Kararlılık: Fatih'in İstanbul'u fethetmek gibi büyük bir başarıya ulaşmasını sağlayan temel etkenlerden biri de kararlı olmasıdır. O, fethetme hazırlanırken de kuşatma sürerken de kendisini yolundan çevirmeyi deneyenlere kulak asmaz ve hedefinden vazgeçmez. Rumlardan hediyeler alan ve onların bekasını dileyen paşasının kendini vazgeçirme girişimleri Fatih'e etki etmez. Kararlılığını "Ya ben İstanbul'u alacağım, ya İstanbul beni!" diyerek gösterir.

Sabır: Küçük şehzadenin İstanbul fatihi olması için geçen süreçte en büyük gereklilik sabırdır. Hocaları ve babası için de durum böyledir. Mehmed, henüz on iki yaşında iken çıktığı tahttan inmek zorunda kalır. Büyümesi, yetişmesi ve tahta çıkabilmesi için

zaman gereklidir. Tahttan indiği için babasına güvenmez, darılmaz. İyi bir han olabilmek için büyük bir sabırla geleceğe hazırlanır.

Din: Hikâyede din, kişilerin davranışlarını, düşüncelerini, duygularını belirleyen önemli bir unsurdur. Hem Murad Han hem de Fatih, eylemlerinde öncelikle Allah rızasını gözetme düşüncesindedirler. Başarılarını Allah'a dayandırırılar. Allah'tan yardım ister ve yine ona şükrederler. Bizans halkında da aynı davranışlar ya da dinî mucizelere inanışlar görülür. Kuşatma biterken Ayasofya Kilisesi'ne sığınan halk bir meleğin gelip Türkleri yeneceğine, kendilerini koruyacağına inanır. Bunu bir Bizanslının şu sözlerinden anlamak mümkündür: “-Ağlama yavrum, dedi. Türk padişahı buraya kadar gelecek. O anda elinde kılıçla gökten bir melek inecek. Şu, direkte resmi bulunan havarilerden biri canlanacak. Melek kılıcı o havariye verecek. O da kılıcıyla hem padişahı, hem de bütün Türkleri öldürecek. Korkma! İntikamımız alınacak, kurtulacağız” (Kallimci, 2006h, s.112).

Sadakat: Sadakat değeri, hikâyede karşıtı niteliğindeki ihanetin olumsuzlanmasıyla verilmiştir. Kendi soyuna ihanet eden eski şehzadelerden Orhan'ın intiharı üzerine Fatih şöyle der: “Bir insanın kendi milletine ihanet etmesi ne kadar acı!” (Kallimci, 2006h, s.155).

4.1.13 Yardımsever Avcı

Eser, Kazak Türklerine ait olan Kambar Batır destanının çocuk edebiyatı ürününe dönüştürülmüş biçimindedir.

4.1.13.1 Konu

Kambar ile Nazım'ın kavuşmak için gösterdiği çabalardır.

4.1.13.2 Özet

Nazım Kız, babası Azimbay ve altı erkek kardeşiyle birlikte obasında zengin ve mutlu bir yaşam sürmektedir. Ancak 18 yaşına gelip evlenmek istemesine rağmen fazla baskı görmesi nedeniyle kimseyi tanımak için fırsat bulamaz. Yoksul ailesini geçindirmek için avcılıkla uğraşan kahramanlıklarını ve yiğitliğini duyduğu Kambar'a gönüllü kayar. Karşılaştıklarında Kambar da Nazım'ı beğenir. Azimbay kızının kendine damat beğenmesi için bir tören düzenler fakat yoksulluğundan çekinen Kambar, kızın karşısına çıkamaz. Nazım Kız'ın güzelliğini ve eş aradığını duyan

komşu Moğol hanı Karaman Han, kızı zorla almayı planlar. Bunun için yardımcısı Kelmembet'i oraya yollayıp kışkırtıcı bir üslupla konuşmasını emreder. Azimbay'ın huzurunda hakaretler savuran Kelmembet dövülür, yanındaki yirmi askeri öldürülür. Buna öfkelenen Moğol hanı Azimbay'ın obasını kuşatır. Nazım Kızla evlenebilmek için babasını zorla ikna eder. Azimbay son çare olarak Kambar'dan yardım ister. Kambar cesareti sayesinde Moğol hanını yenip sevdiği Nazım'la evlenir. Mutlu sona ulaşır.

4.1.13.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâye üçüncü kişinin anlatıcı tarafından “tanrısal bakış açısı” ile anlatılmıştır.

4.1.13.4 Kişiler

Kambar: Nogay Türklerinden olan Kambar bir evin tek oğlu, tek çocuğudur. Boylu boslu, geniş omuzlu, pazısı kuvvetli, korkusuz bir yiğittir. Her Türk gibi o da bir savaşçı olarak yetiştirilmiştir. Babasının adı Alimbay, anasının adı Ravşan'dır. Kişilik özelliklerinin başında yardımseverlik gelir. Ömrünü ailesine ve eline bakan diğer ailelere bakmaya, beslemeye adanmıştır. Bunun için sürekli ava çıkıp nasibini arar. Av; onun için bir eğlence ya da spor değil, geçim sağlama aracıdır. Hatta en az hayvanın ölmesi için yeterli yiyeceği bulunca avı bitirir. En büyük korkusu eğer başına kötü bir şey gelirse çevresinde ona muhtaç olan bu insanların düşeceği zordur. Öte yandan cesaret timsali biri olan Kambar, bu özellikleri sayesinde Nazım'ın hem sevgisini hem kendisini kazanır. Kambar ayrıca bir yurtseverdir. Yurdunu ve milletini düşman tehdidinden kurtarmak için canını ortaya koyabilmiştir.

Nazım Kız: Hikâyede fiziksel güzelliğiyle ön plana çıkan bir kahramandır. Bu güzelliği “İnce belli, fidan boylu, güzel kız. Büyümüş, on sekiz yaşına gelmiş, daha bir güzelleşmiş ve serpilmişti. Giyinmesini ve süslenmesini de bilirdi. En pahalı kumaşlardan en güzel elbiseleri giyerdi. Saçlarını örük yapar ve belinin üstüne salardı. Başına tilki kürkünden borkünü giyer, alnına pırlantalar takardı. Salınarak yürüdüğünü görenler hayran olurdu.” (Kallimci, 2006, s.8) cümleleriyle betimlenir. Lükse önem vermesi olumsuz bir yönü olsa da Nazım Kız, aile ve vatan sevgisiyle doludur ve bu yönüyle olumlu bir örnektir. Ailesini üzmemek onun temel amacıdır. Yurdunu Moğol tehdidinden kurtarmak için bir başkasını sevmesine rağmen babasının isteğiyle Moğol hanıyla evlenmeye razı olarak kendi varlığını yurduna feda eden bir model olur.

Azimbay: Kazak Türklerinin varlıklı beylerinden biridir. Nazım Kız'ın babasıdır. Kızını çok sever ve korur. Moğol hanıyla savaşmayı göze alamasa da yurdunu korumak için çok sevdiği kızını feda ederek erdemli bir duruş sergiler.

Yenge: Nazım Kız'a akıl veren ve yardım eden birisidir. Genellikle babasıyla ve diğer insanlarla olan iletişimine yardımcı olur.

Kelmembet: Moğol hanı Karaman Han'ın sağ koludur. Ona elçilik eder. Küstahça tavrından ötürü yirmi askerini, burnunu ve bir kulağını yitirir. Moğol hanının Azimbay ve Kambar'la iletişimini sağlayan bir aracı rolündedir.

Karaman Han: Komşu Moğol hanıdır. Kendini herkesle bir tutmadığından damat seçme törenine katılmayıp kızını zor kullanarak almak ister. Yolladığı elçi dövlünce öfkelenip Azimbay'ın obasını kuşatır. İstediklerini zorla yaptırmaya çalışır ama Kambar tarafından engellenir.

4.1.13.5 Zaman

Hikâyede zaman unsuru yıl, ay, mevsim olarak belirtilmemiştir. Ancak anlatılan yaşam tarzından hareketle olayların Orta Çağ'da geçtiği söylenebilir. İslamiyet'in etkileri, feodal yaşam tarzı, savaş aletleri bu saptamayı yapmaya fırsat verir.

4.1.13.6 Mekân

Hikâyedeki etnik yapıya ve komşu adlarına dayanarak olayların Orta Asya'da geçtiği söylenebilir. Nuv gölü, doğal güzelliğiyle Nazım Kız'ın rahatladığı bir mekân olarak vurgulanır. Kambar ise daha çok avcılık yaptığından ormanlık alanda bulunur.

4.1.13.7 İletilerin Verdiği Değerler

Konukseverlik: Hikâyede konuğun önemli bir değer olarak bilinmesi dikkat çeker. Özellikle Kambar'ın "Türk milletinin töresinde konuğun kapıdan çevrildiği görülmüş müdür? Evimiz kim olursa olsun, bütün konuklara açıktır. Fakirin has fakiriyim. Fakirliğimi gizlemeye gerek duymam. Giydiğim maral derisi, yediğim kuş eti. Kesip önünüze koyacak koyunum yok ama size kurutulmuş kuş eti ikram edebilirim." (Kalimci, 2006ı, s.70) gibi cümleleri konuğu kutsal bilme ve ona ikramda bulunma geleneğini yansıtır.

Birlik: Hikâyede karşılaşılan tehlikelerin ve zorlukların üstesinden gelmenin anahtarı birlik olmak sunulmuştur. Azimbay'ı zor durumdan kurtaran onun kendisine kırgın olmasına rağmen Kambar'dan yardım isteyip onunla birlikte savaşmayı seçmesidir. Hanından aldığı görevle tek başına Azimbay'ın karşısına çıkan ve ona hakaret eden Kelmembet'in aldığı cevaba karşı ordusunu toplayıp gelmesi olumsuz örnek üzerinden de olsa birlik olmanın önemini vurgulamaktadır.

Yardımseverlik: Yardımseverlik, hem esere seçilen ad hem de işlenen konu bakımından hikâyede en baskın değerdir. Hikâyenin ana kahramanı ve rol modeli olarak sunulabilecek kişisi Kambar'ın yaşamı insanlara yardım etmek, yoksulları doyurup giydirmek üzerine kuruludur. O, yoksul hâline rağmen eline bakan ailelerin ihtiyaçlarını gidermekle meşguldür. Bununla da kalmaz zor durumdaki Azimbay'ın obasına da yardıma koşar. Rol modelin bu en belirgin özelliği hikâyede vurgulanan esas değer olan yardımseverlik olduğunu gösterir.

Mücadele: Mücadele kavramı, olay örgüsünün tamamına sinmiştir. O, hedefe ulaşmanın biricik yolu olarak gösterilip aktarılmaya çalışılan bir değerdir. Kambar'ın da Karaman Han'ın da hedeflerine ulaşmak için mücadele içinde olmaları gerekmiştir. Hatta Kambar'ın hayatı bir geçim mücadelesi şeklinde sürmektedir. Hikâyede başarılı olmanın yolu mücadeleyi sonuna kadar sürdürmek, ondan vazgeçmemek olarak gösterilmiştir. Nitekim kazanıp mutlu sona ulaşan Kambar, bir an bile mücadeleden vazgeçmemiştir.

Cesaret: Mücadelenin, başarının temelinde kahramanın cesareti vardır. Kambar, karşısına çıkan her türlü zorluğa karşı cesareti sayesinde dik durabilmiş, yurdunu ve halkını kurtarıp mutlu sona ulaşmıştır.

Din: Yardımsever Avcı adlı hikâyede İslamî inanış ve uygulamalar yer alır. Sıklıkla Allah'tan yardım istenir. Ulaşılan başarılar için Allah'a şükredilir. Kader anlayışı bir yaşam tarzı olarak benimsenmiştir. “Cennetten çıkmış huri gibi...” (Kallimci, 2006ı, s.8) “Allah'ım şu kaplanı öldürmekte bana yardım et. Anamı babamı kimsesiz bırakıp ağlatma. Benden yiyecek bekleyen muhtaçları korumasız bırakma.” (Kallimci, 2006ı, s.20) “Allah bana fakirliği layık görmüş.” (Kallimci, 2006ı, s.42) “Allah sağlık verirse.” (Kallimci, 2006ı, s.75) gibi dua ve ifadelerde dinin etkisi görülür.

Törenler: Türk destanlarının ana motiflerinden olan toy bu hikâyede de yer alır. Hikâyenin mutlu sona erişi “Sekiz kanatlı, çevresi gümüş ve tepesi altın işlemeli büyük otağ dikilsin. Bütün obalara, beylere, halkıma haber salınsın. Koyundan sığırdan ne varsa yemek için kesilsin. Hazinemi bu düğün için sonuna kadar açıyorum. Masraftan kaçılmasın. Kırk gün kırk gece toy yapılacaktır.” (Kallimci, 2006ı, s. 89) cümleleriyle duyurulan bir toyla kutlanır.

Danışma: Azimbay, kız babası olarak kızını kendi istediği birine vermek yerine onun seçim özgürlüğüne sahip olmasını sağlamak için bir tören düzenler. Törene gelen erkekler arasında kızının seçim yapmasını istemiş ve kararına da saygı duymuştur. Yine kızını Moğol hanıyla evlendirmek zorunda kalınca bile kızının rızasını almak istemiş, fikrini sormuştur.

Merhamet: Kambar, savaşçı bir yiğit olsa da savaştan ve kan dökmekten mümkün olduğunca uzak durur. Moğollara teke tek dövüş teklif etmesinin nedeni de masum ve suçsuz insanların ölümüne sebep olmama isteğidir.

Yurtseverlik: Yurtseverlik hikâyenin rol modeli olarak sunulan Kambar ve Nazım’da görülen belirgin özelliklerden biridir. Her ikisi de yurtlarını ve milletlerini kurtarmak için kendilerini feda ederler. Kendi canlarından ve heveslerinden önce toplumlarının iyiliğini düşünürler. Nazım, kendi milleti zarar görmesin diye sevdiğinden başkasıyla evlenmeyi göze alır.

4.2 Eserlerin Dil ve Anlatım Açısından Çözümlemesi

İncelenen kitapların dil ve üslup özellikleri aşağıda belirtilmiştir.

4.2.1 Sözcükler

Kitaplarda kullanılan sözcük kadrosu büyük ölçüde yaşayan, güncel Türkçe sözcüklerden oluşmuştur. Yazar, sözcükleri etimolojik yapısına göre değil, mevcut genel kullanım durumuna göre seçmiştir. Bu nedenle metinde Arapça, Farsça kökenli olup da Türkçenin ses özelliklerine uyan ve genel dile yerleşmiş olan sözcükleri ayıklama çabası yoktur.

Sözcük kadrosunda eski Türk yaşayışının yansıması olan bazı özelleşmiş sözcükler yer alır. Türk kültürünün belli bir kesitini ele alan metinlerde yer alması doğal olan bu

sözcüklerle okurların sözcük varlığını geliştirmek amaçlanmış olmalıdır. Bu sözcüklere şunlar örnek verilebilir: Bahadır, çilbir, sadak, kurut, kımız, tulum, ağıt, çamçak, otağ, satan, yüğrük, kaska, ılak, tartış, tolga, bahşı, eyer...

Özel adlar da eski Türk kültürünün belirgin bir biçimde yansıdığı noktalarıdır. Şülgen, Ural, Huma, İdil, Hakmar, Yayık, Nögöş, Manas, Semetey, Kızıl Puk, Örüzmek gibi adlar destanların özgün hâlinde de var olup yazar tarafından değiştirilmemiştir.

Eserlerde yabancı tamlama kurallarına göre kurulmuş söz öbeklerine ve argo sözcüklere rastlanmamıştır.

4.1.2 Deyimler ve Atasözleri

Bir sözlü kültür ürünü olan destanlardan hareketle üretilen bu hikâyelerde yine sözlü kültür unsurları olan deyimler sık sık kullanılır. Deyimlere göre daha az olsa da atasözleri de hikâyelerde yer alır. Destan Romanlar serisinde yer alan eserlerde kullanılan başlıca deyimler şunlardır:

“ad koymak” (Manas’ın Oğlu: s. 12), “adam yerine koymamak” (Kahraman Kırk Kız: s. 31), “adım atmak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 17), “ağzını aramak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 23), “ağzını bıçak açmamak” (Kahraman Kırk Kız: s. 52), “akıl almamak, akli karışmak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 47), “akıl danışmak” (Kafkas Bahadırları: s. 49), “akıl erdirememek” (Kahraman Kırk Kız: s. 32), “akıl erdirmek” (Kayadan Doğan Kız: s. 51) “akıl vermek” (Altaylarda Bir Yiğit: s. 19), “aklı başına gelmek” (Yardımsever Avcı: s. 78).“aklı başından gitmek” (İkiz Kardeşler: s. 30), “aklı yatmak” (İkiz Kardeşler: s. 47), “anlata anlata bitirememek” (Kahraman Kırk Kız: s. 11), “aratmamak” (Manas’ın Oğlu: s.43), “ayrı düşmek” (İkiz Kardeşler: s. 55), “bağrına basmak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 25), “başı dik” (Çanakkale İçinde: s. 27), “başına bela olmak” (Yardımsever Avcı: s. 51), “başına devlet kuşu konmak” (Kahraman Kırk Kız: s. 30), “başına geçmek” (Çanakkale İçinde: s. 89), “başına gelmek” (İkiz Kardeşler: s. 35), “beynini tırmalamak” (İkiz Kardeşler: s. 13), “bir dediğini iki etmemek” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 25), “bir deri bir kemik kalmak” (İkiz Kardeşler: s. 53), “birbirine düşmek” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 78), “boyunu bükük olmak” (Çanakkale İçinde: s. 17), “boynunu bükmek, kılıçtan geçirmek” (Kahraman Kırk Kız: s. 13), “boyun bükmek” (Küçük Avcı: s. 105).“boyun eğmek, karşı karşıya

gelmek” (Kahraman Kırk Kız: s. 90), “boyundan büyük işlere kalkışmak” (İkiz Kardeşler: s. 9), “burnunda tütmek” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 42), “can vermek” (Manas’ın Oğlu: s. 74) “canı sıkılmak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 61), “canından olmak” (Kayadan Doğan Kız: s. 27), “canından olmak” (Kahraman Kırk Kız: s. 35), “cezasını bulmak” (Manas’ın Oğlu: s. 59). “dayaktan geçirmek” (Manas: s.19) “deliye dönmek”, (Kahraman Kırk Kız: s. 91), “denizde dökmek” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 58), “derdine derman olmak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 35), “dile gelmek” (Altaylarda Bir Yiğit: s. 25), “dili tutulmak” (Altaylarda Bir Yiğit: s. 74), “dilini tutmak” (Kayadan Doğan Kız: s. 28), “dilinin ucuna gelmek” (Çanakkale İçinde: s. 29), “dillere destan” (İkiz Kardeşler: s. 69), “diri diri mezara sokmak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 114), “duygusu kabarmak” (Kayadan Doğan Kız: s. 20), “el ele olmak” (s. 21), “el ele vermek, kan dökmek” (Kahraman Kırk Kız: s. 108), “el koymak” (Çanakkale İçinde: s. 93), “el pençe durmak” (Ya Ben İstanbul’u Alacağım: s. 102), “elden bırakmamak” (Kahraman Kırk Kız: s. 51), “ele geçirmek” (Çanakkale İçinde: s. 93), “eli boş dönmek” (Manas: s. 12), “elinde olmak” (Kahraman Kırk Kız: s. 63), “elinden gelmek” (Kayadan Doğan Kız: s. 40), “elinden kaçırmak” (Çanakkale İçinde: s. 9), “elinden kaçmak” (İkiz Kardeşler: s. 27), “elinden kurtulmak” (İkiz Kardeşler: s. 36), “eline düşmek.” (Ya Ben İstanbul’u Alacağım: s. 81) “ellerini ovuşturmak” (İkiz Kardeşler: s. 39), “evde kalmak” (Yardımsever Avcı: s. 11), “fırsat kollamak” (Manas: s. 54), “geri kalmamak” (Kahraman Kırk Kız: s. 18), “gönlü razı olmamak” (Kahraman Kırk Kız: s. 33), “gönlü yumuşamak” (İkiz Kardeşler: s. 38), “gönlüne ateş düşmek” (Yardımsever Avcı: s. 8), “gönlünü kaptırmak” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 64), “gönlünü kazanmak, arkasına almak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 73), “gönül almak” (Yardımsever Avcı: s. 8), “gönül koymak.” (Ya Ben İstanbul’u Alacağım:s. 32), “gönül vermek, gönlünü çelmek” (İkiz Kardeşler: s. 72), “görmezden gelmek” (Manas’ın Oğlu: s. 8), “göz göze gelmek” (Yardımsever Avcı: s. 36), “göz kamaştırmak” (Kayadan Doğan Kız: s. 58), “gözden geçirmek” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 28), “gözden kaybolmak” (Manas’ın Oğlu: s. 35), “gözleri dolmak” (İkiz Kardeşler: s. 18), “gözlerinden okunmak.” (Altaylarda Bir Yiğit: s. 156), “gözlerine inanmamak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 34), “gözlerini ayıramamak” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 50), “gözü kamaşmak” (Kafkas Bahadırları: s. 44), “gözü kara olmak” (Kayadan Doğan Kız: s. 20), “gözü olmak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 40,74), “gözü orada olmak, aklı orada olmak” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 17), “gözü pek” (Manas: s.31), “gözünden

düşmek” (Manas: s.33), “gözünden kaçmamak” (Yardımsever Avcı: s. 46), “gözünden taşmak” (Kayadan Doğan Kız: s. 14), “gözünü dikmek” (Küçük Avcı: s. 14), “gücüne gitmek” (Manas: s. 90).“günü yaşamak.” (Altaylarda Bir Yiğit: s. 41), “hakkından gelmek” (Kafkas Bahadırları: s.63), “hasretlik çekmek” (Manas: s. 10), “havaya uçurmak” (Ya Ben İstanbul’u Alacağım:s. 88), “hayatı kararmak” (İkiz Kardeşler: s. 78), “hayran kalmak, gönlü el vermemek” (İkiz Kardeşler: s.60), “hor görmek” (Manas: s. 7), “iç çekmek” (Yardımsever Avcı: s. 11), “için için gülmek” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 68), “içine kurt düşmek” (Yardımsever Avcı: s. 26), “iki göz iki çeşme ağlamak” (Kahraman Kırk Kız: s. 38), “ileri atılmak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 56), “işini bitirmek”, (Kahraman Kırk Kız: s. 92), “kalbi cız etmek” (Yardımsever Avcı: s. 35), “kalbi yumuşamak” (İkiz Kardeşler: s. 36), “kara kara düşünmek” (Kahraman Kırk Kız: s. 24), “karşı çıkmak” (İkiz Kardeşler: s. 71), “karşı gelmek” (Manas: s.18), “karşısına geçmek” (Kahraman Kırk Kız: s. 106), “kem küm etmek” (Kahraman Kırk Kız: s. 21), “kıyamet kopmak” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 32), “korku sarmak, kırıp geçirmek” (Kafkas Bahadırları: s. 65), “kulağına gitmek” (Manas: s. 21), “kulak kesilmek” (Kahraman Kırk Kız: s. 77), “kulak vermek” (Çanakkale İçinde: s. 39), “kurban olmak” (İkiz Kardeşler: s. 20), “kurda kuşa yem olmak” (İkiz Kardeşler: s. 53), “meydan okumak” (Çanakkale İçinde: s. 23), “muradına ermek” (İkiz Kardeşler: s.80), “ortaya koymak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 123), “oç almak” (Kahraman Kırk Kız: s. 54), “ödü kopmak” (Kahraman Kırk Kız: s. 49), “paniğe kapılmak” (Kahraman Kırk Kız: s. 68), “sağ salim” (Manas’ın Oğlu: s. 16), “sevincinden uçmak” (İkiz Kardeşler: s. 7), “sırrını açmak Manas: s. 9), “söyleyecek söz bulamamak” (İkiz Kardeşler: s.38), “söz tutmak” (Manas’ın Oğlu: s. 109) “sözü ölçüp dökmek” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 76), “surat asmak” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 60), “şom ağızlı” (İkiz Kardeşler: s. 14), “ucu bucağı belli olmamak” (Kayadan Doğan Kız: s. 6), “ümidi kesmek” (İkiz Kardeşler: s. 64), “üstesinden gelmek” (Kahraman Kırk Kız: s. 69), “yanıp tutuşmak” (Kafkas Bahadırları: s.77).“yas tutmak, haber salmak” (Manas: s. 65) “yola çıkmak” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 22), “yola koyulmak” (Kayadan Doğan Kız: s. 31), “yollara düşmek” (Kahraman Kırk Kız: s. 36), “yolu açık olmak” (Çanakkale İçinde: s. 109), “yorgunluk çıkarmak” (Manas: s. 5), “yüreği sızlamak” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 80), “yüz tutmak” (Manas: s. 27), “yüz yüze gelmek” (Anadolu’dan Yükselen Ses: s. 74), “yüzü gülmek” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 82), “yüzüne bakmamak” (Kahraman Kırk Kız:

s. 31), “yüzüne kara çalınmak, ileri geri konuşmak” (Kahraman Kırk Kız: s. 39), “yüzüne kara sürmek” (İkiz Kardeşler: s. 32), “yüzüne kir çıkarmak” (İkiz Kardeşler: s. 17), “yüzüne vurmak” (s. 89), “yüzünü asmak” (Ölümsüzlük Pınarı: s. 65).

Kitaplarda kullanılan atasözleri aşağıda listelenmiştir:

Kırk Kahraman Kız: “Aslan yatağından belli olur.” (s. 10), “Ava giden avlanır.” (s. 86).

Manas’ın Oğlu: Hikâyede “Derdini söylemeyen derman bulamaz.” atasözünden örneksenmiş bir kullanım vardır: “Derdini söyle derman bulayım...” (s. 8).

İkiz Kardeşler: “Kara günün ömrü tez olur” (s. 51).

4.1.3 İkilemeler

Altaylar’da Bir Yiğit: “Kana kana, dere tepe” (s. 52), “acı acı” (s. 53), “hıçkırığa hıçkırığa” (s. 56), “derin derin” (s. 68).

Anadolu’dan Yükselen Ses: “bol bol” (s. 21), “elden ele” (s. 22), “tek tek” (s. 24, s. 27) “rahat rahat” (s. 26) “öfkeli öfkeli, garip garip” (s. 29), “tekrar tekrar” (s. 33), “seve seve” (s. 39), “Allah Allah” (s.38), “siper siper” (s.57), “açık açık” (s. 63, s. 71), “yüz yüze” (s. 74).

İkiz Kardeşler: “çalıp söylemek, yumuk yumuk, fakir fukara” (s.7), “yiyip içmek” (s. 8), “kılık kıyafet” (s. 9), “ağır ağır” (s. 11), “sık sık, kara kara” (s. 13), “hâl hatır” (s.19).

Kafkas Bahadırları: “Nart ülkesinde hayat, birbiri ardına doğan bahadırlarla yıldan yıla değişti” (s. 20).

Kırk Kahraman Kız: “sürü sürü” (s. 10), “renk renk”, “anlata anlata”, salkım salkım” (s. 11), “ağır ağır” (s. 27).

Kayadan Doğan Kız: “parıl parıl, azar azar, bakıp bakıp” (s. 5), “bağrışa çağrışa” (s. 6), “gece gündüz” (s. 16), “döne döne” (s. 25), “inim inim” (s. 35), “sessiz sessiz” (s.37).

Küçük Avcı: “Ağacın dibinde yatan iki kara köpek kesik kesik havladı.” (s. 5), “..beli parıl parıl...” (s. 5), “Günlerdir yiyip içiyoruz, şenlikler yapıyoruz.” (s. 12), Oraya da lapa lapa kar yağmaya başladı (s. 27), “Gözleri yıldız yıldız parlıyordu.” (s. 35), “Gide gide deniz denecek büyük bir ırmakla karşılaştılar.” (s. 45), “çamçak çamçak” (s. 49), “Ay Kağan olanlara şaşkın şaşkın bakıyordu.” (s.87).

Manas: “on iki on üç” (s. 6), “çeşit çeşit” (s. 14), “boy pos” (s.18), “uzun uzun” (s. 27), “Kılıç ustası Bölükbay, o kılıcı yapmak için yaz kış uğraşmıştı.” (s. 90), “Öldüğüm zaman dost düşman herkese haber sal.” (s. 65).

Manas’ın Oğlu: “Gece gündüz, aç susuz yürüdük.” (s. 11), “Yaşlı kadının önünde süklüm püklüm gitmekte olan üç adamı seyretti.” (s. 54).

Ölümsüzlük Pınarı: “...ve şırıl şırıl akmadığı yıllarda...” (s. 5), “tane tane konuşuyordu.” (s. 23), “Bu genç, boynuz darbeleriyle parça parça olur.” (s.33), “... tatlı tatlı konuşuyorlardı.” (s. 63), “...için için gülüyordu.” (s. 68) “bağıra çağıra yas tuttu.” (s. 88).

Yardımsever Avcı: “gizli saklı” (s. 13), “dolu dolu” (s.13), “sabah akşam” (s. 13), “bağıra bağıra” (s. 55), “alev alev” (s. 54), “gece gündüz” (s. 62).

4.1.4 Söz Sanatları

Eserlerde saptanan başlıca söz sanatları aşağıda sıralanmıştır. Ele alınan söz sanatları Türkçe Öğretim Programı’nda kazanım olarak yer alanlardır.

4.1.4.1 Benzetmeler

Altaylar’da Bir Yiğit: “Saçları kuğu tüyü gibi ağarmıştı.” (s. 5), “Yel gibi giderdi.” (s. 5), “Yıllar su gibi akıp geçmişti.” (s. 5), “Gökkuşağı gibi eğik kaşlı kızım.” (s. 8), “Halkın kanını göl gibi akıtıyor. Atların kemiklerini dağ gibi yığıyor.” (s. 12), “Suları boran gibi savrulup duruyordu.” (s. 17), Kuğu gibi beyaz saçlı bir ihtiyardı.” (s. 19), “Yel gibi uçmakta olan Ak Boz at.” (s. 24), “Ayaklarının üzerinde bir yay gibi gerilip kaldı.” (s. 24), Gözyaşları göl gibi aktı” (s. 56), “Yanaklarında parlayan kızıl güller söndü.” (s. 6), “Yüzü çiçek gibiydi.” (s. 74), “Buz gibi pınar.” (s. 52), “yel gibi uçarak” (s. 52), “Yel gibi giderdi.” (s. 5), “Ak pamuk yığınları gibi kabarıyordu.” (s. 17).

Anadolu'dan Yükselen Ses: “Komşu binbaşının oğlu gibi gururlanarak yürümüştü.” (s. 13), “Zayıftı, dal gibiydi.” (s.18), “Batı ülkelerindeki gibi bir yönetim kurulacaktır.” (s. 23), “Türk milleti bugün uyur gibi görünmektedir.” (s. 23), “Az ötede buz gibi suyu ile bir pınar...” (s. 24), “Memleket batmakta olan bir gemi gibi su alıyor.” (s. 44) “Sanki kendi ülkelerinde bir parkta gibiydiler.” (s. 50), “Mehmetçikler aslanlar gibi çarpışıyordu.” (s. 57), “Padişah oğlu olan bu kişi, sanki aklı başında olmayan biri gibiydi.” (s. 67), “İşte biz adama böyle yaparız.” der gibi sırtıyordu.” (s. 77), “Hayvan sürüsü gibiler, yalnız kaçmayı biliyorlar.” (s. 77), “Mehmetçiği bozuk para gibi harcayacaklar.” (s. 78).

İkiz Kardeşler: “Demir gibi kalbi yumuşar.” (s. 36), “Taş gibi gönlü yumuşayacaktı.” (s. 38), “Bir yük gibi sınıksız bağlanmış...” (s. 56), “Bir beşikte yolculuk yapar gibiydi.” (s. 57), “Sanki söylenenleri anlıyor ve görevinin ne olduğunu biliyor gibiydi.” (s. 59), “Ben, anası babası sağ bir yetimim.” (s. 63), “Gençler mutluluğun zirvesinde idiler.” (s. 73).

Kafkas Bahadırları: “Az öteden gelen derenin şırıltısı, güzel bir şarkının hiç tükenmeyen nağmesi gibi.” (s. 5), “Kadın her gün kızın altın saçlarını kendi elleriyle tarardı.” (s. 43), “...devlerin başıydı.” (s. 49), “Kızıl Puk'un yuvasına bir kuş gibi kondu.” (s. 51), “Gözleri balık gözü gibi parlak ve sevimliydi.” (s. 81).

Kırk Kahraman Kız: “Dal gibi uzun boylu güzelim.” (s. 6), “İnci dişli, peri yüzlü nazlım.” (s. 6), “gözleri cevher gibi parlıyordu” (s. 24), “Sarkop'un güneşi Gülayım ise, Harezm ülkesinin güneşi de Altınay'dır.” (s. 38), “Dev gibi dayanıklı vücudu vardı.” (s. 63), “İçim ateş gibi yanıyor.” (s. 106), “Atımı çatlatırcasına koşturdular.” (s. 19), “Yüzü çıyan gibi soğuk bir genç gelmiş, dedi.” (s. 21).

Küçük Avcı: “Altay dağları yeşil, ulu bir kale gibiydi.” (s. 5) “Halkı, askeri ormanda ağaçlar misali sayısız.” (s. 39), “Anacığının ay gibi bir yüzü vardı. Kara kaşları kadifeye benziyordu.” (s. 52), “Yüzü dolunay gibiydi. Yanakları gökkuşuğuna benziyordu.” (s. 99).

Manas: Alkol kullanıp sarhoş olanlar için kullanılan “cıvıdı” (s. 58) ifadesi ile sarhoş insanlar katılığını yitiren çamur ya da hamur gibi nesnelere benzetilmiştir.

Manas'ın Oğlu: "Daha dn doğan enik, büyümüş de yurduna mı gelmiş?" (s. 31), "ç kişiden oluşan kötülükler zirvesi o anda Yakup'un odasında toplantı hâlindeydi." (s. 49).

Ölümsüzlük Pınarı: "Buz gibi su" (s. 6), "Zaman su gibi akıp geçti." (s. 35), "Kapısında dağ gibi kocaman bir yıla bekçilik yapıyordu." (s. 42), "Koca kaya, gökyüzünde bir kuş gibi uçuyordu." (s. 68), "İyilik bu dünyanın süsüdür." (s. 83).

Yardımsöver Avcı: "Nazım kız ne kadar da güzel! Ayın on dördü gibi..." (s. 7), "...fidan boylu güzel kız." (s. 7), "Cennetten çıkmış huri gibi..." (s. 8), "Tavus kuşu gibi, ne kadar da süslü, ne kadar da güzel derlerdi." (s. 8) "Seyrine doyum olmaz bir tablo gibiydi." (s. 13), "Sonra da elimden uçuş gidecek." (s. 24), Gnl sarhoş gibiydi. (s. 31), "Buluttan çıkmış ay gibi parlıyor." (s.36), "Karaman Han ala dağ gibi heybetli ve boylu bosludur." (s. 51), kurda kuşa yem olmak, aklına yatmak (s. 56), "Maşallah, Aladağ gibi heybetli, namlı bir yiğitsin." (s. 70), "Korkak bir tilki gibi." (s. 77).

4.1.4.2 Abartmalar

Altaylar'da Bir Yiğit: "İki gözünün ortasında otuz koyunlu koç durabilirdi." (s.5), "İki omzunun ortasında otuz aygırlı mal durabilir." (s.5), "O kadar büyüktü ki (kavak ağacı) gölgesinde yetmiş at sürüsü yer bulabilirdi." (s.50), "Gözyaşları ırmak suyu gibi dökülüyordu" (s.74).

Kafkas Bahadırları: "Koşarken burun deliklerinden fişkırarak soluk, dağı taşı etkiliyordu" (s. 81).

Kırk Kahraman Kız: "Benim rzgrdan hızlı atım" (s. 34). "İki gözü iki çeşme ağlamaya başladı" (s. 38).

Kayadan Doğan Kız: "Altmış saç örgüsünü sırtına dökmüş, elli saç örgüsünü omzuna yaymıştı" (s. 58).

Küçük Avcı: "Mağday Kara yetmiş koca dağ açtı. Doksan büyük ırmak geçti" (s. 9). "Yaşlı kadının sesi dağı taşı inletiyordu"(s. 36).

Kırk Kahraman Kız: "Han babamı her gün dünya kadar insan kötülüyor." (s. 21).

Manas: “Tam beş gün güreştiler.” (s. 77) “Manas’ın kılıcı taşı keser, bozkırda yangın çıkarırdı. Onu anlatmaya söz yetmiyor.” (s. 90).

Ölümsüzlük Pınarı: “Altın renkli saçlarımı taradığımda bütün yurt aydınlanır.” (s. 17).

Yardımsever Avcı: “Görünce büyülenmemek elde değil.” (s.13) “Yüzü korkudan bembeyaz olmuştu.” (s. 81).

4.1.4.3 Kişileştirmeler

Altaylar’da Bir Yiğit: “Ötelerde yeşil elbiseli Altay dağları” (s. 6). “Ak Boz atı üzgündü” (s. 26). “Ak Boz at, uyandığında sevinçliydi” (s. 51).

İkiz Kardeşler: “Kuşlar bile ötmez olmuştu. Sanki onlar bile bu acı durumun şahidi olarak şarkı söylemekten vazgeçmiş gibiydiler” (s. 45). “Ay gönderdiği ışıklarla çocukların güzel yüzünü okşuyordu. Onları Ay’dan başka gören yoktu” (s. 53).

Kafkas Bahadırları: “Hafif esen rüzgâr, önüne gelen her şeyi hoşça giden bir serinlikle okşuyor” (s. 5). “Güneş her gün, onu görmek ve seyretmek için doğar. Ay her gece onu görebilmek için ortaya çıkar” (s. 42).

“Güneş gülen yüzünü gösteriyor” (s. 5). “Kar, güneşin okşamaları karşısında parıl parıl” (s. 5). “Güneşin sıcak nefesini hisseden her türlü ot ve çiçek güneşe bakıp bakıp gülümsüyor” (s. 5).

“Altay dağları, kurtlar, kuşlar sana yardımcı olsun.” (s. 19) “Ulu kavaktaki kara kartallar acı acı öttüler, guguk kuşları korkup pustular.” (s. 23) : “Onun türküsünden tabiat neşelendi” (s. 43).

Manas: “Ay, onun heybetinden korkar. Bulutların arkasına gizlenirdi. O nara attığında güneş bulutların içine saklanırdı” (s. 90).

Ölümsüzlük Pınarı: “Asya’nın Kuzey Batısında, şimdiki Ural dağlarının uzandığı fakat henüz dağ olarak şekillenmediği yerlerde, Nöğöş ırmaklarının henüz doğmadığı yerlerde...” (s. 5) “Bu dal üzerinde nice kuşlar dinlenmiş ve nice güzel şarkılar söylenmişti.” (s. 11) “Tam kesecekken kuş ağlamaya başladı.” (s. 15) “Kapısında dağ gibi kocaman bir yılan bekçilik yapıyordu” (s. 42).

4.3 Eserlerin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Bakımından Değerlendirilmesi

4.3.1 Eserlerin Dil ve Anlatım Açısından Değerlendirilmesi

Eserin dili ve anlatımı, içeriğin nasıl aktarıldığıyla ilgilidir. “Çocuk kitaplarının, çocuğa göre olmasını belirleyen en önemli özelliği dili ve anlatımıdır” (Sever, 2008, s. 145). Bu nedenle çocuk kitabı yazarlarının dikkat etmesi gereken birtakım önemli dil ve anlatım özellikleri vardır.

Çocuk kitaplarında iletilerin doğrudan aktarılması, dayatılması, aşılması değil sezdirilmesi gerekir. Sever’e (2013) göre bu gerekliliği şöyle sorgulamak gerekir: “Çocukla paylaşılmak istenen iletiler yazınsal bir kurgu içinde sunulmuş mu? Çocuğun duymasına, düşünmesine, düş kurmasına olanak sağlıyor mu?” (s. 135). Bunun için eserler “Çocuğun doğasına uygun bir yaklaşımla; yaparak, yaşayarak öğretme-öğrenme anlayışını yansıtmalı, eğlendirici, öğretici ve düşündürücü olmalıdır” (Akyüz, 2014, s. 16). Yeni öğretim programlarının temeli olan Yapılandırmacı eğitim felsefesi de bunu gerektirir. Bu doğrultudaki çocuk kitaplarında yazar buyurgan bir tavırla vermek istediği iletileri doğrudan söylemez. Bazı yaşam durumlarını kurgulayarak olay örgüsü içinde ve kahramanlar üzerinden iletileri ve değerleri sezdirir. Destan Romanlar serisinde yer alan eserlerde iletiler, doğrudan söylenmemiş sezdirilmeye çalışılmıştır. Böylece çocuk okur, kitabı okurken karşısında kendisine bir şeyler öğretmeye çalışan kural koyucu ile karşı karşıya olduğunu hissetmeyecektir. Söz gelimi “Kayadan Doğan Kız” adlı hikâyede vurgulanmak istenen değer cesarettir. Olay örgüsünün başından sonuna dek cesaret, ana kahraman Altın Arığ tarafından tüm sorunları çözmeye ve engelleri aşmada işlevsel bir güç kaynağı olarak kullanılmıştır. Ayrıca, eserdeki kişilerden Bora İnci’nin, cesaretsizliği yüzünden başarılı olamayışı ile okura cesaretin etkisi ve önemi farklı açıdan da sezdirilmiştir.

Çocuk edebiyatı alanında eser veren bir yazarın “kendi görüşünü ve eleştirisini okuruna zorla benimsetecek derecede olayları tek yanlı sunması, anlatımında duygusal ve retorik efektler kullanarak kitabın vardığı sonda başka olasılığa yer vermemesi” (Dilidüzgün, 2003, s. 47) hatalı bir tavrıdır. Olaylar tek taraflı anlatılmamalıdır. Çünkü tek taraflı anlatım, okurun olaylara çok yönlü bakmasını önler. Böyle bir anlatıma maruz kalan çocuk okurun, yeni bakış açıları ve olaylara farklı pencerelerden bakabilme

becerisi kazanması beklenemez. Destan Romanlar serisinde yer alan eserlerde olayların sıklıkla tek taraflı anlatıldığı görülmüştür. Kötü karakterler, anlatıcı tarafından kötülenmiş, onların iyi yönlerinden ya da onları kötülüğe iten sebeplerden bahsedilmemiştir. Söz gelimi Manas'ın akrabası Közkaman sırf Çinliler tarafından kışkırtıldığı ve Manas'la mücadele ettiği için kötü kişi olarak anlatılmış; ana kahraman olan Manas, her açıdan iyi kişi olarak tanıtılmış, hiçbir kötü huyundan söz edilmemiştir. Közkaman'ı bu tavra iten duygular ve durumlar nesnel bir biçimde, onun da bakış açısından bakılarak ele alınmamıştır. Oysa çocuk kitaplarından çocukların Közkaman'la da empati kurabilmesini, onun bakış açısından da bakabilmesini, onun içinde bulunduğu koşulları anlayabilmesini sağlaması beklenir.

Çocuk kitaplarının “Anti otoriter bir anlatım biçimine sahip olup, tek bir bakış açısı ya da ahlak öğretisi sunma kaygısı içinde olmaması gerekir” (Dilidüzgün, 2000, s. 258). Yani “Kitap, yazarın otoriter yaklaşımından arınmış olmalı ve okuruna geniş alımlama olanakları sunabilmelidir” (Şirin, 2018, s. 39). Otoriter tavır, yazarın öyküyü kendi düşüncelerini aktarmak amacıyla kurgulamasıdır. Böyle bir tavra sahip olan yazar için eser, çocuklara kendi düşüncelerini aşılama vasıtasıdır. Hasan Kallımcı'nın incelenen eserlerinde tümüyle otoriter tavır olduğunu söylemek mümkün değildir. Her ne kadar yazar, olayları tek taraflı anlatarak otoriter tavra daha yakın dursa da iletilerini doğrudan aktarmamış, olay örgüsünü çocuk okurun iletileri sezerek yapılandırabileceği bir şekilde kurgulamıştır. Söz gelimi Fatih Sultan Mehmed Han'ın büyük bir adam olduğunu doğrudan söylememiş ve onun yaptığı büyük işleri anlatarak çocuk okura bu olaylardan hareketle Fatih'in büyük bir adam olduğu iletilisine ulaşma fırsatı vermiştir. Çocuk okura düşünme payı bırakan bu tutum otoriterlikten uzaktır.

Çocuk kitaplarında atasözü ve deyimlerin ne ölçüde kullanıldığı dil ve anlatım açısından önem taşır. Çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak Türkçenin söz varlığına ait sözcük, deyim, terim, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, atasözleri, ikilemeler gibi öğeler, anlatım gücü ve olanakları çocuklara yazınsal kurgularla sezdirilmiş” (Şirin, 2018, s. 46) olmalıdır.

Bu çalışmada incelenen eserlerin tamamında deyimlere, yalnızca birkaçında atasözlerine yer verilmiştir. “Destan Romanlar” serisini oluşturan kitaplarda herhangi bir yabancı deyim ya da atasözüne rastlanmamıştır.

“Sözcükler güncel olmalı, eski sözcükler kullanılmamalıdır” (Demircan, 2006, s. 14). “Eserin oluşumunda yaşayan dilin kelime hazinesinden yararlanılmalı, az kullanılan veya söylenişi zor olan sözcükler kullanılmamalıdır” (Temizyürek, 2003, s. 165). Bu ölçüt özellikle tarihsel olayları ele alan metinler söz konusu olduğunda daha büyük önem taşır. Tarihsel konuları işleyen “Destan Romanlar”da kullanılan Türkçe günceldir. Tarihteki kahramanların konuşma biçimleri günümüz Türkçesine uyarlanarak yazılmıştır.

“Çocuk kitaplarındaki cümleler tek özneli ve tek yüklemlidir. Ortalama beş veya altı sözcükten oluşan ve içinde tek özne ve tek yüklem bulunan cümlelere öncelik verilmelidir. Yerli yersiz sıfat kullanılmasından da kaçınılmalıdır. Edilgen çatılı fiiller yerine etken çatılı fiillerin kullanılması anlatıma sadelik ve canlılık kazandırır.” (Oğuzkan, 2001, s. 370). Bunlar, henüz okuma kültürü belirli bir düzeye erişmemiş olan çocuk okurun cümleleri kolayca okuyup anlayabilmesini sağlar. Böylece hem cümle anlam kaybından korunmuş olur hem de okumada akıcılık sağlanır. Çok yüklemli ve çok özneli cümlelerin çoğunlukta olduğu metinlerin çocuk okur tarafından anlaşılması ve takip edilmesi güçtür. Destan Romanlar serisindeki kitaplarda tek yüklemli tek özneli cümleler çoğunluktadır. Çok yüklemli cümle yapısına nadir rastlanmaktadır. Eserler, bu yönüyle de dil ve anlatım açısından çocuk okura göredir.

Çocuk kitaplarında kullanılan cümlelerin basit yapıda olması gerekir. “Cümleler kısa olmalı; 6. sınıftan sonra yer yer daha uzun cümlelere yer verilmelidir. Çocuğun kelime dağarcığı göz önünde bulundurulmalı ve aşama aşama kelime dağarcığının geliştirilmesine özen gösterilmelidir” (Çavuşoğlu, 2006, s. 36). Bağlı, sıralı, birleşik yapıdaki cümleler karmaşık yapısı itibarıyla çocuk okurun anlamakta güçlük çekeceği, bu nedenle okuma sırasında anlamakta zorlanacağı ifadelerdir. Bunların bir metinde fazla olması çocuk okurun eserden uzaklaşmasına sebep olacaktır. Destan Romanlar’da basit cümle yapıları birleşik cümle yapılarına oranla daha fazla tercih edilmiştir. Bu, çocuk okurun hikâyeyi anlamasını ve akıcı bir biçimde takip etmesini sağlar.

Çocuk edebiyatı sahasında yazılan eserlerde yazar “çocuğu ciddiye almalı; dil, anlatım, kurgulanan dünya çocuğun alımlama ve anlama koşullarını fazlaca zorlamamalıdır” (Şirin, 2018, s. 39). Bunu sağlayacak olan basit cümle yapıları, kavramların güncel hâllerinin kullanılması, çocuk okurun anlam evreninde öncelikli yer eden kavramların

çoğunlukta olması, çocuğun anlamını muhtemelen bilmediği sözcüklerin metnin %5'inden fazlasını oluşturmaması gibi ayrıntılar; Destan Romanlar'da mevcuttur. Bu sayede eserlerdeki cümlelerin açık ve anlaşılır olması sağlanmıştır.

Sözcüklerin çocuk yaşantısıyla ilişkili olması çocuk kitaplarında olması beklenen diğer bir özelliktir. Destan Romanlar'da kullanılan birçok sözcük eserlerin konusu gereği çocuk yaşantısıyla yakından ilişkili değildir. Tarihte kullanılan kargı, yay, sadak vb. birçok savaş âleti bunun örneğidir.

Yazım ve noktalama kuralları, dil kullanımı sırasında anlama ve anlatma problemlerinin önüne geçmek için kullanılan önemli bir değişkendir. Çocuklara göre hazırlanmış kitaplar “dil bilgisi, yazım ve noktalama kuralları bakımından yanlışsız olmalıdır” (Sever 1995, s. 15). Çünkü çocuk kitapları, yazım ve noktalama kuralları açısından çocuk okura bir model sunmaktadır. Destan Romanlar serisindeki eserlerde birtakım yazım ve noktalama kurallarının ihlal edildiği saptanmıştır. Bu durum eserler için olumsuz bir özelliktir. Söz gelimi “Onun bir kızı var, adı Kankey...” (s. 38) cümlesi tamamlanmış bir yargıdan oluşmaktadır. Bu sebeple sonuna nokta getirilmelidir.

“Alevke,emretti.

- Bana Közkaman'ı çağırın!” (s. 44) Bu kısımda ise hem tırnak işaretinin hem virgülün kullanımı hatalıdır.

Çocuk kitaplarının adı “içerikle tutarlı ve ilgi çekici” (Akyüz, 2014, s. 19) olmalıdır. Çocuk okuru bir eserde ilk etkileyen unsur seçilen başlıktır. Başlık, kapakta yer alması ve eserle doğrudan ilgili olması sayesinde eser hakkında en önemli ip ucunu veren ve çocuk okurun tercihini etkileyen temel öğelerdendir. Destan Romanlar serisini oluşturan eserlerde başlık olarak çocuğun gündelik yaşamında yer almadığı için ona ilgi çekici gelebilecek olan “Altaylar, Manas” gibi sözcükler; çocuk okurun ilgisini çekeceği umulan birtakım olağan dışı durumları anlatan masalsi nitelikteki “Kayadan Doğan Kız, Ölümsüzlük Pınarı” gibi söz grupları; çocuğun gündelik yaşamındaki duygu durumlarını anlatan “Yardımsever Avcı, Ya Ben İstanbul'u Alacağım” vb. söz grupları kullanıldığı görülür.

Çocuklara yönelik hazırlanan eserlerde “argo söyleyişlerden, bol mecaz ve istiare kullanılmaktan kaçınmalı; çocukların kullanımında güçlük çektiği bağlaç ve edatlara (mademki, gerçi, aksi halde, rağmen, sanki vb.) mümkün olduğunca yer verilmemelidir” (Yasa, 2012, s. 15). Destan Romanlar tarihteki birçok savaş, göç, entrika vb. konuyu ele almış olmasına rağmen bu eserlerde argo sözcüğe rastlanmamıştır.

Her ne kadar dilin ifade olanaklarının genişlemesini sağlasa da mecazlı ve istiareli söyleyişler, gerçek anlamın dışına taşıdığından belli bir seviyedeki okur grubu için anlama gücüne sebep olabilir. Bu nedenle okurun yaş grubu ölçüsünde mecazlı ifadelerin sınırlandırılması gerekmektedir. Destan Romanlar’da mecazlı ifadeler yer almıştır ancak bu metni anlamayı engelleyecek sıklıkta değildir. Mecazlı anlatımlar büyük ölçüde deyim ve atasözleri dolayısıyla kullanılmıştır.

“Çocuk kitaplarında olayın genel akışının içinde yer alan birtakım iç öykülere de yer verilmelidir” (Büyükkavas Kuran, 2011). Bunlar metnin genel akışını takip etmeyi güçleştirmeyecek hacimde ve sıklıkta olmalıdır. Destan Romanlar’dan “Manas”ta olay örgüsünün asıl kısmı bir iç öykü şeklinde anlatılmıştır. Ancak diğer eserlerde iç öyküye rastlanmaz.

“Anlatımda geriye kırılmalar, olayların birden yarıda kesilip başka bir olayın anlatılmasına geçilmesi, film izleme alışkanlığını kazanmış günümüz çocuklarının alıştığı tekniklerden olduğu için hem algılama hem de anlatım becerilerine sağlayacağı katkıdan dolayı çocuk kitaplarında kullanılabilir” (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 48). Bu teknikler çocuğun merak duygusunu harekete geçirecek ve okuma sürecini daha zevkli hale getirecektir.

Olay örgüsündeki geriye kırılmalar, okurun farklı zamanlarda gerçekleşen olaylarla mevcut hikâye zamanındaki olayları birleştirerek olayları anlamasını sağlayacaktır. Her ne kadar küçük yaş grupları için metnin takibini zorlaştırma ihtimali olsa da uygun geçiş ifadeleriyle bunu önlemek mümkündür. Destan Romanlar’da geri kırılmaya rastlanmamıştır.

Çocuklara yönelik eserlerde “Birinci kişi ağzıyla yapılan anlatımın daha samimi olduğu, karşısındaki ikinci kişiyle bir sohbet içtenliği oluşturduğu görülmüştür. Bir çeşit duygu, düşünce ve sırlarını paylaştığı izlenimi veren bu anlatım tekniğinin çocuklar

tarafından daha çok beğenildiği ve benimsendiği görülmektedir” (Yalçın ve Aytaş, 05, s. 48). Bu tercih, çocuk okurun kendisini anlatıcıya ve kitaba yakın hissetmesini sağlamaktadır. Oysa ki Destan Romanlar’ın tamamında olaylar üçüncü kişi ağzından anlatılmıştır.

Çocuk kitaplarında insana ait duygular ve duygusallık olmazsa olmazdır ancak bunların abartılmaması gerekir. Eserin “Çatışmalar kurgulanırken aşırı duygusallığa düşülmüş mü?” (Akyüz, 2014, s. 18) sorusuna olumsuz cevap vermesi gerekir. Destan Romanlar’daki eserlerde sevgi, saygı, minnet, korku, vefa, özlem vb. birçok duygu yer alır ancak bunların çocuk okurun duygu durumunu bozacak kadar abartıldığı söylenemez.

Çocuk kitaplarının olay örgüsündeki rastlantılar da abartılmamalıdır. “Çatışmalarda, rastlantısallık egemen kılınmış mı?” (Akyüz, 2014, s. 18) sorusu dikkate alınmalıdır. Sever (2013) “konunun yapılandırmasını zayıflatan öğelerden bahsederken Lukens’in, bir çocuk öyküsünde iyi yapılandırılmış bir konuyu, abartılmış merak, duygusallık, rastlantısallık gibi sorunların bozabileceğini söylediğini” aktarır. (s. 137) Destan Romanlar’da yer yer küçük rastlantılar vardır. Bunların fazla abartıldığı söylenemez. Söz gelimi Alıp Manaş düşmanı tarafından bir kuyuya atılır. O kuyudayken bir kazın gelip onu görmesi rastlantıdır. O, kaz tarafından görülmesi sayesinde kurtarılma fırsatı yakalar.

Çocuk kitaplarında merak ögesi okurun metni okumayı sürdürmesi için önemli olsa da abartılmış merak unsurları eserin inandırıcılığına ve etkisine zarar verecektir. Bu nedenle olay örgüsünde merak uyandıran birtakım durumların belli bir süre sonra çözüme kavuşturulması, merakın giderilmesi şarttır. Merakın abartılması okurun metni takip etme isteğini olumsuz etkileyebilir. Destan Romanlar’da yer yer merak unsurları olsa da bunların okuru bıktırarak kadar abartıldığı söylenemez.

Çocuk kitaplarında cümlelerdeki fiillerin basit zamanlı olması gerekir. Çocuk okur tek zamanlı fiilleri daha kolay algılar. Birleşik zamanlı fiiller ilerleyen yaşlarda daha iyi anlaşılabilir. Nitekim MEB (2018) Türkçe Öğretimi Programı’nda “Birleşik Zamanlı Fiiller konusunun 7. sınıfta işlenmesi uygun görülmüştür” (s. 45). Destan Romanlar’da

özellikle basit zamanlı eylemler kullanmaya dikkat edilmemiştir. Yeri geldiğinde, anlam özelliklerine uygun olarak birleşik zamanlı eylemlerin çokça kullanıldığı da görülmür.

4.3.2 Eserlerin Kahramanlar Bağlamında Değerlendirilmesi

Kahraman; öyküdeki olayları gerçekleştiren, belli fiziksel, psikolojik ve sosyal özelliklerle donatılan hikâye ögesidir. Bu özellikleri sayesinde çocuk okura rol modeli oluşturur. Çocuklar, bazı kahramanlarla kendileri arasında özdeşim kurarlar. Çocuk kitaplarında karşılaştığı kahramanların bazılarını örnek alır, bazı kahramanların yaşadıkları olaylardan ibret alırlar. Dolayısıyla kitaplar, çocukların kişisel ve sosyal gelişimi için önemli bir kaynaktırlar. Bu nedenle kitaplardaki kahramanların nasıl kurgulandığı büyük önem taşır.

İlk olarak “çocuk kitaplarında gereğinden fazla kahramanın bulunmaması gerekir” (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 47). Fazla sayıda kahraman, çocuk okurun metnin ana şablonunu ve akışını takip etmesini güçleştirir. Kahramanların sayısı okurun yaşı ilerledikçe artabilir. Destan Romanlar’daki eserlerde yer alan kahramanların sayısı aşağıdaki gibidir:

Altaylar’da Bir Yiğit 8, Anadolu’dan Yükselen Ses 4, Çanakkale İçinde 5, İkiz Kardeşler 10, Kafkas Bahadırları 8, Kırk Kahraman Kız 9, Kayadan Doğan Kız 10, Küçük Avcı 7, Manas 23, Manas’ın Oğlu 16, Ölümsüzlük Pınarı 5, Ya Ben İstanbul’u Alacağım 5, Yardımsever Avcı 6.

Masal ve masalımsı türlerin dışındaki kitaplarda, kahramanların özellikleri gerçek ya da gerçeğe yakın olmalı; abartıdan kaçınılmalıdır (Sever 1995, s. 15). Destan Romanlar destan türünden hareketle yazıldığı için destanın tür özellikleri gereği birtakım olağanüstü kahramanlar içerir. Bu özelliklere ilişkin tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Kahramanların inandırıcı olmayan özellikleri

Eser Adı	Kahraman	İnandırıcı Olmayan Özellikleri
----------	----------	--------------------------------

Altaylar'da Bir Yiğit	Alıp Manaş	Vücutuna ok işlemez. Uyurken soluğu fırtına oluşturur. Boynunu kılıç kesmez.
Anadolu'dan Yükselen Ses	Mustafa Kemal	Yok
Çanakkale İçinde	Mustafa Kemal	Yok
Kafkas Bahadırları	Debet	Yeryüzünün titremesi sonucunda dünyaya gelmiştir.
Kırk Kahraman Kız	Gülayım	Yok
Kayadan Doğan Kız	Altın Arığ	Kayadan doğma bir kızdır. İç konuşmaları duyar. Kısa sürede uzun yol alır.
Küçük Avcı	Mergen	Zaman zaman Keloğlan'a zaman zamansa bir kartala dönüşebilmektedir.
Manas	Manas	Manas, daha beşikte iken konuşmaya başlar.
Manas'ın Oğlu	Semetey	Yok
Ölümsüzlük Pınarı	Ural	Yok
Ya Ben İstanbul'u Alacağım	Fatih	Yok

Yardımsaver Avcı	Kambar	Yok
İkiz Kardeşler	Erali, Şirali	Yok

Kahramanların geçirdiği değişimlerin başlarından geçen olaylarla ilişkili olması gerekir. Bunun için eserin “Kahramanın öykü boyunca geçirdiği değişimler, edindiği yeni davranışlar, başından geçen olaylarla ilişkilendirilmiş mi?” (Sever, 2013, s. 18) sorusuna olumlu cevap vermesi gerekir. Bu, kahramanların gerçekçiliğini ve inandırıcılığını sağlamakla kalmaz. Aynı zamanda çocuk okura değişimlerin tesadüfen olmadığını, belli birtakım sebep-sonuç ilişkileri içinde ortaya çıktığını anlatır. “Çocuk edebiyatında en önemli etken, değişim geçiren kahramanın bu değişiminin çocuk tarafından inandırıcı bulunmasıdır” (Sever, 2003, s. 114). Söz gelimi “Manas”taki Semetey, hikâyenin başında şımarık, laubali bir çocuktur ancak hikâyenin sonunda görevini bilen, amaçları olan, ne için yaşadığını fark eden, ağır başlı biri hâline gelir. Bu, birdenbire olmaz. Aslında kim olduğunu, kendisine yüklenen misyonun ne olduğunu fark ettikten sonra böyle bir değişim geçirir.

Çocuk kitaplarındaki kahramanların başarılarını hak etmeleri gerekir. Eserler “Kahraman, ulaştığı başarıları gerçekten hak etmekte midir?” (Akyüz, 2014, 21) sorusuna olumlu cevap vermelidir. Başarının tesadüfen ya da haksızlıkla elde edilmesi durumu çocuk okurun başarıya azmi ve hakkaniyet duygusunu olumsuz yönde etkiler. Rol modeli olan kahramanın başarılarının ancak belirli emek sonucunda elde edildiği çocuk okura gösterilmelidir. Destan Romanlar’da başarı elde eden birçok kahraman vardır ve bunların hiçbirinin başarıya hak etmeden ulaştıkları görülmemiştir. Söz gelimi “Yardımsaver Avcı”daki Kambar’ın başarısı sevdiği Nazım Kız ile evlenmektir. Bunun için kızın babası Azimbay’ı düşmanından kurtarmıştır. O, cesareti sayesinde düşmanı yenmeyi başararak istediğine kavuşmuştur. Böylece çocuk okurun gözünde ana kahraman başarısını hak etmiş olarak görülür.

“Çocuk kitaplarındaki kahramanlar, kendi hatalarını fark edip düzeltebilmelidirler” (Büyükkavas Kuran, 2011). Çocuk kitaplarında hiç hata yapmayan, kusursuz kahramanlar olması uygun değildir. Çünkü bu, kahramanı idealleştirmek anlamına gelir. Özellikle rol modeli olan kahramanların hata yapması ve hatasını düzeltme iradesi

gösterebilmesi yönüyle de çocuklara örnek olması gerekir. Destan Romanlar'daki kahramanlardan hatasız olan yoktur. Hepsinin en az bir hatası vardır. Ve hepsi hatasını düzeltir. Söz gelimi “Ölümsüzlük Pınarı”ndaki kahraman Ural, ölümsüzlük suyunu bulmak maksadıyla çıktığı yoldan sapar. Bir ara gayesini unutma hatasına düşer. Başka bir işle meşgul olur. Evlenip çocuk sahibi olur. Ancak daha sonra amacından sapmakla hata ettiğini fark eder ve bunu düzeltmek için tekrar yola çıkar.

“Çocuklar kitap kahramanlarıyla aralarında özdeşlik kurarlar. Bunun için olay kahramanlarının iyi çizilmiş olması gerekir. Kahraman çocuk için model oluşturacaktır ancak bu, roman ve hikâye kişilerinin aşırı derece idealize edilmesi anlamına gelmez” (Şimşek, 2007, s. 28). Böyle kurgulanmış bir kahraman, çocuk okur karşısında inandırıcılığını yitirir. Bir kahramanın rol modeli olarak benimsenme ihtimali onun çocuk okurun gerçekliğine yaklaşmasıyla artar. Sürekli başaran, hiç yanılmayan, hiçbir insanî zaaf göstermeyen, hep doğruyu bilen, mükemmel ve üstün özelliklerle donatılmış âdeta bir süper kahraman olarak kurgulanan kahraman; idealize edilmiş demektir. Destan, tür özellikleri gereği birçok idealize kahraman bulundurur. Söz gelimi Oğuz Kağan'ın betimlemesi çok üstün nitelikli bir kahraman ortaya çıkarır. Destan Romanlar'daki kahramanlar her ne kadar birtakım ideal özelliklere sahip olsalar da bazı hatalar da yapabilen, eksik yönleri de bulunan kahramanlardır. “Yardımsever Avcı”da anlatılan Kambar, bir destan kahramanı olsa da fakir olduğu için sevdiği kıza talip olmaktan korkan bir insandır. Bu yönüyle insana özgü bir duyguyu barındırarak tümüyle idealize olarak sunulmamış olur.

“Kahramanı çocuk olan kitaplar, çocuklar tarafından daha çok beğenilmektedir” (Yılar ve Turan 2010, s. 56). Destan Romalar'daki kahramanların tamamı yetişkindir ancak bunlardan bir kısmında olaylar kahramanların çocukluğundan itibaren başlar. “Anadolu'dan Yükselen Ses”teki ana kahraman Mustafa Kemal'in yetişkinlik dönemindeki icraatı anlatılsa da olay örgüsü Mustafa Kemal'in çocukluk yıllarından başlar. “İkiz Kardeşler”deki olaylar ana kahramanlar olan Erali ve Şirali'nin doğumundan itibaren başlar. Olayların bir kısmı onların çocukluğunda geçer.

“Çocuk kitaplarındaki kahramanların olumlu insan özellikleri taşıması gerekir” (Büyükkavas Kuran, 2011). Bu, çocuklara rol modeli sunmak için önemlidir. Çocuk okurun kitapta kendisine örnek alacağı bazı davranışlarla karşılaşması beklenir. Ancak bu

tüm kahramanların böyle tasarlanmasını gerektirmez. Çocuğun bazı iyi insan özelliklerinin değerini anlaması için onların karşıtlarıyla da karşılaşması gerekir. Destan Romanlar’da birçok kahramanın olumlu insan özellikleri taşıdığı görülür. Bunlar cesaret, merhamet, azim, öz güven, yurtseverlik vb. değerlerdir.

“Kahramanların sahip oldukları rollerle uyumlu olmaları gerekir” (Büyükkavas Kuran, 2011). Rol-özellik uyumsuzluğu kitabın kurgusundaki mantıksal tutarlılığı bozar. Destan Romanlar’daki kahramanların özellikleriyle rolleri arasında herhangi bir aykırılık saptanmamıştır. Söz gelimi “Küçük Avcı”daki ana kahraman olan Mağday Kara, bir handır. Han rolünde olması sebebiyle yönetime dair kararlar alır, insanlara buyruklar verir, ülkesinin geleceğini tasarlar, cesaret örnekleri gösterir. Yedi bilginler denen zatlar bilge kişi rolünde olduklarından ana kahraman ihtiyaç duyduğu bilgileri öğretir, ağır başlı ve sakindir. “Kafkas Bahadırları”ndaki ana kahraman Demirci Debet, topluma uygarlaşma önderliği eden olağanüstü özelliklere sahip biridir. Bu vasıflarıyla o topluma madenleri işlemeyi öğretir. Türlü silahlar, savaş ve tarım âletleri icat eder. Onun eylemleriyle sürekli bir buluş hâlinde olması uygarlık önderliği rolüyle uyum içindedir.

“Çocuk kitaplarında en az bir örnek kahraman olmalıdır” (Büyükkavas Kuran, 2011). Kitaplarda çocukların türlü yaşam durumlarıyla karşılaşması için birçok farklı özellik taşıyan kahraman yer alır ancak bunlardan en az birinin çocuk okura olumlu rol modeli teşkil etmesi gerekir. Destan Romanlar’da yer alan eserlerin her birinde en az bir rol modeli vardır. Bu görev ana kahramanlara yüklenmiştir. Zaman zaman yardımcı karakterler arasında da rol modeli oluşturacak özellikte olanlar bulunur. Söz gelimi “Ölümsüzlük Pınarı”nın ana kahramanı Ural; merhametli, mücadeleci, iyi niyetli, bir karakter olarak tasarlanmıştır. Bu hâliyle o eserin rol modeli oluşturan örnek kahramanıdır.

Problem çözme MEB’in öğretim programlarında ortak temel beceriler arasında gösterdiği dokuz beceriden biridir. Bu beceri, çocuk kitaplarındaki kahramanlarda da görülmelidir. Bu sayede çocuk okura bilişsel modelleme imkânı tanınmış olur. Destan Romanlar’daki ana kahramanların ortak özelliği her birinin karşılaştıkları problemleri çözebilmeleridir. Söz gelimi “Çanakkale İçinde”deki Mustafa Kemal, savaş sırasında

karşılaştığı her bir problem için çözüm önerisi getirip bunları hayata geçirir. Askere kurşun bittiğinde süngüleri çıkarıp süngü savaşına başlamalarını emreder.

Karar verme, öğretim programlarının tümünde ortak olan temel becerilerden biridir. Çocuk kitaplarındaki kahramanların da karar verme becerisine sahip olması gerekir. Kahramanlar karşılaştıkları durumlarda doğru ve etkili kararlar verme özelliğiyle de çocuklara model oluşturmalarıdır. Destan Romanlar'daki ana kahramanlar etkili kararlar verebilmeleriyle öne çıkarlar. “Anadolu'dan Yükselen Ses”teki Mustafa Kemal bir dizi önemli karar vererek başarıya ulaşır. Samsun'a çıkma, bildiri yayımlama, kongreleri toplama, cephe oluşturma, temsil heyeti kurma gibi birçok kararı karşısına çıkan problemleri çözmek için vermiştir. Onun dikkat çeken bir başka özelliği de kararlarını verirken demokratik tavır sergilemesi, başkalarına da danışması hatta kararların alınması için kongreler düzenlemesidir.

4.3.3 Eserlerin Konu ve Tema Bağlamında Değerlendirilmesi

Konu; “konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum” TDK (2019) olarak ifade edilmektedir. Çocuk edebiyatında ise konu; “Paylaşılacak istenen olay, olgu veya sorunun çocuğun gerçekliğinin göz önünde bulundurularak oluşturulmasıdır” (Dilidüzgün, 2004, s. 93). “Çocuğu metnin anlam evrenine çeken, kitapla ilişkisini sağlayan bir ögedir” (Sever, 2015, s. 19).

“Yazarın eserinde sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşlere, gösterdiği ana yönelimlere ‘tema (izlek)’ denir” (Oğuzkan 2001, s. 366). “Konu, bir hikâye okuduğumuz, bir resme baktığımız, sahne ya da perdede bir oyun izlediğimiz zaman doğrudan doğruya algıladığımız aksiyondur. İzlek ise görmesek de, işitmek de kavramamız gereken şekilde bu aksiyonun (devinim) iç anlamıdır. Son olarak konu, sanatın kendi araçlarıyla yaratılacak olan fizik, maddi bir süreçtir. Buna karşılık tema, toplumsal yaşamın akışından çıkarsanacak manevi sorundur; etiksel, dinsel, felsefi ya da başka nitelikteki insan ilişkilerinin manen çatışmasıdır” (Kagan 1993, s. 405).

“Çocuklar, okudukları kitaplarda kendi yaşamlarından bir şeyler bulmalıdırlar” (Yasa, 2012, s.12). Bu nedenle “Seçilen konuların çocukların yaşantılarıyla da uyum içinde olması gerekir” (Kıbrıs, 2010, s. 42). Çocuklar, içinde buldukları gelişim dönemi

gereği cinsellik, şiddet, politika, ideoloji, savaş gibi konular onların gündeminde değildir ya da onlar için öncelik taşımaz. Nitekim “Çocuk, kendi yaşantısından yola çıkılarak yazılmış eserlere daha büyük bir ilgi duymakta ve bu tür eserler, çocuklar tarafından daha çok okunmaktadır” (Aytaş, 2005, s. 50). Çocuk kitaplarındaki konu, çocuğa göre değilse eser ilgi çekici olmayacak ve okuma isteği uyandırmayacaktır.

Destan Romanlar serisinde yer alan eserlerin konuları genellikle savaşlar, boylar arası mücadeleler, yönetim sorunları ve entrikalardır. Yüzeysel olarak bakıldığında tüm bunlar çocukların güncel yaşamlarıyla ilgisiz görünebilir. Ancak olayların her birinin verdiği iletiler, sezdirmeye çalıştığı değerler çocukların hayatıyla yakından ilişkilidir. Karşılaştığı sorunların çözümünde ya da sorumluluklarını yerine getirmede çocuğun ihtiyaç duyduğu mücadele gücü bu eserlerin her birinde özellikle vurgulanmaktadır. Yine hayatta karşılaşacağı sorun ya da durumlarla ilgili büyüklerine ve daha tecrübeli olanlara danışması gerekli olan çocuk için Destan Romanlar’daki yöneticilerin eşlerine ve bilgelere danışarak politika belirlemesi örnek teşkil eder.

Çocuk kitaplarının konusu “Okulda izlenen eğitim programlarını desteklemelidir” (Yasa, 2012, s. 16). Çocuk kitapları bu işi ders kazanımları için ön bilgiler oluşturarak görür. Bir konu hakkında ön bilgilere sahip olmak öğrenmenin gerçekleşmesi için gereklidir. Bu sayede çocuk kitaplarından edinilen ön bilgilerle derste ilenecek konular arasında köprü kurularak öğrenme kalıcı hâle getirilebilir. Yapılandırmacı eğitim felsefesinin yöntemlerinden olan buluş yoluyla öğrenmede öğrenci “...elde ettiği bilgiler arasında ilişki kurarak, öğretilmek istenen kavram ya da ilkeyi kendisi keşfeder” (Fidan, Erden, 1998 s. 184).

Destan Romanlar’daki konuların birçoğu Sosyal Bilgiler, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ve Türkçe derslerinin kazanımları için ön bilgi oluşturacak özelliktedir. Söz gelimi “Anadolu’dan Yükselen Ses” T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin MEB’de (2018)belirtilen şu kazanımlarına ulaşmak için işlevseldir:“Kuvâyımlîye’nin oluşum sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar. Millî Mücadele’nin hazırlık döneminde Mustafa Kemal’in yaptığı çalışmaları analiz eder. Millî Mücadele Dönemi’nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi’nde meydana gelen gelişmeleri kavrar. Millî Mücadele Dönemi’nde Batı Cephesi’nde meydana gelen gelişmeleri kavrar. Sakarya Meydan Savaşı’nın kazanılmasında ve Büyük Taarruz’un başarılı olmasında

Mustafa Kemal'in rolüne ilişkin çıkarımlarda bulunur." (s. 12) Yine incelenen birçok romandaki bazı değerler MEB'deki (2018) şu değerlerle uyumludur: "Saygı, sevgi, yardımseverlik, vatanseverlik, dürüstlük" (s. 4).

Çocuk kitapları herhangi bir ideolojiyi aktarmamalıdır. "Biçim ve içerik özellikleri ne olursa olsun dinsel inançların tartışıldığı, anayasa ilkelerinin dışına çıkılarak kimi ideolojilerin aşılarmaya çalışıldığı yayınlar çocuklar için zararlıdır" (Sever, 2003, s. 192). Çocuk kitaplarının nihai hedefi okurlarına okuma kültürü kazandırmaktır. Çocuklara herhangi bir ideolojinin ilkelerini benimsetmek bu kitaplarından beklenen bir özellik değildir. Destan Romanlar'da herhangi bir ideolojinin aktarılma çabası görülmez. Konu gereği vatan, devlet, hanlık, savaş vb. kurguların yer aldığı kitaplarda hiçbir ideolojinin ilkesi, anlayışı aktarılmamıştır.

"Konu bakımından yerli kültür değerleri yanında evrensel insanlık ve ahlak değerlerini kazandırıcı nitelikte olması da gerekir" (Oğuzkan 1998, s. 210). "Her toplumun ortak kültür değerleri vardır. Bu değerler çocukların şuur altına yerleşerek onlara ortak değerler kazandıracak biçimde düzenlenmelidir" (Yalçın, Aytaş, 2005, s. 46). "Bu nedenle çocuk kitaplarında millî değerlere önem verilmelidir" (Yalçın, Aytaş, 2005, s. 47). Aynı zamanda "Kitaplarda, evrensel değerlere yer vermek, çocuğun dünya görüşünü genişletmesi açısından önemlidir" (Sever, 1995, s. 14). Sıralanan bu özellikler Destan Romanlar serisinde yer alan eserlerde de mevcuttur. Saygı, sevgi, vefa, yardımseverlik, konukseverlik, yurtseverlik en sık işlenen değerlerdir. Örneğin Şirali hocasının yardım isteyen mektubunu alır almaz yola çıkar. Bu yardım yolculuğunda hem yeni bir kent fetheder hem de eşiyle tanışır. Bu kurgu çocukların yardımseverlik değerini taşımanın insan hayatına neler katabileceğini sezmesine yardımcı olur.

"Çocuk kitapları, değerleri barındırmalı ancak bunları dayatmamalıdır. Değerleri dayatmak onları açıkça söylemek, yüceltmek ve karşıtlarını yermek şeklinde olur. Bu durum çocuk okurun değerleri benimsemesini, içselleştirmesini, yapılandırmasını engeller. Bunların yerine çocuğu değerleri ezberlemeye iter. Destan Romanlar'daki değerler olay örgüsünün içine yedirilmiş ve çocuk okurdan bunları sezmesi beklenmiştir. Herhangi bir değer doğrudan savunulmamıştır. Mesela Semetey önce kendisine saldı-

ran zalim akrabalarını, sonra yine kendisine saldıran Ümütöy'ü bağışlar, onlara merhametli davranır. Bu kurgu ile merhametli olmak sezdirilmeye çalışılmıştır. Merhame-tin övülmesi, propaganda edilmesi, dikte edilmesi gibi yollara başvurulmamıştır.

“Çocuk kitaplarının konuları çocuğun güncel hayatıyla doğrudan ilgili olmalı ve gerçeğe uygun düşmelidir” (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 46). Çocuk okurun yaşadığı çağın gereklilikleri dışında kalan konular çocuklar tarafından merakla ve ilgiyle karşılanmaz. Bu durum çocukların kitaba ve okumaya karşı ilgilerinin kaybolmasına sebep olur. Bu nedenle birçok çocuk kitabında güncel konulara değinilmeye çalışıldığı görü-lür. Söz gelimi Behiç AK tarafından yazılıp 2017 yılında Günışığı Kitaplığı tarafından basılan “Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği” günümüz çocuklarının en sık ilgilendiği sorun-lardan olan sosyal medya kullanımını ele alır. Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği'nin ana kah-ramanı Hoşgörüş, sosyal medya hesabından evde olup biten her şeyi paylaştığı için kendi yaşantısının tanımadığı kişiler tarafından bile bilindiğini fark eder. Bu kurguyla çocukların güncel yaşamıyla yakından ilgili olan bir meseleye parmak basılır. Aynı zamanda ana kahraman, istediği kişinin ilgisini çekmek için sosyal medyada bir grup açar. Bu da çocukların güncel yaşantılarına değinen bir örnektir.

Destan Romanlar'ın kaynağı destan türündeki metinler olduğu için bunların hepsi ta-rihsel olaylara dayanmaktadır. Bu sebeple konuları güncel yaşantılarla ilgili değildir.

“Eserin konusunu oluşturan düşünce, olay ve durum öğeleri ile tema arasında, -gerek yetişkin için olsun gerek çocuklar için yazılsın- sıkı bir ilişki vardır” (Güleç, Geçgel, 2006, s. 184). Aynı şekilde ana düşünce de konuyla ilişkili olmalı; tema, konu, ana düşünce ilişkisi iyi kurulmalıdır. Ana düşünce metnin konusundan farklı bir ileti taşı-mamalıdır. Ana düşüncenin konuyla ilişkisinin iyi kurulması çocuk okurun ana düşün-ceyi kavramasını kolaylaştırır. Çünkü metnin ana düşüncesi işlediği konu bağlamında tespit edilir. Destan Romanlar'daki konularla ana düşünceler arasında tam bir uyum olduğu görülmüştür.

Çocuk kitaplarındaki konuların neler olması gerektiğine dair alan yazında belli bir uz-laşma bulunur. Konuların neler olması gerektiğine dair Yurttaş'ın (1997) görüşü şu-dur: “Çocuk kitapları sevgi, dostluk, barış, arkadaşlık, iyilik, iyilikseverlik, yardım-laşma ve dayanışma, dürüstlük, özveri, araştırmacılık, kahramanlık, ırkçı olmayan ulusal onuru yüceltme gibi nitelikleri kavratıcı, benimsetici olmalıdır. Çocuk kitaplarında kin

ve nefrete yer yoktur. Düşmanlık aşıl原因 konular çocuk kitaplarında yer almamalıdır” (s. 60). Destan Romanlar serisinde yer alan eserlerde bahsi geçen bu konuların işlendiği tespit edilmiştir.

4.3.4 Eserlerin Plan Bağlamında Değerlendirilmesi

“Plan; konu, kahraman ve temanın belirli bir düzen içinde çocuk kitabına yerleştirilmesidir” (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 47). Nitelikli bir plan, edebi eserin tüm unsurları arasında uyumlu bir ilişki kurulmasını sağlar. Metnin şablonunu oluşturan plan okunanın anlamlandırılması için önemli bir etkidir. Ayrıca okuyucunun ana fikre ulaşmasını kolaylaştırır. Böylelikle eserin okuyucu üzerindeki tesir gücünü artırır. Ülper (2010), “okuma eğitiminde metinlerin şablonlarını kullanmayı önermiştir. Buna göre “okunacak metinlerin şematik yapısı hakkında bilgi sahibi olmak öğrencilerin o metinleri takip etmesini kolaylaştırır” (s. 56). Söz gelimi problem türü metin yapısı konuya giriş yaptıktan sonra bir problemin ortaya konacağını, ardından bunun çözümünden bahsedileceğini; en sonundaysa bu çözümden ortaya çıkan sonucun anlatılacağını vurgular. Bu şablonu bilerek metni okuyan bir öğrencinin zihni, metni okurken ne zaman problemi anlamaya odaklanacağını, ondan sonra problemin çözümüne geçileceğini takip etme konusunda daha avantajlı olur.

Çocuk kitaplarının planında “tutarlılığa dikkat edilmelidir” (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 47). Tutarlılık, olayların oluş sırasındaki kronolojik düzen, sebep-sonuç ve amaç-sonuç ilişkilerinin doğru kurulması ve kahramanların özellikleriyle uyum içinde davranması şeklinde sağlanır. Bu çocuk okurun metinde olup bitenleri takip etmesini ve metne karşı olumlu bakış açısı kazanmasını sağlar. Aksi hâlde okur, tutarsız bulduğu, takip etmekte güçlükler yaşadığı olay örgüsünü inandırıcı bulmayacak ve merak etmeyecektir. Destan Romanlar serisinde yer alan eserlerin planında bir tutarsızlık söz konusu değildir. Çocuk kitaplarındaki planda yazar, “Gereksiz ayrıntılardan kaçınımalıdır” (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 47). Olay örgüsüne ya da kahramanların eylemlerine önemli bir etkisi olmayan, kahraman, olay, mekân ve zaman özelliklerine yer vermemelidir. Destan Romanlar serisindeki eserlerde bu türden gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir.

“Çocuk kitaplarında plan yalın olmalıdır” (Kıbrıs, 2010, s. 42). Her bir bölümün özelliğini aşan, olayları karmaşık hâle getiren kurgular çocuk okurun takibini zorlaştırır.

Bu da hem akıcılığı hem inandırıcılığı azaltır. Destan Romanlar serisindeki eserlerin planı oldukça yalın biçimde giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur. Destan Romanlar'daki planlardan biri şöyledir: Serim: Kafkasya'da yaşayan insanların yaşamı tanıtılır. Düğüm: Halkın problemi olan dev örümceklerden çektikleri eziyet anlatılır. Debet denen olağanüstü kahraman ortaya çıkıp halkına uygarlığı öğretir. Madenleri işlemeyi ve savaş aletleri üretmeyi başaran halk, Debet ve oğlunun yanında dev örümceklerle mücadeleye girişir. Çözüm: Mücadeleyi demirci Debet ve arkadaşlarının kazanmasıyla problem çözülür.

Plan aynı zamanda “beklenmedik bir çözümle sonuçlanan bir bitiş bölümünü kapsamalıdır” (Oğuzkan, 2013, s. 373). Nitekim şaşırtıcı son kurguları okurlar için daha çekicidir. Güngör (1999) “okurların şaşırtıcı sonla biten öyküleri daha çok beğendiğini” tespit etmiştir. Şaşırtıcı, beklenmedik olmak oldukça öznel bir özelliktir. Ancak genellikle olay örgüsünün seyrine uygun düşmeyen, okurun çoğunun tahmin edemeyeceği kadar sıra dışı bir sona şaşırtıcı demek mümkündür. Destan Romanlar'ın önemli bir eksikliği her birinin sonunun büyük ölçüde tahmin edilebilmesi, şaşırtıcı olmamasıdır. Söz gelimi yukarıda planı verilen Kafkas Bahadırları adlı eserdeki olayların Debet ve halkının zaferiyle sonuçlanacağını tahmin etmek oldukça mümkündür. Bu nedenle eserin sonu yeterince şaşırtıcı olarak görülmez. Yine Manas'taki olayları takip eden biri nihayetinde Türklerin kazanıp huzura kavuşacağını tahmin edebilir. Birçok destan, halkın mücadele sonucunda dirliğe kavuşmasıyla bittiğinden bu, okur için alışlageldik bir durum olur.

4.3.5 Eserlerin Dış Yapı Unsurları Bağlamında Değerlendirilmesi

4.3.5.1 Boyut

Boyut, çocuklar için tasarlanmış kitapların fiziksel özellikleri konusunda ilk dikkat çeken husustur. Boyut; çocuğun kitabı tutup kavraması, taşıyabilmesi ve kitaplık oluşturabilmesiyle ilgilidir. Yaş grubuna göre çocuk kitapları çeşitli boyutlarda olabilir. “İlköğretimin ilk yıllarıyla birlikte seçilecek kitapların boyutlarındaki çeşitlilik, yerini düzenleme ve kitaplık oluşturma anlayışına da katkı sağlayacak bir dengeye bırakmalıdır” (Sever 2007, s. 45). Bazı araştırmacılar ise, “çocuk kitaplarının belirli bir boyutu olmadığını” belirtir. (Yılar, Turan, 2010) Ancak “genellikle çocuk kitaplarının 16 x 23 cm büyüklüğünde olması normal sayılır” (Oğuzkan 2001, s. 364). Destan Romanlar

serisinde yer alan kitaplar 20x13 ölçülerindedir. Bu yönüyle her yaş grubunun kolaylıkla kavrayabileceği, taşıyabileceği ve kitaplık rafına dizebileceği boyuttadır.

Belli bir dizide çıkan kitapların aynı boyda ve hacimde olması, evlerinde kitaplık kurmaya çalışan çocuklar için önemlidir” (Oğuzkan, 2001 s. 364). Destan Romanlar da bir seri hâlinde yayımlandığı ve serideki bütün kitapların boyutları aynı olduğu için kitaplık kurmak isteyen okurlara da uygundur.

4.3.5.2 Kâğıt

Kâğıt, kitabın okunması için gereken fiziksel alan işlevi görür. Bu alanın seçilmesinde çocuk okurun göz sağlığı, ilgileri ve beğenileri uzlaştırılmalıdır. “Kitapta kullanılan kâğıt, renklerin resimlerde özgün biçimleriyle yansıtılmasına ve yazılanların kolayca okunabilmesine olanak sağlamalıdır” (Sever, 2013, s. 121). Bunu sağlamak için dikkat edilmesi gereken temel husus kâğıdın kalitesidir. “Kitapta kullanılan kâğıdın birinci hamur olması çocukların ilgisini çekecektir. Bu özellik ayrıca kitabın dayanıklılık süresini de uzatır. Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın mat olması gerekir. Böylelikle çocukların dikkatlerinin dağılması önlenir” (Horosan, 2015, s.8). Aynı zamanda bu, görsellerin baskı kalitesini de etkiler. Destan Romanlar serisinde yer alan kitaplarda saman kâğıt kullanılmıştır. Fakat seçilen kâğıt yazı mürekkebinin kalitesini düşürmemiştir. Kitaptaki görseller renksiz olduğu için kâğıt kalitesinin görsellere olumsuz etki etmesinden de söz edilemez. Kâğıtların kuşe kâğıt gibi parlak olmaması çocuk okurun göz yorgunluğu yaşamadan okumasını sağlar.

4.3.5.3 Harf

“Çocukların metni sağlıklı biçimde takip edebilmesi için önemli etmenlerden biri harflerin boyutu ve şeklidir. Uygun puntolar hızlı okumayı kolaylaştırmaktadır” (Karatay, 2011, s. 92). Harflerin özellikleri, aynı zamanda göz sağlığını da yakından ilgilendirir. Okuma, gözün metin üzerinde sıçramalar yapmasını gerektirir. Bu da göz kaslarının iyi çalışmasıyla olur. Çocukların göz kasları kendi yaşının el verdiği ölçüden daha küçük puntoları okumak için kendini zorlarsa bu göz sağlığını tehdit edebilir. Literatürde çocukların yaş gruplarına göre tavsiye edilen harf puntoları mevcuttur. “1.Sınıf için: 20-24 punto, 2. Sınıf için: 18 punto, 3. Sınıf için: 14 punto, 4.Sınıf için: 12 punto, 5. Sınıf için: 11 punto” uygun görülür. (Yılar, Turan, 2010) Talim Terbiye Kurulu da bu

ölçüleri esas almaktadır. "...5'inci sınıflar için on bir, daha üst sınıflar içinse on puntodan daha küçük harfler kullanılamaz." (MEB, 2018, s.4) İlköğretim ikinci kademeye devam eden öğrenciler için yayımlanan kitaplarda on punto büyüklüğünde harfler normal sayılmaktadır" (Şirin, 2000, s. 213). Destan Romanlar serisindeki kitaplar 12 puntoyla yazıldığından ilkokul seviyesinden itibaren okunabilir.

4.3.5.4 Kapak ve Cilt

Kapak, kitabın okurla ilk karşılaştığı unsur olarak önemli bir işleve sahiptir. Özellikle çocuk yaştaki okurların bir kitabı seçme davranışında kitabın kapağı büyük önem taşır. Kapağın tasarımı, kalitesi, görselliği kitabın albenisini belirler. "İyi bir cilt, çocukların kitabı uzun süre kullanabilmelerini sağlar" (Karatay, 2011, s. 91). "Çocuk kitaplarının kapakları kalın, resimli, dayanıklı, çocukların ilgisini çekecek biçimde, konusuyla uyumlu olmalıdır" (Nas 2004, s. 62). Destan Romanlar serisindeki eserlerin her birinin kapağı 3. Ek'te sunulmuştur. Bu kapakların simetrik bir biçimde tasarlandığı ilk bakışta göze çarpar. Bu simetrinin içinde her bir kitabın konusuna ilişkin renkli resim yer alır. Kapak resimleriyle başlıklar birbiriyle mutlaka ilgilidir. Söz gelimi "Ölümsüzlük Pınarı"nın kapağında bir pınar resmi vardır. "Küçük Avcı"da annesinden av malzemesi alan bir çocuk, "Çizmeden Çıkan Çocuk"ta çizmeden çıkmakta olan bir çocuk, "Altaylar'da Bir Yiğit"te bir süvari, "Anadolu'dan Yükselen Ses"te halka seslenen Mustafa Kemal, "Kırk Kahraman Kız"da savaş alanında cesurca çarpışan bir genç kız resmi bulunur. Bu örnekler kitapların kapaklarının konularıyla uyum içinde olduğunu gösterir. Aynı zamanda çizmeden çocuk çıkması gibi fantastik, savaşçı kız gibi kalıplaşmış cinsiyet rollerini aşan sıra dışı resimler çocukta merak duygusunu kamçılatabilir; böylece çocuğun kitaba yönelmesini sağlayabilir.

Kapak üzerinde eserin adı, yazar ve yayıncının ismi, yayım yılı, kodu bulunmalıdır. Eğer bunlar kapak üzerinde bulunmuyorsa, mutlaka iç kapakta yer almalıdır. Destan Romanlar' serisindeki eserlerin hepsinin kapağında kitabın adı, yazar ve yayıncı adı bulunur. Yayım yılı, kodu vb. ayrıntılar iç kapakta yer alır. "Çocuk kitaplarının kapakları ve ciltleri dayanıklı ve sağlam olmalıdır. Tek sayfa -yaprak yaprak- ciltleme yöntemiyle değil, formalama yöntemiyle ciltlenmelidir. Telle değil, iplikle dikilmeli ve bu dikiş tutkalla desteklenmelidir" (Kıbrıs, 2010, s. 40). Destan Romanlar'ın hiçbiri yaprak yaprak ciltlenmemiş, her biri formalama yöntemiyle ciltlenmiştir. Bu yönüyle oldukça dayanıklı oldukları söylenebilir.

4.3.5.5 Sayfa

Kitapların sayfa tasarımı, yazı ve resimlerin düzenlenişini içerir. “Çocuk kitaplarında yer alan yazı, resim, rakam, fotoğraf, karikatür gibi öğeler sayfa düzenini oluşturan temel bileşenlerdir” (Sever, 2007, s. 45). Sayfadaki tasarım, dağılım, kenar boşlukları çocuk okurun sayfayla yüz yüze geldiğindeki psikolojisini etkiler. Basık, boğucu bir görünüme sahip sayfalar okuma motivasyonunu azaltır. “Çocuk, kitabı açtığında sayfalarda ferahlık ister. Bu, belli başlı ayrıntılara dikkat ederek sağlanır. Kitap dizgisinde çok çeşitli yazı karakterinin kullanımı kitabın okunabilirliğini azaltıcı bir etkidir” (Sönmez, 2003, 20). Destan Romanlar’da tek bir yazı karakteri kullanılmıştır.

“Çocuk kitaplarında sayfa kenarlarında uygun boşluklar -tıpkı bir kompozisyon kağıdında olduğu gibi- bırakılmalı, satırlar ilk sınıflarda bir buçuk dize aralığındayken ileriki sınıflarda normal aralıkta (1 dize) olmalıdır. Paragraflar 4. ve 5. sınıflarda 6-7 cümle olmalıdır” (Kıbrıs, 2010, s. 40). Destan Romanlar’daki sayfa boşlukları sağdan, soldan ve üstten 1.5; alttan 2.5 cm olacak şekilde bırakılmıştır. Satır aralıkları normal ölçülerdedir. Söz gelimi “İkiz Kardeşler”deki paragrafların ortalama uzunluğu 6 cümledir.

“Çift sütun olarak düzenlenen sayfalar yerine tek sütun olarak düzenlenen sayfalar okuma rahatlığı yönünden daha iyidir” (Oğuzkan, 2001, s. 364). Destan Romanlar’ın her sayfası tek sütun hâlinde tasarlanmıştır.

“Sayfalarda yer alan resimlerin de uygun biçimde yerleştirilmiş olması gerekir” (Kıbrıs, 2006, s. 26). Destan Romanlar’daki resimlerin sayfalara yerleştirilmesinde üç tarz kullanılmıştır. Bunlar resmin bir sayfayı tamamen kaplaması, resimle yazıların aynı sayfada yer almasıdır. Daha az olarak ise bir resmin yan yana bulunan iki sayfayı birden kaplaması tercih edilmiştir.

“Sayfa düzenlemesi yapılırken sayfanın boğucu olmamasına ve resimler yerleştirilirken akıcılığın kesilmemesine dikkat edilmelidir” (Güleryüz 2006, s. 161). Destan Romanlar’daki resimlerin bazıları olay akışının heyecanlı kısımlarını yarıda bırakarak yerleştirilmiştir.

4.3.5.6 Resim

“Çocuk kitaplarının dış yapı özelliklerinin en önemlisi resimlemedir ve resim çocukta duygu oluşumu ve estetik bakımından önem taşımaktadır” (Arıcı, 2016). Resimler metinde yalnızca dekor değildir. Onlar metnin daha iyi anlaşılmasını, estetik hazzın geliştirilmesini de sağlar. Aynı zamanda temel okur yazarlık becerisinin ilk basamağını da oluştururlar. Karatay (2011)’a göre

“Çocuk, resimle baş başa kaldığında bir yandan sanatsal zevk alırken diğer yandan kavrama, anlama ve yorum yapma gücünü geliştirir. Bu özelliği içeren resimler çocuğun hem duygusuna hem düşüncesine seslenir. Sanatsal kaygı ile yapılan resimler çocuğun duygu ve düşüncesinin gelişmesine katkı sağlayabilir” (s. 83).

“Üstelik çocuklar, yazıdan anlayamadıklarını görseller yoluyla açığa kavuşturabilirler” (Gürel, 2001, s. 195).

Ciravoğlu’ya (1999) göre

“Çocuk kitaplarında resmin rolü çok büyüktür. Resimli kitaplarda resmin görevi, metnin gerektirdiği ya da izin verdiği ölçüde durumları ve olayları daha belirgin hale getirerek zenginleştirip canlandırarak çocuğun yaşantılara katılıp çevreyle iletişim kurma yeteneğini arttırmaktır. Bu sebeple kitabın resimlemesi uzman kişiler tarafından yapılmalıdır. Çocukla kitap arasındaki iletişim sürecinde resmin kendisinden beklenen işlevi gerçekleştirmesi için, çocuk kitabı çizerlerinin çocuğun dünyasını iyi tanıyan, onun ilgi ve gereksinimlerini iyi bilen sanatçılar olması gerekir. Çocuk kitaplarındaki sanatçı duyarlılığı ile yapılmış resimler, çocukların görme duyularının eğitilmesine imkân sağlayan etkili bir araçtır. Kitaplarda karşılaşılan düzeye uygun resimler, çocuklar için bir sanat eğitimi ortamı yaratır” (s. 189).

“Çocuk kitaplarında yer alan görseller resimlendirme tekniği bakımından çocukların gelişim düzeyine uygun olmalıdır. 10 yaş ve üstü gelişim düzeyi için gerçekçi görseller kullanılmalıdır” (Karatay, 2011, s. 81). Destan Romanlar’daki görsellerin tamamı gerçekçi olarak nitelenebilir. Resmedilen insanların ve hayvanların vücut ölçüleri birbiriyle orantılıdır. Organlar, eşyalar olduğundan daha büyük ya da küçük çizilmemiştir.

Resimlerdeki eşyalar da gerçek hayattaki asıllarına büyük ölçüde benzer. Bunlarda da herhangi bir abartı görülmez. Bunun yanı sıra canlıların boyutları birbirine orantılıdır.

“Yaş düzeyine göre metin-resim oranları şu şekildedir: 2-7 yaş için kitabın ¼’ü yazı, ¾’ü resim; 7-9 yaş için 2/4’ü yazı, 2/4’ü resim; 9-12 yaş ve üstü için 3/4’ü yazı, 1/4’ü resimdir” (Karatay, 2011, s. 85). Destan Romanlar’ın hepsindeki görsel sayıları ve oranları aynı değildir ancak birbirine yakındır. Söz gelimi “Küçük Avcı”daki 111 sayfanın 10’u, “Ölümsüzlük Pınarı”ndaki 94 sayfanın 11 tanesi, Yardımsever Acı”daki 96 sayfanın 9’u, “Altaylar’da Bir Yiğit”teki 92 sayfanın 14’ü görsellerden oluşur. Bu sayılara göre kitaplardaki görsel oranları %11,1; 8,5; 10,6 olur.

4.3.6 Eserlerin Çocuk Kitaplarının Dayanması Gereken Eğitsel İlkeler

Bağlamında Değerlendirilmesi

Bu bölümde Destan Romanlar’ın eğitsel ilkelere göre değerlendirilmesi Sever’in (1995, s. 14-15) ölçütleri bağlamında yapılmıştır. Buna göre çocuk kitapları; Yaşamın gerçekleriyle ilişkili olmalıdır. Çocuk kitapları her ne kadar çocuğun hayal gücüne seslenmeli ise de çocuğu yalnızca hayal dünyasına hapsedmemeli, onun nesnel dünyasıyla olan ilişkisini de korumalıdır. Bunun için hayali öğeleri bile birtakım yaşam gerçeklerini sezdirmek için bir araç olarak kullanılmalıdır. Destan Romanlar, özellikle destan kahramanları gereği bazı hayali öğeler içerirse de bunlar çocuk okura hayatın gerçeklerine dair iletiler sezdirme işlevini engellememiştir. Bu eserlerde çocuklara hayatın her sahasında lazım olan azim, sebat, yardımlaşma, mücadele, din, cesaret, özgürlük, birlik vb. değer yer almaktadır.

Çocuğun duygu, düşünce ve hayal gücünü geliştirici biçimde kaleme alınmış olmalıdır. Edebiyatın en önemli işlevlerinden biri de okurun düş gücünü, düşüncelerini ve duygularını geliştirmesidir. Edebiyat bunu okura çeşitli hayat durumları kurgulayarak sunar. Destan Romanlar’da abartıya düşülmeksizin vefa, yurt sevgisi, aile sevgisi vb. duygular örneklenmiştir. Okurların vatan, millet, mücadele vb. kavramlara ilişkin birtakım düşüncelere sahip olmasını sağlayacak olaylar kurgulanmıştır.

Çocuğun bilgi ve kültür evrenini genişletmelidir. Okumanın faydalarından biri bilgilenmek, diğeri kültürlenmektir. Bilgiye ve kültüre aç oldukları bir dönemde çocukların

karşılaşacağı metinlerin bu nedenle birtakım kültürel öğeler ve bilgileri taşıması gerekir. Destan Romanlar'da Türk kültürüne ait dini yaklaşımlar, törenler, isimler yer almaktadır. Bunlarla karşılaşan çocuk okur Türk kültüründeki törenler hakkında bilgi sahibi olabilir. Hangi durumlarda şölen tertiplenir, hangi durumda koşuklar söylenir gibi. Türk kültüründeki hayat görüşüne dair bazı fikirler edinebilir. Türkler milletinin bağımsızlık düşkünlüğünü, birlikte yaşama arzusunu, mücadele azmini olay örgüsü içinde alımlar.

Sosyal bir varlık olabilmesi için çocuğa, içinde yaşadığı çevreyi, ülkeyi, dünyayı gerçekçi açıdan (gelişim düzeyine uygun biçimde) tanıtmalı; çocuğun bunlarla bütünleşmesini sağlamalıdır. Böylece çocuk kitabı çocukları sosyalleştirme, onların kişisel gelişimine katkı sağlama işlevini görür. Destan Romanlar'ın mekânlarının ve zamanlarının hiçbirisi günümüz çocuk okurunun yaşadığı çevre ve zaman dilimi değildir. Bu eserler daha çok tarihteki bazı durumları tanımlarını sağlar. Yine kendi yurtlarından çok uzaktaki başka ülkelerin coğrafyasını tanıır. Ancak mekân ve zamandaki büyük farklılıklara rağmen Destan Romanlar'da günümüzde ve yurdumuzda da geçerli olan, hâlâ değişmeyen birtakım evrensel duygu, düşünce ve değerler vardır. Çocuklar bugün hâlâ mücadelenin, azmin, yurt sevgisinin, demokrasinin önemini kavramalıdır. Bu da tarihsel olaylardan bugüne dair sezmeleri gereken birtakım değerlerin, duygu ve düşüncelerin olduğunu gösterir.

Şiddet öğeleri içermemeli; çocukta estetik bir duyarlık sağlamalıdır. Sosyal Öğrenme Modeli çocukların birçok davranışı etrafında olup bitenleri izleyerek öğrendiğini savunur. Bu nedenle çocukların olumsuz davranışlara maruz kalmaması gerekir. Bunların başında şiddet gelir. Şiddet, toplumsal yaşamda olumsuz etkilere sahip bir davranış biçimi olarak çocuk kitaplarında yer almamalıdır çünkü çocuklar çocuk kitaplarındaki birçok durumu olduğu gibi şiddeti de örnek alabilir ya da ona karşı duyarsızlaşabilir. Destan Romanlar, konuları gereği birtakım şiddet öğeleri içerir. Kahramanların mücadeleleri genellikle silah kullanılan savaşlarla olur. Ancak bu durum ayrıntılı savaş, kavga, şiddet, can alma sahneleri ile anlatılmaz. Şiddet olayı çoğu kez tek cümleyle geçiştirilir ve bu cümleler bazen tatlı canını elinden aldı, gibi güzel adlandırmalar şeklindedir.

Çocuğun kişiliğini geliştirerek, yaşama uyumunu sağlamalıdır. Bu, edebiyatın çocuklardaki kimlik/kişilik gelişimini ilgilendiren yönüdür. Çocuklar okudukları kitaplardaki duygu, düşünce ve değerlerden etkilenir ve kendi kişiliklerine bir şeyler katarlar. Çocuk kitapları bu hizmeti bazen rol modeli olarak sunduğu kahramanlar üzerinden bazen değerleri sezdirecek cinsten kurgular sayesinde verir. Destan Romanlar’da çocukların kendi kişiliğine katabileceği birçok özelliği barındıran kahraman ve bu özelliklerin işlevini sezdirenen olay yer alır. Söz gelimi çocukların kişiliğine cesaret özelliğini katabilmesi için “Kafkas Bahadırları”nda Örüzmek adlı kahraman bir cesaret simgesi olarak çizilmiştir. Ayrıca ana kahramanın tüm problemlerini çözmekte dayandığı güç olarak cesaret gösterilerek çocuk okurun bu kişilik özelliğine dikkati çekilmiştir.

Çocuğun dilsel becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmalıdır. Literatürde insanın “okuma, yazma, konuşma, dinleme/izleme olmak üzere dört temel dil becerisine sahip olduğu” (Güneş, 2007, s. 8) kabul edilir. Edebî metinler sahip oldukları dil hazinesi ile okurlarının dil gelişimine katkı sunar. Çocuklar ancak dilin kullanıldığı ortamlarda (dil havuzu) yaşayarak bu gelişimi sürdürebilirler. Çocuk önce konuşulanları dinler, dinleyenlere konuşur. İlkokul yıllarıyla birlikte yazılanları okuyup okuyuculara yazmaya başlar. Bu süreçte ne kadar çok nitelikli edebiyat ürünüyle karşılaşır ise kendi yazması ve konuşması da o denli nitelik kazanır. Dilin anlatım olanaklarını sonuna dek kullanabilen, edebî zevki tattırabilen eserlerle karşılaşan çocukların zihni zamanla bu doğrultuda metinleri alımlamaya ve bu yönde metinler üretmeye başlar. Bu da onların anlatma becerilerinin gelişmesini sağlar. Öte yandan dilin söz varlığının iyi kullanıldığı, estetik anlatımın yeğlendiği metinler çocukların söz varlığını ve kendini daha iyi ifade edebilme becerilerini geliştirir. Bu nedenle çocuklar için yazılan kitaplarda dilin en seçkin örneklerini sergilemek eğitsel bir zorunluluktur. Destan Romanlar, Türkçenin tarihi devirlerinden bugüne getirdiği birçok sözcüğü ve deyimini kullanarak çocuk okurların söz varlığını geliştirme fırsatı sunar. Yine birçok benzetme, güzel adlandırma, kişileştirme, abartma vb. söz sanatlarıyla çocukların dil zevkini tatmasına imkân tanır. Böylelikle dil ürünlerinden haz duyan çocukların daha fazla metin okuma isteği duymasını sağlar.

Çocuğa, toplumun bir bireyi olduğu ve ondan soyutlanamayacağı bilincini vermelidir. Onları, kendine ve topluma yabancılaştırmaktan korumalıdır. Bu, çocuk edebiyatının çocukları sosyalleştirme işleviyle ilgilidir. Sosyal bir varlık olan insanın henüz erken

yaşlarında toplumunun bir parçası olarak hissetmesi onun gelişim süreci için önemli bir kazanımdır. Çocuk edebiyatı bu işlevi çocuklara içinde buldukları topluma dair aidiyet duygusu kazandırarak, toplumu tanıtarak ve sevdirek yapar. Destan Romanlar'da toplumun hem üst kesimlerinden hem halk tabakasından insanlar vardır. Bunların başarılı olmasının başlıca yolları birbirlerine danışmaları, birbirlerini sevip saymaları, birbirlerine yardım etmeleridir. Toplumsal dayanışmanın başarıya giden yol olarak verildiği birtakım kurguları sayesinde Destan Romanlar çocuk okurun içinde yaşadığı toplumun etkin bir katılımcısı olarak gelişimini sürdürmesine olumlu örnek teşkil eder.

Çocuğa, insanı "zayıf" ve "güçlü" yönleriyle tanıtmalıdır. Çocuk kitapları insanları tamamen iyi ya da kötü kahramanlar olarak tanıtmamalı, insan denen varlığın iyi ve kötü yönlerinin olabileceğini sezdirmelidir. Bu sayede çocuklar kişisel gelişimlerinde önemli olan iyilik etmekle iyi olmak ve kötülük etmekle kötü olmak gibi önemli bazı kavramları ayırt edebilirler. Destan Romanlar'daki kahramanların üstün insani vasıfları da birtakım zaafı da vardır. Söz gelimi Erali ve Şirali destanındaki ana kahraman güçlü bir kişiliğe sahip, birtakım üstün özellikleri olan biridir ancak bazı heveslerinin peşinde gittiği için hedefinden sapar ve hata eder.

Bilimsel verilere ve evrensel ahlak kurallarına uygun olmalıdır. İnsanların hayata tutunması nesnelere dünyasına azami ölçüde uyum sağlamasına bağlıdır. Bunun için nesnelere dünyasının bilgisine ulaşmak zorundadır. Bu nedenle insanlar henüz çocuk yaşlardan itibaren bilimsel verilerle karşılaşmalı, karşılıklarına bilgi, olay ya da yorumların bilimsel olup olmadığına dikkat etmelidir. Çocuk kitaplarında anlatılanlar bilimsel verilerle çatışmazsa çocuk okurun nesnelere dünyasına uyumu artar. Destan Romanlar'da birtakım fantastik kurgular dışında bilimselliğe aykırı bir kurgu olmadığı gibi herhangi bir bilim dışı ileti de yer almaz. Çocuklar, ahlaki gelişim süreçlerinde de evrensel ahlak kurallarına uygun yaşam biçimleriyle karşılaşılırsa kişilik yönünden gelişimleri olumlu yönde etkilenir.

Çocuğu yazgıcılığa ve uyduruculuğa sürüklememelidir. Yazgıcılık çocukların başarıya dönük motivasyonunu düşürür. Hayattaki birçok şeyin onların elinde olmadığı mesajını vererek yılgınlığa iter. Çocuk kitaplarının bundan kaçınması için kendi kaderini tayin edebilen kahramanları örnek olarak sunması gerekir. Destan Romanlar'da

rol modeli olarak sunulan kahramanların her biri kendi kaderini kendi çabalarıyla oluşturur. Destanların hepsinde mücadele olgusu ön plandadır. Ancak “İkiz Kardeşler”de Erali ve Şirali adlı ana kahramanların yazgısı doğdukları anda bellidir, ömür boyu değişmez. Bu kurgu, yazgıcılığı besleyebilir.

Her türlü önyargıdan arındırılmış olmalıdır. Kitaplar; çocuklarda herhangi bir kültüre, inanca, kavrama karşı ön yargı oluşturmamalıdır. Aksi takdirde çocuklar etrafında olup bitenlere karşı yetersiz bilgileri sebebiyle gerçekçi olmayan birtakım önyargılar besler. Destan Romanlar Çin kültürüne karşı çocuklarda önyargı oluşturabilecek anlamlara sahiptir. Romanlarda Çin ulusu sürekli düşman, bozguncu, bölücü özelliklerle etiketlenmiştir. Bu da çocukların yeryüzündeki uluslardan birine karşı önyargı geliştirmesine sebep olabilir. Okulda izlenen eğitim programlarını desteklemelidir. Eserin konusu ve içerdikleri okulda izlenen eğitim programlarını desteklerse bu okunan kitapların faydasını arttırmakla kalmaz, çocukların ders kazanımları için ön bilgiler oluşturmalarına yardımcı olur. Söz gelimi Destan Romanlar’dan biri olan “Anadolu’dan Yükselen Ses”in anlattığı millî mücadele dönemini öykü tadından okuyan bir çocuk, 8. Sınıfta göreceği T.C. inkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin birçok kazanımı için ön hazırlık yapmış olacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

Hasan Kallimci'nin "Destan Romanlar"ı incelendiğinde elde edilen verilerden ortaya çıkan genel sonuçlar şunlardır:

1. Eserler dil ve anlatım özellikleri bakımından çocuk edebiyatının ilkelerine büyük ölçüde uygunluk gösterir. Bunu sağlayan özelliklerin başında eserlerde cümlelerin çoğunlukla tek yüklemlilik, basit olması; çok fazla sembol, istiare vb. anlamayı güçleştirici öğeye sahip olmaması, seçilen sözcüklerin çocukların hayatıyla uyumlu olması, yazarın otoriter tavırdan uzak durması; merak, duygu ve rastlantıların ölçülü olması; mesajların doğrudan aktarılmadan sezdirilmeye çalışılması, eylemlerin genellikle basit zamanlı çekimlenmesi, başlıkların ilgi çekici olması, argo kullanılmaması, dilin söz varlığını yansıtan deyimlerin bol kullanılması, cümlelerin açık ve anlaşılır olması gelir.

Öte yandan eserlerde anlatımı olumsuz yönde etkileyen birtakım noktalama hataları gibi birkaç ayrıntı bulunur. Bunlar eserlerin dil ve anlatım yönünden eksik yönleridir. Eserin çocuklar tarafından okunurken takip edilmesini güçleştirir.

2. Eserlerdeki kahramanlar çocuk edebiyatının ilkelerine büyük ölçüde uygunluk gösterir. Bu her bir eserde en az bir örnek kahraman olması, rol modeli olan kahramanların olumlu insani özelliklere sahip olması, problem çözebilmeleri, üretici ve girişimci olmaları, hatalarını fark edip düzeltebilmeleri, başarılarını hak etmeleri, önemli kararlar verebilmeleri vb. özelliklerle sağlanmıştır. Bu özellikler, kahramanların çocuk okur tarafından rol modeli alındıklarında olumlu kazanımlar elde etmesini sağlar.

Destan kahramanlarının birtakım olağanüstü güçlere sahip olduklarından zaman zaman idealize edilmeleri ve gerçekçilikten saparak inandırıcılıklarını yitirmeleri olumsuz özelliklerindedir. Kahramanların çoğunlukla yetişkinlerden oluşması kitapta özdeşim kurmak için akranı olan kahramanı arayan çocuklara çok uygun gelmeyebilir ancak bazı kitaplarda olay örgüsü kahramanların çocukluğundan başlar.

3. Destan Romanlar'ın her birindeki metin planı çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler göstermektedir. Metin planlarında herhangi bir tutarsızlık göze çarpmamıştır. Olay örgüsü kronolojik sıralamaya uygun, sebep-sonuç ve amaç-sonuç ilişkileri kurulmuş durumdadır. Planlar oldukça yalındır. Olaylar serim, düğüm, çözüm bölümlerinin gerekliliklerine uygun biçimde planlanmıştır. Kitapların planı öyküleyici metin şemasına uymaktadır.

4. Destan Romanlar'ın konuları çocuk edebiyatının temel ilkelerine birçok yönden uygundur. Konular müfredattaki bazı derslerin içeriğini destekleyici özelliktedir. Vatanseverlik, konukseverlik vb. birçok ulusal değer ve demokrasi, mücadele, dayanışma vb. birçok evrensel değer konulara dahil olduğunu görmek mümkündür. Kitaplarda herhangi bir ideoloji aktarma gayesi görülmez. Ancak kitapların dayandığı metin türü gereği konuların tamamı tarihteki olaylarla ilgilidir. Tarihî öyküler özellikle belli bir yaş grubundaki çocukların ilgisini çeker. Ancak bu durum konuların çocuğun güncel yaşantısıyla olan irtibatını zayıflatır. Okul sorunları, aile yaşamı, arkadaş ilişkileri, sosyal medya vb. çocuğun güncel yaşamına daha yakın olan konulara göre Destan Romanlar'ın konuları biraz daha uzak görünmektedir. Ancak içerikte ele alınan mücadele, dayanışma, dostluk, vefa vb. birçok durum çocukların gündelik hayatında mevcuttur.

5. Destan romanların biçimsel yapısı çocuk edebiyatının bazı ilkelerine uygun görünürken bazılarında aykırılık görünmektedir. Kitapların boyutları çocuklar için uygun, harfleri punto ve biçim açısından uygun olsa da kâğıt ve cilt kalitesi istenen ölçüde değildir. Sayfaların düzenlenmesi kompozisyon kurallarına uygun, okuru boğmayacak şekildedir. Resimlerin sayfalar içindeki dağılımında herhangi bir olumsuz duruma rastlanmaz. Eser kapaklarında çocukların görmesi gereken bilgiler mevcuttur. Aynı zamanda kapak resimleri çocukların ilgilerini çekip onlarda merak uyandıracak özelliktedir.

5.2 Öneriler

Bu çalışmada ele alınan eserlerin olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konduktan sonra olumsuz yönlerin giderilmesi, olumlu yönlerin pekiştirilmesi ve eserlerin eğitimdeki etkisinin artırılması için öğretmenler, ebeveynler, yayıncılar ve yazara dönük öneriler belirlenmiştir:

5.2.1 Öğretmenlere ve Ebeveynlere Öneriler

Destan romanlar, MEB'in hedefleri doğrultusunda kazandırılması istenen birtakım değerlerin öğrenciler tarafından rahatlıkla sezilebileceği materyaller olarak kullanılabilir. Özellikle Türkçe derslerinde "Okuma" öğrenme alanı kapsamında bu eserler okunup çözümlenmeli ve bunlardaki değerlere dikkat çekilmelidir. Aynı zamanda bu süreçte öğrencilerde gerçek-hayal ürünü kavramlarını geliştirmek için eserlerdeki gerçekçi ve hayal ürünü kurgulardan yararlanılabilir.

Türkçe dersinde metin türleri konusunda destan türüne örnek olarak bu kitaplar okutulabilir.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin birçok kazanımını desteklediği için özellikle "Çanakkale İçinde" ve "Anadolu'dan Yükselen Ses" adlı eserler bu ders için birer yardımcı kaynak olarak kullanılabilir.

Destan Romanlar sahnelenmeye uygun olay örgülerine sahiptir. Bu eserlerin bazıları da dramatize edilebilir.

Destan Romanlar'daki olaylar, kahramanlar ve bunlardan çıkarılabilecek birtakım değerler konuşma eğitimi sürecinde kullanılabilir. Değerlerin tablosu 4. Ek'tedir. Böylece, çocuğun hem okuma kültürünü geliştirmek hem de anlama düzeyini saptamak oldukça önemlidir.

5.2.2 Yayınevine Öneriler

Eserler eğer tekrar gözden geçirilip az sayıdaki noktalama hataları düzeltilerek yeniden basılırsa yazma eğitiminin ilkeleri bağlamında çocuklara olumlu model teşkil edecek örnek materyaller olarak kullanılabilir.

Ciltlemede daha sağlam malzeme kullanılması ve yapıştırma yerine dikiş yöntemiyle hazırlanması eserlerin dayanıklılığını ve kullanımını olumlu yönde etkileyecektir.

Destan Romanlar serisinde yer alan eserlerin 1. hamur kâğıt kullanılarak basılması ve içindeki resimlerin daha güncel ya da fantastik unsurlarla ilgi çekici hale getirilmesi çocuk okurların ilgisini çekmesi bakımından önemlidir.

5.2.3 Yazara Öneriler

Anlatımda atasözlerine ve öz deyişlere daha fazla yer verilip Türkçenin anlatım gücü ve zenginliği çocuk okurlara daha fazla sezdirilebilir.

Olayları birinci kişi ağzından, kahraman bakış açısıyla anlatarak çocuk okura kahramanla özdeşleşme fırsatı verilebilir.

Bazı olaylara küçük iç öyküler ekleyerek anlatım zenginleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adilhan, A. (2014). Karaçay-Malkar Nart destanları. *Turkish studies*, 197, 196-2018.
Erişim adresi: https://www.academia.edu/10616168/Adhan_Adilo%C4%9Flu_Kara%C3%A7ay-Malkar_Nart_Destanlar%C4%B1
- Ak, B. (2017). *Yaşasın ç harfi kardeşliği*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Akyüz, M. (2014). *Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel il keleri açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=sY7m19PfcL6F1NUw-cr80OMOWO9omn3KACR mR10f7b9E44OLPJWp8XtX-ucdfA7>
- Arıcı, A. F. (2016). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (1988). *Eğitime giriş*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınları.
- Büyükkavas Kuran, Ş. (2011). *Çocuk edebiyatı*. Şeyma Büyükkavas Kuran'a ait 2011-2012 Güz Yarıyılı ders notları (12 sayfa, teksir). Ondokuzmayıs Üniver sitesi Türkçe Eğitimi Bölümü, Samsun.
- Cervantes, M. ve Hakmen, R. (Ed.). (2006). *Don Quijote*. Ankara: YKY Yayınları.
- Cervantes, M. (2010). *Don Kişot*. Erdener Tunalı (Çev.). İstanbul: Sonsuz Kitap.
- Ciravoğlu, Ö. (1999). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınları.
- Çavuşoğlu, A. (2006). *Anadili çocuk edebiyatı*. Kayseri: Ufuk Yayınları.
- Çeviribilim. (2018, Aralık). Çeviri çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı çevirisi üzerine. Erişim adresi: <http://ceviribilim.com/?p=228>),Eri%C5%9Fim.
- Çevirme, H. (2004). Şiirsel halk edebiyatı ürünlerinin çocuğun dil eğitimine katkı ları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 21-28. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/inuefd/archive>

- Dağlı, A. (2007). Maaday-Kara destanı. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 516-513.
Erişim adresi: http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi2/sayi2pdf/tanitma_dagli_ahmet.pdf
- Daniş, M. (2012). *Safahat öyküleri*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Dayıoğlu, G. (1987). *Çocuk edebiyatı yıllığı*. M. R. şirin (Ed.), Edebiyat ve çocuk edebiyatını nasıl değerlendiriyorsunuz? Çocuklar için ayrı bir edebiyat olduğunu düşünüyor musunuz? (s. 311-332) içinde. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Degeç, H. (2016). Hasan Kallimci'nin çocuk romanlarının incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Demircan, C. (2006). TÜBİTAK çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 12-27. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/mersinefd/issue/17390>
- Demir, T. (2018, 10 Ocak). Türk destanları [Blog Yazısı]. Erişim adresi: <https://tura-notagi.com/turk-destanlari/>
- Demirel, ř. (Ed.). (2010). *Çocuk, çocuğun gelişim özellikleri, ihtiyaçları ve ilgi alanları*. Edebi metinlerle çocuk edebiyatı (s. 4-15) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilidüzgün, S. (2000). *Çocuk kitaplarında yazınsal nitelik*. S. Sever (Ed.), I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları (s.253-267) içinde. Ankara: A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖME.
- Dilidüzgün, S. (2003). *Çocuk edebiyatı ve eğitsel özellikleri*. S. Müzeyyen (Ed.), Geleşim ve eğitimde yeni yaklaşımlar (s. 208-219) içinde. İstanbul: Mor-Pa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2004). *Çağdaş çocuk yazını-yazı eğitimine atılan ilk adım*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Dilidüzgün, S., Sever, S., Öztürk, A. ve Adıgüzel, Ö. (2009). *Okulöncesinde çocuk edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Ekici, M. (2002). Destan araştırma ve incelemelerinde kullanılan bazı terimler hakkında-II. *Millî Folklor*, 54, 11-18. Erişim adresi: <http://www.millifolklor.com/Yayin/54>
- Enginün, İ. (1987). *Edebiyat ve çocuk edebiyatı*. M. R. Şirin (Ed.), Çocuk edebiyatı yıllığı (s. 56-60) içinde. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Ersoy, M. A. ve Düzdağ, E. M. (Ed.). (2012). *Safahat*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ergun, M. (1998). *Altay Türklerinin kahramanlık destanı Alıp Manaş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1998). *Eğitime giriş*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Gökmen, B. (2017). *Ödüllü çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=MzP7PYssFqdb3WIjlroAkT2ozJqzjU30JVUC04shWXncVF_S0ifo216ZjoSeejB
- Güleç, H. ve Geçgel, H. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Gülensoy, T. (2002). *Manas destanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Günay, D. (2013). *Metin bilgisi*. İstanbul: Papatya Bilim Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güngör, E. (1999). *Kelamî sahada estetik yapı organizasyonu*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gürel, Z. (2001). *İkibine doğru çocuk edebiyatımız*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Gürel, Z. (2009, Mart). Ömer Seyfettin çocuk edebiyatçısı mı?. *Türk Yurdu*, 29, 28-31.

Hasan Kallimci. (2019, 4 Ocak). Hayatı. Erişim Adresi: <http://www.hasankallimci.com/hayati.html>

Horasan, E. A. (2015). *Zeynep Cemali'nin çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından incelenmesi* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Işık, N. Ve Karakuş, N. (2017). Erken çocukluk döneminde efsane, destan ve masal metinlerinin kullanımı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 40, 118-133. Erişim adresi: https://www.academia.edu/32002514/ERKEN_%C3%87OCUKLUK_D%C3%96NEM%C4%B0NDE_EFSANE_DESTAN_VE_MASAL_MET%C4%B0NLER_%C4%B0N%C4%B0N_KULLANIMI

İpek, O. (2017). *Çocuk edebiyatı ve çocuk eğitimi çerçevesinde Numan Kartal'ın eserlerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSONucYeni.jsp>

İsen Durmuş, T. I. (2011). Klasik eserlere çocuklar nasıl yönlendirilmeli ve buna ilişkin Batıdaki uygulamalardan örnekler. *Turkish Studies*, 6, 929-937. Erişim adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934022.pdf>

Kagan, M. (1993). *Güzellik bilimi olarak estetik ve sanat*. Aziz Çalışlar (Çev.). İmge Kitabevi: Ankara.

Kallimci, H. (2006a). *Altaylar'da bir yiğit*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006b). *İkiz kardeşler*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006c). *Kafkas bahadırları*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006ç). *Kırk kahraman kız*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006d). *Kayadan doğan kız*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006e). *Küçük avcı*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006f). *Manas*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006g). *Manas'ın oğlu*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006ğ). *Ölümsüzlük pınarı*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006h). *Ya ben İstanbul'u alacağım*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Kallimci, H. (2006ı). *Yardımsaver avcı*. İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karatay, H. (2011). *Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler*. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (s. 77-123) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.

Kaya, F. (2018). *Otantiklik ve misafirperverlik algılarının turist deneyimi üzerine et kisi: Kapadokya bölgesi örneği* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoter?key=hcgrYffRbz=Z44EuLtwawQS8IVbFhYDJ7yiEbSYkFh5EVUeJsOl7dDEJACotow>

Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Tekağaç Eylül Yayınları.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7 ve 8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *5. sınıf Türkçe ders kitabı*. İstanbul: MEB yayınları.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi (1-8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği*. Erişim adresi: https://cdn.fsbx.com/v/t59.2708-21/57840166_570682913420605_6585791096637358080_n.pdf/1605.pdf?_nc_cat=111&_nc_ht=cdn.fsbx.com

oh=7c8a2f58242f7be6e5394e950c0ed710&oe=5CE504E8&dl=1& fbclid=IwAR0f2a1YCCevWx5_mmxiGCy5evh4IYAAVQZdy4CzTFUFUSBM_G-QqZ1mQ_A

Mirzayev, T. (2009) *Özbek destanları 1 Erali ve Şirali*. Ankara: TDK Yayınları.

Miyasoğlu, M. (2002). *Çocuk edebiyatı yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Naskali, E. (1995). *Manas destanı*. Ankara: Türksoy Yayınları.

Neydim, N. (2005). Küçük Prens çevirilerindeki çevirmen kararlarına erek odaklı bir bakışla karşılaştırmalı inceleme. *Alman Dili ve Edebiyatı dergisi*, 17, 99-110. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/iuaded/issue/1049/11867>

Oğuzkan, F. (1998). *İyi bir çocuk kitabı dil, anlatım, konu bakımından nasıl olmalıdır*. M. R. Şirin (Ed.), 99 soruda çocuk edebiyatı (s. 210-212) içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özcan, H. (2008). Halk edebiyatı metinlerinden çocuk edebiyatına kaynak olması ve örneklem olarak Dede Korkut hikâyeleri. *Turkish Studies*, 2, 582-603. Erişim adresi: <http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi8/%C3%B6zcanh%C3%BCseyin.pdf>

Polat, N. H. (2012, Şubat). Çocuk edebiyatı deyince. *Türk Dili*, 722, 114-118.

Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler. *Abece Dergisi*, 107, 14-15. Erişim adresi: http://egitder.org.tr/index.php?option=com_content&view=section&id=3&Itemid=53

Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Sever, S. (Ed.). (2007). *Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır*. II. Çocuk ve gençlik edebiyatı sempozyumu (s.41-56) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S., Dilidüzgün, S. ve Neydim, N. (2007). *Sanatçı bakışıyla çocuk edebiyatı*. Z. Güneş (Ed.), İlköğretimde çocuk edebiyatı (s. 215) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Sınar, A. (2006). Türkiye’de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4, 175-225. Erişim adresi: <https://www.talid.org/downloadPDF.aspx?filename=183.pdf>
- Sönmez, S. (2003). *Kitap tipografisinde okunabilirlik ve görsel kaliteyi etkileyen faktörlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=p911s0iMPy2wtZbYYckXOQ056x3ljAA6NoLD1HRgyUGJVp17kUX2boKIJQ6tgkks>
- Şimşek, T. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Konya: Suna Yayınları.
- Şirin, M. R. (2018). *Çocuk edebiyatı ders notları*. Yayımlanmamış ders notu, Türkçe Eğitimi Bölümü, Marmara Üniversitesi, İstanbul. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/2530959-Cocuk-edebiyati-ders-notlari-mustafa-ruhi-sirin.html>
- Şirin, M. R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tatar Kırılmış, İ. (2019). Derlenmiş Türk halk masallarının çocuk edebiyatı için yeniden yazılması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 64, 253-270. doi: 10.14222/Turkiyat3986
- Teke, S. (2016). *Çocuk edebiyatı yazarı Hasan Kallımcı'nın öykülerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c960979a92259.69059993

Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c96097c502b6.55042202

Tekin, M. (2018). *Roman sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 161-167. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/156765>

Ungan, S., Arıcı, A. ve Şimşek, T. (Ed.). (2011). *Çocuk edebiyatının kaynakları*. Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı (s. 159-214) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.

Uygur, C. V. (1997). Kırk kız. *Millî Folklor*, 24, 30-46. Erişim adresi: http://www.academia.edu/3790080/KIRK_KIZ_DESTANI_HAKKINDA

Ülper, H. (2010). Okuma ve anlamlandırma becerilerinin kazandırılması. Ankara: Nobel Yayınları.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yalçın, F., Yakar, Y. ve Şimşek, T. (Ed.). (2011). *Çocuk ve edebiyat*. Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı (s. 11-41) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.

Yasa, M. (2012). *Mevlana İdris Zengin'in masal kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=iTOhwey>

Helimoğlu Yavuz, M. (2009). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Yılar, Ö. ve Turan, L. (2010). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.

Yurttaş, H. (1997). *Çocuk ve kitap*. Ana dili eğitimi ve çocuk kitapları sempozyumu (s.56-64) içinde. Ankara:TÖMER.

EKLER

1. Ek: Hasan Kallımcı'yle Röportaj

Sayın Hasan Kallımcı, bize hayat hikâyenizi anlatır mısınız?

1949 yılında Denizli'nin Sarayköy ilçesinde doğmuşum. İlkokul ve ortaokulu ilçemde okudum. Nazilli Öğretmen Okulu'ndan 1967 yılında mezun oldum. Çeşitli okullarda öğretmenlik ve idarecilik görevlerini üstlendim. Denizli Halk Eğitimi Merkezi müdür yardımcılığı görevindeyken 1994 yılında emekliye ayrıldım. Bu arada 1976-1977 yıllarında bir yıl devam eden yerel Hizmet Gazetesi'nde yazı işleri müdürlüğüm vardır. Evliyim. İki evladım ve dört torunum var. Denizli'de emekli bir öğretmen olarak hayatımı sürdürüyorum. Tabii yazarak, üreterek... Evliyim, iki çocuk, dört torunum var.

Yazma serüveniniz nasıl başladı?

Yazma serüvenim ilkokul beşinci sınıfta başladı. Atatürk'ü anlatan bir şiir yazmıştım. Öğretmenime gösterdim. Okudu, birkaç tavsiyesi oldu. "Güzel yazmışsın! Sen daha güzellerini de yazabilirsin." diyerek teşvik etti. Cesaretlenmişim, o yaz mevsiminde çeşitli konularda sekiz on kadar şiir yazdım. Şiirle dostluğum ortaokulda da devam etti. Bir deftere kaydettiğim şiirleri, ilçe kütüphanesi daktilosunda yazdım, bir karton kapak takarak "Bayraklar Konuşuyor" adıyla kitapçık haline getirdim. Ortaokulda Türkçe öğretmenimin, yazdığım bir şiiri halka açık toplantıda okutması, yazdığım bir hikâyeyi duvar gazetesinde sergilemesi de beni teşvik etmiştir. Bayramlarda şiir okutmalar, konuşmalar yaptırmalar, sahnelenen tiyatro eserlerinde rol vermelerin de edebiyat dünyasında yer almamda katkısı olmuştur.

Yazma konusunda en verimli ortamı Nazilli Öğretmen Okulu'nda yaşadım. Okul idaresi öğretmen ve öğrencilerin yönetiminde "Ak" adlı bir dergi yayımlamaya başladı. 1966 yılı Ocak ayı ile 1977'nin Kasım ayı arasında tam 14 sayı hayat bulan bu derginin ilk sayısında "Fakir Kemancı" adlı bir hikâyem, diğer sayıların bazılarında şiir ve araştırma yazılarım yer aldı. Öğrencilerin, öğretmenlerimizin ve edebiyat dünyasındaki bazı isimlerin yazılarına yer verilen bu edebi derginin ilk sayısındaki hikâyemi yazarlığa başlayışımın tarihi olarak kabul ediyorum. Lise seviyesindeki bir

okulda, sayfalarını ekseriyetle öğrenci yazılarının doldurduğu, o yılların tekniğiyle hazırlanan bir edebi derginin 14 sayı yayımlanmasının önemi büyüktür. Bugünlerde, bazı liseler ders yılı sonlarında tek sayı dergiyle yetinmektedirler.

Çocuklar için yazma fikri sizde nasıl oluştu? Hangi motivasyonla bunu sürdürüyorsunuz?

Çocukluğumda Ömer Seyfettin, Kemalettin Tuğcu ve Cemal Erten'in kitaplarını ve tabii ilçe kütüphanesinin raflarını dolduran Batı edebiyatından çevirileri okudum. Kendi çocuklarım ve öğrencilerim de Batı'nın masal, hikâye ve romanlarından bol bol istifade(!) etmek durumunda kaldılar. Eli kalem tutan bir öğretmen olarak bu duruma kayıtsız kalamazdım. Türk çocuğu, kendi insanını anlatan, kendi yazarlarının kalemi ve fırçasından çıkmış kitaplarla daha çok karşılaşmalıydı. 1970'li yıllarda Ülkü-Bir Genel Merkezi'nin yayını olan "Türk İlleri Gezisi" adlı kitapla bu yolda ilk adımımı attım. Yıl 2018, yazmaya, üretmeye devam ediyorum.

Bu yolda beni motive eden tek düşünce şudur: Allah bana yazarlık kabiliyetini ve yıllarca çocuklarımızla hemhal olduğum öğretmenlik mesleğini nasip etti. Bu kabiliyetimi çocuklarımız için değerlendirmeliydim... İşte böyle, kendi kendimi motive ettim. Her eserimi, "Bu konuyu roman, masal, şiir veya hikâye... türünde mutlaka işlemeliyim!" diye kararlaştırarak yazdım ve hiçbirini için yayımlanma endişesi taşımadım. Allah, bu çalışmama karşılık bana kapıları açacaktı...

Çocuklar için yazarken dikkat ettiğiniz en temel ilkeler neler?

Ben şu temel ilke üzerinde yazıyorum: Hiçbir ülke, vatandaşlarını dünya vatandaşı olarak yetiştirmesi amacıyla eğitim öğretim hizmeti götürmez; Türkiye Cumhuriyeti de kendi insanını belli değerlerle, kültürle, bilgiyle donatmalıdır. Sonra bu ilkeyi üç dala ayırıyorum. Bir, çocuk geçmişini bilecek. İki, bugünkü çevresini kavrayacak. Üç, ülke ve milletin geleceğini de düşünerek araştırmacı, sorgulayıcı olacak... Bu arada konuların çocuklarımızın ilgisine göre seçilmesi, kurgunun onlara göre yapılması, eserlerin duru bir Türkçeyle ve kısa cümlelerle akıcı bir üslupla işlenmesi, çocuklarımızın edebiyatımızın tüm dallarını tanıyıp benimsemelerinin sağlanması vb. gibi diğer ayrıntılar da önem arz eder. Eserlerime göz atanlar, bu ilkelere bağlı olarak üretim yaptığımı tespit edeceklerdir.

Birçok türde eser kaleme aldınız. Peki, Destan Romanlar fikri nereden çıktı? Asıl gayesi nedir?

Yıllar önce, Hakas Türklerinin Altın Arığ destanını anlatan, Prof. Dr. Fatma Özkan'ın çevirisi bir kitap almıştım. Okuduktan sonra şöyle düşündüm: “Bir akademisyen kardeşimiz Hakas Türklerinin bir destanını Türkiye Türkçesine çevirmiş. Böylece hem bu Türk boyunun hem de bir destanımızın tanınması yolunda hizmet etmiş. Bu yolda ben ne yapabilirim?”... Şu karara vardım: Hakas Türklerini ve bu destanı çocuklarımız da tanımalı...

Destanı, 4.-6. sınıf çocuklarına hitap edecek şekilde, roman tarzında yazdım. Dosyayı, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun hocamın yönlendirmesiyle kitabın yazarına ulaştırdım. Eserim geçer not aldı. Bu eser, destan romanlar arasında ilk kitap olarak, “Kayadan Doğan Kız” adıyla yer almıştır. O yıllarda Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü de Türk dünyasından destanları aktarma görevini üstlenmişti. Bu enstitünün müdürü, Prof. Dr. Fikret Türkmen Bey'in teklifi ile o projeye eklendim. Kırgız, Kazak, Özbek, Tatar vd. Türk boylarının destanlarını roman tarzında yazmaya başladım. Önce 12, sonra 16 kitap olarak Hikmet Neşriyat'ta, daha sonra da 22 kitaplık bir set şeklinde Ayku Yayınevi'nde yayımlandı. Bugünlerde 24 kitaplık bir set olarak Akçağ Yayınevi'nde yayımlanma hazırlığı yapılıyor.

Destanların akademisyenler tarafından Türkiye Türkçesine çevrilmesi birinci adım ise, o destanları çocuklarımıza sade bir anlatımla tanıtmak, benim için ikinci adımdır... Bu adımı atmış olmanın sevincini ve gururunu duyuyorum. Çocuklarımız bu sayede Türk edebiyatını, Türk dünyasını, Türk tarihini ve kültürünü tanıyacak, mensup olduğu milletini sevecek, benimseyecektir.

Türkiye'deki çocuk kitabı yazarlığımı ne durumda görüyorsunuz?

Çok şükür, Türk çocukları için seviyeli eserler üreten yazarlarımızın ve dolayısıyla kitapların sayısı da arttı. Çocuklarımızın yaşlarına ve ilgilerine göre hazırlanmış nice kitap vitrinleri süslüyor. Albenili fakat eğitim öğretim açısından içi boş, edebi anlayıştan uzak kitapların sayısı da az değil. Ayrıca satır aralarını olması gerekenden fazla açarak ve puntoları büyütülerek sayfa sayısı artırılan ve tabii fiyat olarak da şişirilerek bir seri adıyla yayımlanmış olanlar –onları siz de biliyorsunuz- var. Çocuklar,

bu tür kitapları, birbirinden etkilenerak ailelerine aldırıyor, okuyorlar. Bu konuda, Millî Eğitim Bakanlığı'nın müeyyideler uygulaması çare olmadığı gibi doğru da değildir. Yayınevleri ticari amaçlı kuruluşlardır, onlara bu konuda büyük sorumluluk düşmektedir. Asıl sorumluluk öğretmenlerin, anne ve babaların omuzlarındadır. Millî Eğitim Bakanlığı da edebî hassasiyeti ön planda tutan eserlerin yayıncı ve yazarlarına teşvikler vererek, çocuk kitapları yayımcılığının istismarının önüne geçebilir.

Ebeveynlere ve çocuklara kitap seçme ve okuma konusunda neler önerirsiniz?

Bu sorunuzu kitap seçme ve okuma alışkanlığı kazandırma şıklarına ayırarak cevaplandırmak istiyorum. Ebeveynler kadar öğretmenler de kitap seçme konusunda titizlenmelidir. Tabii onların ikazlarıyla çocuklar da bu konuda yetiştirilmelidir. Anne ve babalar, kitap evlerine, kitap almaya mümkün olduğu kadar çocuklarıyla birlikte gitmelidirler. Çocuklar kitaba dokunmalı, ekseriyetle arka kapaklarda bulunan tanıtım yazısını okumalı, içinden bazı satırları okuyup kitabı anlamaya çalışmalıdırlar. Yaşadığım şehir olan Denizli'de 2016 ve 2017 yıllarında kitap fuarı açıldı. Büyükşehir Belediyesi, öğrencileri belediye otobüsleriyle fuar alanlarına taşıdı. Öğretmenleri kontrolünde stantları gezen öğrencilerin ekseriyetle kitaplara dokunmadıklarına, seviyelerine uygun olanları seçmeyi bilmediklerine şahit oldum.

Kitabın iyi seçilmesi, okuma alışkanlığı kazanılması ile doğrudan alakalıdır. Ömer Seyfettin'in hikâyeleri bana okuma alışkanlığı kazandıran eserlerdir. Bir misal daha: Refik Halit KARAY'ın "Eskici" hikâyesinin konusu ve tadı hâlâ hafızamda... Anne ve babalar, ağızlarını açarak çocuklarıyla birlikte televizyon dizilerini seyrederse çocuklara kitap okuma alışkanlığı kazandırmak hayal olur. Evlerde, aile fertlerinin birlikte katıldıkları okuma saatleri yaşanmalı ve alışkanlık hâline getirilmelidir. Bu, bir kitabın belirli bölümlerinin bir kişi tarafından okunması, diğer fertlerin dinlemesi, sonunda konu üzerine görüşlerin alınması şeklinde yapıldığı gibi herkes kendi kitabını da okuyabilir. Öğretmenlerimiz, okuyup kontrol etmedikleri kitapları derslik kitaplıklarına koymamalıdırlar. Burada çocukla kitap arasında serin rüzgârlar estiren şu durumu da belirtme ihtiyacı duyuyorum: Öğretmenlerimiz, çocuklarımızı derslerden de, kitaplardan da soğutan sayfalar dolusu, gece yarısına kadar büyüklerinin yardımlarıyla ancak yapılabilen ödevler vermekten kaçınmalıdırlar.

Çocuk edebiyatı alanında başka projeleriniz var mı? Bize bahseder misiniz?

Bugünlerde, yayımlanmış ve yayımlanmaya hazır 130'a yakın kitap yazmış ve yaşı yetmiş bulmuş bir yazar olarak şöyle düşünüyorum: Ben, kendi çağımdaki ortama, kabullere ve anlayışıma uygun olarak kitaplar ürettim. Artık genç kalemler, kendi ortamları ve anlayışlarına uygun eserler üretmelidirler. Önümüzdeki yıllarda yeni yazarların edebî eserlerinin yanı sıra benim eserlerimden bazıları da kabul görecektir diye umut ediyorum. “Şöyle bir proje içinde, şu edebi dallarda, şu kadar daha eser yazayım.” diye düşünmüyorum artık. Ancak yazdıklarımı ek olarak, şu dört eseri, çocuklarımızın ellerine roman olarak ulaştırma arzusundaım:

*Destan Romanlar serisine, 25. kitap olarak Oğuz Kağan destanını; 26. kitap olarak konuları benzeşen Karaçay-Malkar Türklerinin Uvçu Biynöger ve Kırgız Türklerinin Kococaş destanlarını ekleme hazırlığı içindeyim.

* Divan-ı Lugat-it Türk adlı eseri bir şekilde yazacağım.

* Yakından tanıdığım ihracatçı bir iş adamının hayat hikâyesi de romanlaşacak...

Tabii Allah izin verir, sağlığım da elverirse...

2. Ek: Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Bulunması Gereken Temel Özellikler Listesi

Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Bulunması Gereken Temel Özellikler

“Dil ve Anlatım

İletilerin doğrudan aktarılması, dayatılması, aşılması değil sezdirilmesi gerekir.

Olaylar tek taraflı anlatılmamalıdır.

Kitap, yazarın otoriter yaklaşımından arınmış olmalı ve okuruna geniş alımlama olanakları sunabilmelidir

Ata sözü ve deyimler kullanılmalıdır.

Sözcükler güncel olmalı, eski sözcükler kullanılmamalıdır.

Cümleler tek özneli ve tek yüklemlidir.

Edilgen çatılı fiiller yerine etken çatılı fiillerin kullanılmalıdır.

Cümleler kısa olmalı; 6. sınıftan sonra yer yer daha uzun cümlelere yer verilmelidir.

Sözcüklerin çocuk yaşantısıyla ilişkili olması çocuk kitaplarında olması gerekir.

Dil bilgisi, yazım ve noktalama kuralları bakımından yanlışsız olmalıdır.

Çocuk kitaplarının adı içerikle tutarlı ve ilgi çekici olmalıdır.

Argo söyleyişlerden, bol mecaz ve istiare kullanmaktan kaçınılmalıdır.

Çok fazla sayıda bağlaç bulunmamalıdır.

Mecazlı ve istiareli söyleyişler çok sık olmamalıdır.

Olayın genel akışının içinde yer alan birtakım iç öykülere de yer verilmelidir.

Geri kırılmalar olmalıdır.

Birinci kişi ağzıyla anlatım yapılmalıdır.

Duygular, merak ve rastlantılar abartılmamalıdır.

Cümlelerdeki fiillerin basit zamanlı olması gerekir.

Kahramanlar

Gereğinden fazla kahramanın bulunmaması gerekir.

Tutarlı ve inandırıcı olmalıdır

Kahramanın öykü boyunca geçirdiği değişimler, edindiği yeni davranışlar, başından geçen olaylarla ilişkilendirilmelidir.

Çocuk kitaplarındaki kahramanların başarılarını hak etmeleri gerekir.

Çocuk kitaplarındaki kahramanlar, kendi hatalarını fark edip düzeltebilmelidirler.

Kahramanlar çocuklardan seçilmelidir.

Kahramanlar aşırı idealize edilmemelidir.

Kahramanların olumlu insan özellikleri taşıması gerekir.

Kahramanların sahip oldukları rollerle uyumlu olmaları gerekir.

Çocuk kitaplarında en az bir örnek kahraman olmalıdır.

Problem çözme ve karar verme becerilerine sahip olmalıdır.

Konu ve Tema

Seçilen konuların çocukların yaşantılarıyla da uyum içinde olması gerekir.

Okulda izlenen eğitim programlarını desteklemelidir.

Biçim ve içerik özellikleri ne olursa olsun dinsel inançların tartışıldığı, anayasa ilkele-
rinin dışına çıkılarak kimi ideolojilerin aşılana çalışıldığı yayınlar çocuklar için
zararlıdır.

Ulusal değerlere yer verilmelidir.

Evrensel değerlere yer verilmelidir.

Değerler dayatılmamalıdır.

Çocuk kitaplarının konuları çocuğun güncel hayatıyla doğrudan ilgili olmalı ve ger-
çeğe uygun düşmelidir.

Konu temayla uyumlu olmalıdır.

Ana düşünce konuyla ilişkili olmalıdır.

Düşmanlık aşılama konular çocuk kitaplarında yer almamalıdır.

Plan

Tutarlı olmalıdır.

Gereksiz ayrıntılardan kaçınmalıdır.

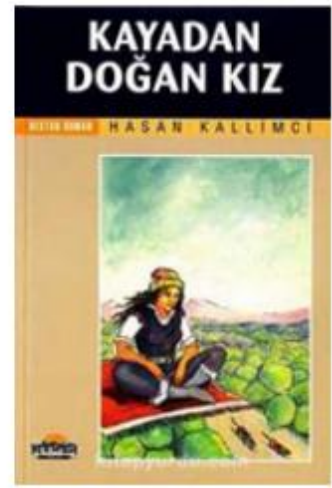
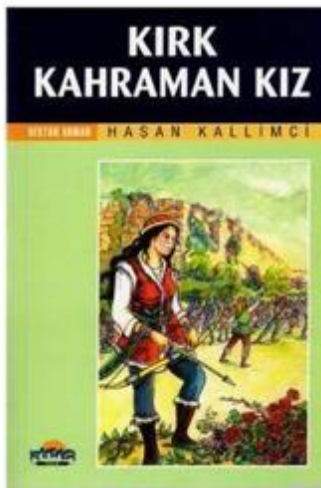
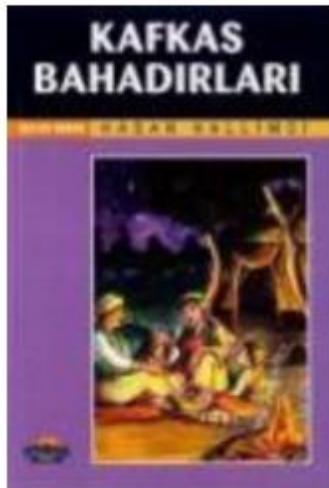
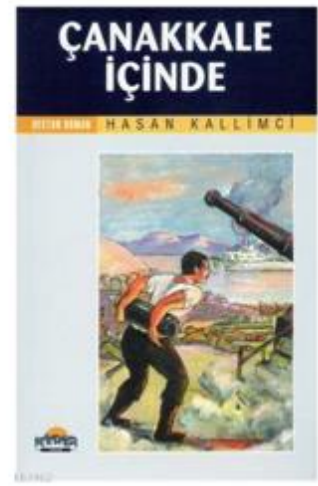
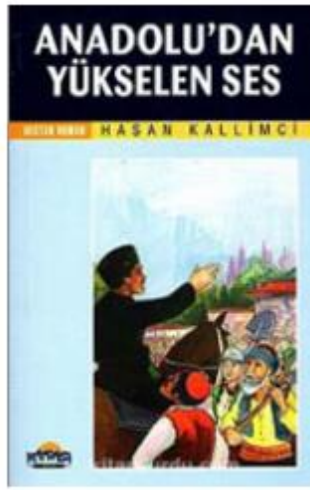
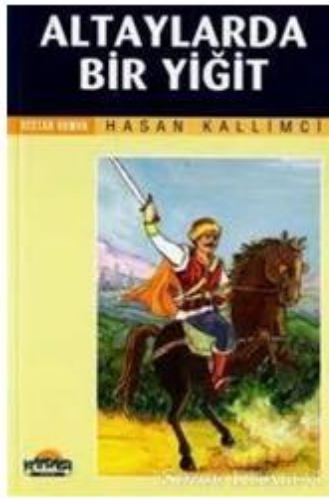
Yalın olmalıdır.

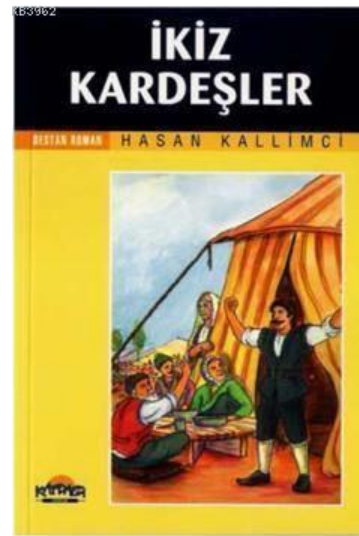
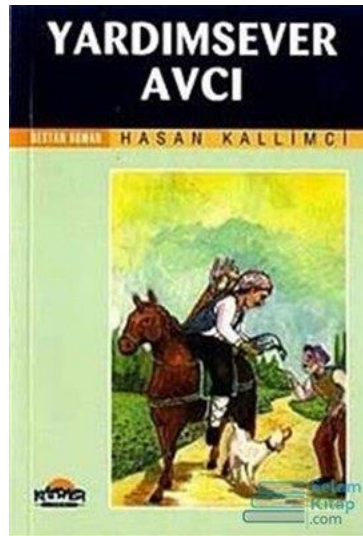
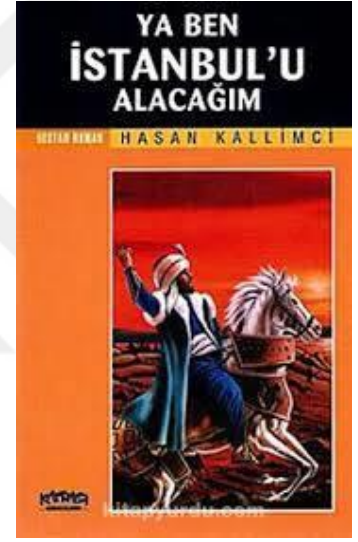
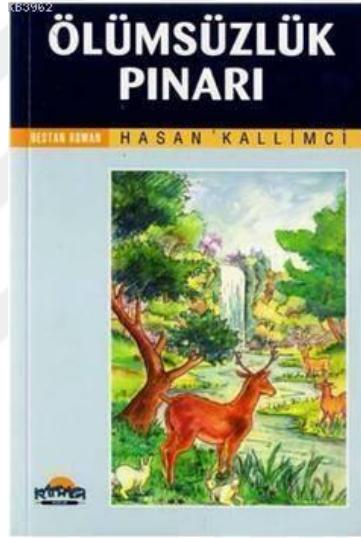
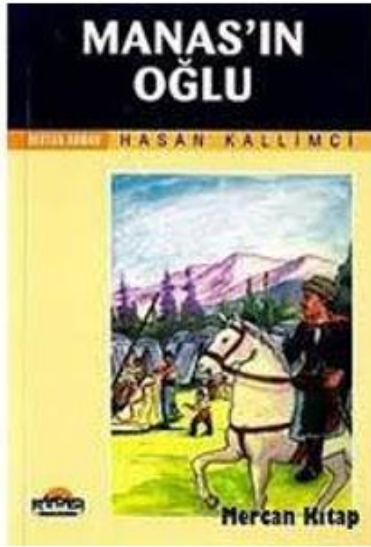
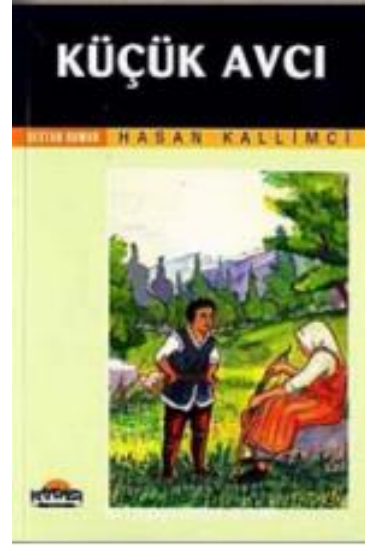
Beklenmedik sonla bitmelidir.

Sıralı olmalıdır.”

(Arıcı, 2016), (Demircan, 2006), (Dilidüzgün, 2003), (Güleryüz, 2006), (Horosan, 2015), (İpek, 2017), (Kıbrıs, 2006), (Kuran, 2011), (Nas, 2004), (Oğuzkan, 2013), (Sever, 1995), (Sever, 2012), (Sever, 2013), (Şimşek, 2007), (Şirin, 2000), Temizyürek (2003), (Yalçın ve Aytaş, 2005), (Yasa, 2012), (Yıllar ve Turan, 2010).

3. Ek: Destan Romanlar'ın Kapak Görselleri

4. Ek: Destan Romanlar'daki Değerler

Tablo 2: Destan Romanlar'daki Değerler

Eser Adı	İçerdiği Değerler
Altaylar'da Bir Yiğit	Dostluk, dayanaklı düşünce, birlik, yardımseverlik, mücadele, tören, vefa
Anadolu'dan Yükselen Ses	Millet sevgisi, yurt sevgisi, birlik, mücadele, cesaret, demokrasi
Çanakkale İçinde	Fedakârlık, inanç, eğitim, azim
Kafkas Bahadırları	Millet sevgisi, yurt sevgisi, ilerleme, özgürlük, uygarlık, birlik, yardımseverlik, mücadele, cesaret, din, tören, adlandırma, danışma
Kırk Kahraman Kız	Ülkü, iyilik, özgürlük, birlik, mücadele, cesaret, din, danışma, sorgulama, merhamet, kararlılık, şehitlik

Kayadan Doğan Kız Özgürlük, fedakârlık, yardımseverlik, cesaret, mücadele, danışma

Küçük Avcı Bilgi, iyi niyet, sabır, özlem, mücadele, cesaret, tören, danışma

Manas Millet sevgisi, yurt sevgisi, özgürlük, birlik, yardımseverlik, mücadele, cesaret, din, tören, spor, dayanaklı düşünce

Manas'ın Oğlu Millet sevgisi, din, ülkü, mücadele, sabır, ümit, birlik, tören, affetmek, görev bilinci

Ölümsüzlük Pınarı Ölümlülük, kalıcılık, özgürlük, birlik, yardımseverlik, mücadele, cesaret, tören, danışma, merhamet, hayvanseverlik, empati

Ya Ben İstanbul'u Alacağım Bilgi, eğitim, hoşgörü, barış, mücadele, kararlılık, sabır, din

Yardımsever Avcı Konukseverlik, birlik, yardımseverlik, mücadele, cesaret, din, tören, yurtseverlik

İKiz Kardeşler

Konukseverlik, dayanaklı
düşünce, kıskançlık, bir-
lik, yardımseverlik, müca-
dele, din, tören, danışma,
merhamet, eğitim
